

Spørsmål til Skole-Norge

Tabellrapport fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelser blant skoler og skoleeiere våren 2009

Nils Vibe, Miriam Evensen og Elisabeth Hovdhaugen

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Rapport 33/2009
ISBN 978-82-7218-641-7
ISSN 1504-1824

For en presentasjon av NIFU STEP's øvrige publikasjoner, se www.nifustep.no

Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf. +47 22 59 51 00 • www.nifustep.no

RAPPORT 33/2009

Nils Vibe, Miriam Evensen og Elisabeth Hovdhaugen

Spørsmål til Skole-Norge

Tabellrapport fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelser blant skoler og skoleeiere våren 2009

Forord

Norsk Institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) har inngått en treårig rammeavtale med Utdanningsdirektoratet om å gjennomføre halvårlige spørreundersøkelser rettet mot skoler og skoleeiere. Undersøkelsen tilsvare det som ellers er kjent som Utdanningsdirektoratets ”spørringer”. For å lette belastningen på skolesektoren gjennomføres spørringene som utvalgsundersøkelser slik at hver enkelt skole og kommune spørres med en frekvens på et og et halvt år. Temaene for de enkelte undersøkelsene avtales fra gang til gang og skal dekke Utdanningsdirektoratets kunnskapsbehov til enhver tid. Resultatene fra undersøkelsene skal offentliggjøres i NIFU STEP’s ordinære rapportserie og foreligge nedlastbart i PDF-format på Utdanningsdirektoratets og NIFU STEP’s hjemmesider. NIFU STEP har adgang til å bruke de innsamlede data i sine egne forskningsprosjekter.

Omfanget av spørringene våren 2009 gikk langt ut over det som var opprinnelig planlagt. Denne rapporten er derfor i første rekke en tabellrapport der det ikke har vært rom for mer inngående analyser av det foreliggende materialet. I alt 113 tabeller og tre figurer presenteres.

Prosjektleder for Utdanningsdirektoratets spørringer er Nils Vibe. Kapittel 7 er skrevet av Elisabeth Hovdhaugen, mens kapittel 9 og 10 er skrevet av Miriam Evensen. De øvrige kapitlene er skrevet av Nils Vibe. Jorunn Spord Borgen har utarbeidet spørsmålene til kapittel 8 om Den kulturelle skolesekken. Erica Waagene har hatt ansvaret for utarbeidelse av elektroniske spørreskjemaer. Inger Henaug har stått for språkbearbeiding både ved utvikling av spørreskjemaene og skrivingen av rapporten.

Vi takker 488 grunnskoler, 101 videregående skoler, 17 fylker og 115 kommuner som har brukt mye tid på å samle inn data til undersøkelsen.

Oslo, september 2009

Per Hetland
Direktør

Eifred Markussen
Forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Oppdraget	7
1.2	Respondentene.....	8
2	Beskrivelse av utvalgene	9
2.1	Hovedprinsipp for utvalgsdesign.....	9
2.2	Kommuneutvalget våren 2009	9
2.2.1	77 prosent godkjente svar	9
2.2.2	Veiing av kommuneutvalget.....	11
2.3	Grunnskoleutvalget våren 2009.....	12
2.3.1	48 prosent godkjente svar	12
2.3.2	Veiing av grunnskoleutvalget	13
2.4	Utvalget av videregående skoler våren 2009	13
2.4.1	70 prosent godkjente svar	13
2.4.2	Veiing av utvalget av videregående skoler	14
3	Nasjonale prøver.....	16
3.1	Prøveresultater og forventninger	16
3.2	Planer for bruk og gjennomføring av nasjonale prøver.....	17
3.3	Nasjonale prøver i kommunens strategiarbeid	18
3.4	Samarbeidet mellom skoleeier og skolene	19
3.5	Kompetanse til å følge opp resultater.....	21
3.6	Forholdet mellom skoleeier og Utdanningsdirektoratet.....	21
3.7	Oppsummering	23
4	Skolemiljøutvalg og elevenes psykososiale miljø	24
4.1	79 prosent av skolene har opprettet skolemiljøutvalg	24
4.2	Grunner til ikke å ha opprettet skolemiljøutvalg.....	25
4.3	Aktiviteter i skolemiljøutvalget.....	26
4.4	Nytten av arbeidet i skolemiljøutvalget.....	27
4.5	Arbeid mot mobbing	28
4.6	Kommunenes og fylkenes arbeid med skolemiljøet.....	30
4.7	Oppsummering	32
5	Lærerkompetanse.....	33
5.1	Opplægg for nyutdannede lærere	33
5.2	Nyutdannede lærere tilsatt siste to skoleår	36
5.3	Bruk av assistenter.....	38
5.4	Opplæring for minoritetsspråklige	39
5.5	Videreutdanning	42
5.5.1	Grunnskolene	42

5.5.2 De videregående skolene	44
5.6 Spørsmål til kommunene og fylkene som ikke blir rapportert.....	46
5.7 Oppsummering	46
6 Opplæring for voksne	48
7 Skolebibliotek	50
7.1 Skolebibliotekets tilgjengelighet og organisering.....	50
7.2 Skolebibliotekets funksjon og tilbud.....	54
7.3 Oppsummering	57
8 Den kulturelle skolesekken.....	58
8.1 Forvaltning av midlene på skolene	58
8.2 Forvaltning av midlene i kommunene.....	60
8.3 Kommunenes organisering av DKS-aktivitetene.....	62
8.4 Skolenes vurdering av sin situasjon i forhold til den kulturelle skolesekken	64
8.5 Elevenes og foreldrenes forhold til Den kulturelle skolesekken.....	67
8.6 Forholdet mellom formidler og mottaker.....	69
8.7 Evaluering av Den kulturelle skolesekken.....	70
8.8 Omfanget av aktivitetene i Den kulturelle skolesekken.....	71
8.9 Typer aktiviteter	75
8.9.1 Aktiviteter etter kunstform	75
8.9.2 Aktiviteter etter arrangementstype	76
8.10Oppsummering	77
9 Situasjonen foran tildeling av læreplasser høsten 2009.....	78
9.1 Hvordan ser fylkeskommunene på situasjonen?	78
9.2 Permitteringer og oppsigelser	81
9.3 Vg3 i skole	82
9.4 Antatt uten læreplass	83
9.5 Oppsummering:.....	86
10 Kompetansehevingsbehov for prøvenemnds-medlemmer, faglige ledere og instruktører.....	87
10.1Prøvenemndsmedlemmer	87
10.2Faglige ledere og instruktører	90
10.3Oppsummering	92
Litteratur.....	93

1 Innledning

1.1 Oppdraget

Utdanningsdirektoratet har gjennom flere år selv gjennomført spørreundersøkelser knyttet til ulike temaer blant skoler og skoleeiere. Høsten 2008 ble det besluttet å sette denne virksomheten ut til et profesjonelt fagmiljø med kompetanse på å gjennomføre representative spørreundersøkelser og på å analysere resultater fra slike undersøkelser. Ved siden av behovet for å knytte til seg ekstern kompetanse er det også et mål å lette belastningen på skolesektoren, som mottar et stort antall henvendelser om å delta i ulike undersøkelser. Derfor skal direktoratets spørringer koordineres bedre, og man skal i størst mulig grad benytte utvalgsundersøkelser. Utdanningsdirektoratet lyste på bakgrunn av dette ut konkurranse om en treårig rammeavtale for gjennomføring av spørringene og inngikk etter forhandlinger kontrakt med NIFU STEP om en slik avtale for perioden 2009 – 2011. Avtalen innebærer at det skal gjennomføres spørreundersøkelser to ganger i året, med feltarbeidet fortrinnsvis lagt til mars og oktober. Fordi forhandlingene om inngåelse av avtalen ble forsinket og det tok lengre tid enn antatt før direktoratet hadde avklart sine ønsker om temaer som skulle belyses, ble undersøkelsen for våren 2009 først gjennomført i mai.

Undersøkelsen for våren 2009 er rettet mot fire målgrupper, nemlig grunnskoler, videregående skoler, kommuner og fylker. Den kan deles inn i åtte temaer, som har fått hvert sitt kapittel i denne rapporten. Noen av temaene har vært relevante for alle fire målgrupper, mens andre bare har hatt én målgruppe. Tabellen viser temaene og målgruppene.

Tabell 1.1 Temaer og målgrupper i Utdanningsdirektoratets spørringer våren 2009

Tema	Videregående			
	Grunnskole	skole	Kommune	Fylke
Nasjonale prøver	X		X	
Skolemiljøutvalg og elevenes psykososiale miljø	X	X	X	X
Lærerkompetanse	X	X	X	X
Opplæring for voksne			X	X
Skolebibliotek	X	X	X	
Den kulturelle skolesekken	X		X	
Læringsituasjonen				X
Prøvenemndene				X

I tillegg til de åtte temaene besvarte skolene en egen delundersøkelse om skoleutviklingsprogrammet ”Kunnskapsløftet – fra ord til handling”. Resultatene fra denne delundersøkelsen blir ikke omhandlet i rapporten. Fafo utfører et oppdrag for Utdanningsdirektoratet innenfor dette temaet og skal analysere og presentere disse dataene.

1.2 Respondentene

Fordi undersøkelsene er satt sammen av ulike temaer, har det vært nødvendige for skolene og skoleeierne å involvere flere informanter i besvarelsen. Undersøkelsen ble gjennomført elektronisk på skolene og i kommunene, mens fylkene brukte et papirskjema.

Respondentene i de tre andre målgruppene fikk i tillegg til en elektronisk lenke til undersøkelsen, tilsendt en pdf-fil som gjenga alle spørsmålene, slik at de kunne bruke denne som kladd før de fylte ut det elektroniske skjemaet. Det er særlig i kommunene at vi ser for oss at mange må ha vært involvert i besvarelsen av undersøkelsen. I tilknytning til hvert tema stilte vi derfor et innledende spørsmål til kommunene om hvem som besvarte spørsmålene.

Tabell 1.2 Respondenter i kommunene

Hvilken funksjon eller rolle har den som svarer på vegne av skoleeier når det gjelder spørsmålene om...lærer-kompetanse?	nasjonale prøver?	skolemiljø-utvalg og elevenes psykososiale miljø?	 Den kulturelle skolesekken?	opplæring som er organisert spesielt for voksne?	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Rådmann, assisterende rådmann og lignende	3	3 %	3	3 %	4	4 %	4	4 %	5	5 %
Skolefaglig ansvarlig: Skolesjef, oppvekstsjef, seksjonssjef for skole, kommunalsjef for utdanning og lignende	70	63 %	63	61 %	62	61 %	55	53 %	55	52 %
Rådgiver, konsulent, førstesekretær, sekretær og lignende	31	28 %	30	29 %	28	28 %	31	30 %	31	30 %
Annen funksjon: Skriv inn tittel	8	7 %	8	8 %	7	7 %	14	13 %	14	13 %
Sum	112	100 %	104	100 %	101	100 %	104	100 %	105	100 %

Vi ser at det i de aller fleste av tilfellene er kommunens skolefaglige ansvarlige som har besvart spørsmålene, men det er noe variasjon etter hvilket tema det gjelder. Men dette gjelder i 63 prosent av tilfellene når det gjelder temaet lærerkompetanse, er andelen drøyt 50 prosent for spørsmålene om Den kulturelle skolesekken og opplæring for voksne. Her har mange kommuner trukket inn ansatte med en annen funksjon. Vi ser videre at kommunens rådmann bare unntaksvis har vært involvert i besvarelsen.

2 Beskrivelse av utvalgene

2.1 Hovedprinsipp for utvalgsdesign

For å redusere belastningen på sektoren, er det lagt til grunn som en forutsetning at Utdanningsdirektoratets spørringer skal være utvalgsundersøkelser. Spørringene er halvårslige, og det er laget tre sammenliknbare utvalg slik at skoler og skoleeiere ikke skal kontaktes oftere enn hver 18. måned. Unntaket fra dette er *fylkene*, der alle 19 fylker er med i alle spørringer. 17 av 19 fylker har besvart spørreskjema våren 2009. De fylkene vi ikke har mottatt svar fra, er Vest-Agder og Nord-Trøndelag.

De videregående skolene er fordelt på tre utvalg med ca. en tredjedel av skolene fra hvert fylke i hvert av utvalgene. Det er laget tre sammenliknbare *kommuneutvalg* og de 431 kommunene¹ er fordelt på disse utvalgene. *Grunnskoleutvalgene* er laget på tilsvarende måte, slik at grunnskolene i hvert enkelt utvalg kommer fra kommunene i det samme utvalget. For 10 større kommuner² har vi imidlertid gjort et unntak. Disse er i likhet med fylkene med i alle tre utvalg, mens skolene i disse kommunene er fordelt på de tre utvalgene med en tredjedel i hvert utvalg.

Kommunene og skolene er i utgangspunktet ikke trukket tilfeldig, men fordelt på utvalgene innenfor fylkene etter kriterier som størrelse, geografi, kommunetype og skoletype. Der det har vært mulig å velge mellom flere kommuner som tilfredsstillende de samme kriteriene, er det trukket tilfeldig. I praksis har slik tilfeldig trekking bare vært aktuelt i fylker med særlig mange små kommuner.

2.2 Kommuneutvalget våren 2009

2.2.1 77 prosent godkjente svar

Tabellen viser hvordan kommuneutvalget var sammensatt fylkesvis og hva slags svarprosent som ble oppnådd. Svarprosentene beregnes her på basis av hvor mange av de besvarelsene vi har mottatt som kan brukes i analysene. De aller fleste av besvarelsene er komplette, men for noen mangler svar på en eller flere av delene av undersøkelsene.

¹ Svalbard regnes som egen kommune og tilhører Troms fylke

² Arendal, Bergen, Bærum, Fredrikstad, Kristiansand, Oslo, Sandnes, Stavanger, Tromsø og Trondheim.
Spørsmål til Skole-Norge

Tabell 2.1 Populasjon, bruttoutvalg og nettutvalg av kommuner fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	Godkjent	Prosent godkjent
Østfold	18	7	0	0	0	7	100
Akershus	22	8	0	1	2	5	63
Oslo	1	1	0	0	0	1	100
Hedmark	22	6	0	1	0	5	83
Oppland	26	9	0	0	1	8	89
Buskerud	21	9	0	0	0	9	100
Vestfold	14	5	0	1	0	4	80
Telemark	18	6	0	2	0	4	67
Aust-Agder	15	5	1	3	0	1	20
Vest-Agder	15	5	0	0	0	5	100
Rogaland	26	9	0	1	1	7	78
Hordaland	33	12	0	2	1	9	75
Sogn og Fjordane	26	8	1	1	2	5	63
Møre og Romsdal	36	13	0	1	0	12	92
Sør-Trøndelag	25	9	0	2	3	4	44
Nord-Trøndelag	24	8	0	0	0	8	100
Nordland	44	15	0	3	1	11	73
Troms *	26	10	1	3	1	5	50
Finnmark	19	5	0	0	0	5	100
Sum	431	150	3	21	12	115	77

* Inkludert Svalbard

Den samlede svarprosenten ble 77, eller 115 av de 150 kommunene i utvalget. Bare tre kommuner nektet aktivt, det vil si at de ga beskjed om at de ikke ønsket å være med. 21 kommuner svarte ikke på henvendelsen og åpnet ikke undersøkelsen, selv etter inntil fem påminnelser. Vi har valgt å kalle det for ”passiv nekt”, et fenomen som synes å være ganske utbredt innenfor denne sektoren. I alt 127 kommuner åpnet undersøkelsen, men fem av besvarelsene var så mangelfulle at de ikke kan brukes i analysene.

Resultatet er særlig dårlig i Aust-Agder, der hele tre av fem kommuner kommer i kategorien ”passiv nekt” i tillegg til at én har nektet aktivt. Også i Sør-Trøndelag har færre enn halvparten av kommune levert godkjente besvarelser. Til gjengjeld har alle kommuner i Østfold, Buskerud, Vestfold, Nord-Trøndelag og og Finnmark sluttet opp om undersøkelsen, mens bare én kommune mangler i Hedmark, Oppland, Vestfold og Møre og Romsdal. Når vi deler inn landet i tre områder og skiller mellom tre størrelseskategorier av kommuner, får vi disse svarprosentene:

Tabell 2.2 Svarprosjenter for kommuner etter geografi og folketall

Svarprosjenter		Antall innbyggere			
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Landsdel	Øst-Norge	69 %	90 %	89 %	84 %
	Sør- og Vestlandet	56 %	75 %	94 %	75 %
	Midt- og Nord-Norge	74 %	58 %	75 %	70 %
Alle		68 %	77 %	88 %	77 %

Vi ser at variasjonen er betydelig, fra 56 prosent av de minste kommunene på Sør- og Vestlandet til 94 prosent av de største kommunene i samme landsdel. Svarprosjenten synes å variere systematisk med kommunestørrelse, bortsett fra i Midt- og Nord-Norge, noe som er av særlig betydning fordi vi må forvente at svarmønsteret kan variere etter nettopp kommunestørrelse. Et eksempel på dette kan være om kommunen har et opplegg for veiledning av nyutdannede lærere. Alle spørsmål om omfang vil selvsagt dessuten normalt være avhengig av folketall.

2.2.2 Veiling av kommuneutvalget

Variasjonen i svarprosjent etter landsdel og folketall tilsier at datamaterialet bør veies. I stedet for å ta utgangspunkt i svarprosjentene, har vi valgt å beregne vektene som et forhold mellom fordelingen på de ni kategoriene i populasjonen og i nettoutvalget. Ved siden av å ta hensyn til variasjon i svarprosjent vil vi da også kompensere for mulige skjjevheter i sammensetningen av bruttoutvalget i forhold til populasjonen. Vektene for de ni gruppene framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 2.3 Veiling av kommuneutvalget.

Vekter		Antall innbyggere		
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer
Landsdel	Øst-Norge	0,92	0,83	0,92
	Sør- og Vest-Norge	1,60	1,17	0,55
	Midt- og Nord-Norge	1,04	1,60	0,80

For å demonstrere effekten av vektene, gir vi her et eksempel. Det gjelder spørsmålet om kommunen har et eget opplegg for å følge opp nyansatte lærere. Tabellen nedenfor viser at andelen kommuner som oppgir at de har et opplegg for veiledning og oppfølging av nyutdannede lærere, synker med 4,5 prosentpoeng når materialet veies.

Tabell 2.4 Eksempel på effekt av å veie kommuneutvalget.

Har kommunen et opplegg for veiledning og oppfølging av nyutdannede lærere?				
	Antall med vekt	Prosent med vekt	Antall uten vekt	Prosent uten vekt
Ja	32	28,5 %	37	33,0 %
Nei	80	71,5 %	75	67,0 %
Sum	112	100,0 %	112	100,0 %

2.3 Grunnskoleutvalget våren 2009

2.3.1 48 prosent godkjente svar

Grunnskoleutvalget for våren 2009 ble trukket fra en populasjon på i alt 3025 ordinære grunnskoler som er registrert i GSI. Utvalget bestod av 1020 skoler. Av disse ble i alt tre skoler tatt ut av utvalget fordi det viste seg at de ikke var i drift. I tillegg skal åtte skoler holdes utenfor fordi vi aldri klarte å komme i kontakt med dem gjennom e-post.

Svarprosenten skal derfor beregnes på basis av 1009 skoler. Antallet som aktivt nektet å være med i undersøkelsen, er svært lavt, bare ni skoler. Til gjengjeld var det hele 407 skoler som hører til kategorien "passiv nekt" ved at de verken besvarte våre i alt fem henvendelser eller åpnet undersøkelsen. Ved de første henvendelsene viste det seg at en del av e-postadressene som ble benyttet, inneholdt feil, men dette er siden rettet opp med unntak for de åtte skolene vi aldri nådde fram til. Problemer med at henvendelsene ikke har nådd skolene bør derfor være av lite omfang.

105 skoler var inne på undersøkelsen uten å besvare den, mens i alt 488 besvarelser kan godkjennes. Omtrent 440 av disse er mer eller mindre komplette, mens resten mangler svar på en eller flere av delene som undersøkelsen består av. Dermed kunne besvarelsene til 48,4 prosent av bruttoutvalget brukes i analysene.

Tabell 2.5 Populasjon, bruttoutvalg og nettutvalg av grunnskoler fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Tatt ut av utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	God- kjent	God- kjent %
Østfold	126	43			15	5	23	53 %
Akershus	244	83		1	47	9	26	31 %
Oslo	135	45			16	9	20	44 %
Hedmark	138	48	1		21	6	20	43 %
Oppland	142	50			23	3	24	48 %
Buskerud	149	50			13	2	35	70 %
Vestfold	126	41			13	6	22	54 %
Telemark	129	44	1	1	18	9	15	35 %
Aust-Agder	70	23			7	4	12	52 %
Vest-Agder	107	38	1	2	14	2	19	51 %
Rogaland	240	81	3	2	25	11	40	52 %
Hordaland	322	108		1	45	11	51	47 %
Sogn og Fjordane	128	43		2	15	3	23	53 %
Møre og Romsdal	227	79	1		34	5	39	50 %
Sør-Trøndelag	162	54			26	3	25	46 %
Nord-Trøndelag	113	35			12	3	20	57 %
Nordland	232	75	3		32	9	31	43 %
Troms	147	50	1		17	1	31	63 %
Finnmark	88	30			14	4	12	40 %
Sum	3025	1020	11	9	407	105	488	48,4 %

Som i kommuneundersøkelsen ser vi at det er stor variasjon i svarprosent mellom fylkene. Klart best ut kommer Buskerud med 70 prosent, mens svarprosenten er bare 31 prosent i Akershus og 35 prosent i Telemark.

2.3.2 Veiting av grunnskoleutvalget

En åpenbar skjevhet i utvalget framgår av tabellen over svarprosent i fylkene, som viser at andelen godkjente svar ligger betydelig under gjennomsnittet i hovedstadsområdet. Den samlede svarprosenten for Oslo og Akershus sett under ett er 36 prosent. Det kan være grunn til å forvente at svarmønsteret i denne delen av landet kan avvike fra det vi ellers finner. Derfor har vi valgt å veie også grunnskoleutvalget. Denne gangen har vi laget en vekt basert på skolestørrelse og geografi, med fire kategorier på hver variabel. Vektene er forholdet mellom fordelingen på disse kategoriene i populasjonen og nettoutvalget og framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 2.6 Veiting av grunnskoleutvalget

Vekter		Antall elever			
		Under 75	75 - 199	200 - 349	350 og mer
Landsdel	Oslo og Akershus	.	2,67	,97	1,37
	Østlandet	,94	1,27	,87	,66
	Sør- og Vestlandet	1,11	,79	1,02	1,05
	Midt- og Nord-Norge	1,14	,94	,83	1,21

Det fantes ingen skoler i Oslo og Akershus med færre enn 75 elever i nettoutvalget og bare ni i populasjonen av 3025 skoler, så derfor beregnes ingen vekt for denne kategorien. Sterkest underrepresentert i nettoutvalget er skoler med mellom 75 og 199 elever i Oslo og Akershus, som veies opp med en faktor på 2,67. Store skoler i samme landsdel er også noe underrepresentert. Den eneste kategorien av skoler som er relativt sterkt overrepresentert, er de største skolene på Østlandet, som veies ned med en faktor på 0,66.

Mens veiting av materialet har en viss betydning for kommuneutvalget, ser dette i mindre grad ut til å gjelde skoleutvalget. Det er vanskelig å finne eksempler på at effekten på en svarfordeling er mer enn ett prosentpoeng. Andelen som har benyttet et program mot mobbing de fire siste årene øker fra 49,0 til 49,9 prosent når vi veier. Når vi summerer opp hvor mange nyutdannede lærere som er tilsatt ved de 488 skolene i løpet av de siste to årene, øker antallet fra 679 til 697 når vi veier, eller med 2,6 prosent. Når vi summerer opp antallet lærere som har fått støtte til videreutdanning i løpet av de siste fire årene, synker antallet fra 1609 til 1587 når vi veier, eller med 1,4 prosent.

2.4 Utvalget av videregående skoler våren 2009

2.4.1 70 prosent godkjente svar

Utvalget av videregående skoler er hentet fra et totalutvalg på 432 skoler. Kilden er her dels Nasjonalt skoleregister og dels datafiler over søker- og elevinformasjon som NIFU STEP har fått tilgang til i forbindelse med evalueringen av Kunnskapsløftet. Det er laget tre sammenliknbare utvalg med 144 videregående skoler i hver. Også her tilstrebes det

representativitet innenfor hvert enkelt fylke med hensyn til skoletype, størrelse og geografisk plassering. I alt kunne besvarelser fra 101 skoler, eller 71 prosent av skolene godkjennes for analyseformål.

Tabell 2.7 Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av videregående skoler fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Passiv nekt	Ufull- stendig	God- kjent	God- kjent %
Østfold	18	6	2	1	3	50 %
Akershus	36	12	1	3	8	67 %
Oslo	34	12	3	2	7	58 %
Hedmark	16	5	0	0	5	100 %
Oppland	16	5	1	0	4	80 %
Buskerud	17	6	2	0	4	67 %
Vestfold	13	4	0	1	3	75 %
Telemark	15	5	0	1	4	80 %
Aust-Agder	11	4	0	0	4	100 %
Vest-Agder	18	6	0	1	5	83 %
Rogaland	39	13	3	3	7	54 %
Hordaland	53	18	4	1	13	72 %
Sogn og Fjordane	15	5	2	0	3	60 %
Møre og Romsdal	27	9	0	2	7	78 %
Sør-Trøndelag	30	10	0	2	8	80 %
Nord-Trøndelag	14	4	2	0	2	50 %
Nordland	29	10	2	0	8	80 %
Troms	20	6	1	1	4	67 %
Finnmark	11	4	1	1	2	50 %
Sum	432	144	24	19	101	70,1 %

Svarprosenten varierer fra 50 prosent til 100 prosent mellom fylkene. I Hedmark og Aust-Agder har alle de forespurte skolene deltatt. I Østfold, Nord-Trøndelag og Finnmark har halvparten av skolene levert svar som kan brukes.

2.4.2 Veiling av utvalget av videregående skoler

Også for de videregående skolene er det laget en skolevekt som tar hensyn til skjevheter i nettoutvalget i forhold til populasjonene av skoler når det gjelder skolestørrelse og geografi.

Tabell 2.8 *Veiting av utvalget av videregående skoler.*

Vekter		Antall elever på vg1		
		Under 100	100 - 199	200 og mer
Landsdel	Øst-Norge	1,20	1,23	0,87
	Sør- og Vest-Norge	1,10	1,01	0,80
	Midt- og Nord-Norge	1,08	1,17	0,82

Vi ser at det er en systematisk skjevhet i nettoutvalget ved at de største skolene er overrepresentert og derfor skal veies noe ned. Vektene er likevel ikke spesielt store og gir liten effekt på resultatene. Det er først og fremst i forbindelse med omfangstall at vektene har effekt. Når vi veier, synker det samlede antallet lærere som er i gang med videreutdanning som gir studiepoeng, med 5,7 prosent.

3 Nasjonale prøver

Utdanningsdirektoratet ønsket å spørre kommunene om deres erfaringer med de nasjonale prøvene høsten 2008 og planene for gjennomføringen av prøvene i 2009. Det ble i alt stilt 16 spørsmål knyttet til dette temaet. Aller først ba vi om å få vite hvem som hadde besvart akkurat disse spørsmålene.

3.1 Prøveresultater og forventninger

Tabell 3.1 viser at 64 prosent av kommunene syntes resultatene fra nasjonale prøver høsten 2008 var omtrent som forventet, 8 prosent syntes de var bedre enn forventet, mens 28 prosent syntes de var dårligere.

Tabell 3.1 Resultater fra nasjonale prøver i forhold til forventninger etter kommunestørrelse.

		*Antall innbyggere ¹			Alle
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Var resultatene fra nasjonale prøver i din kommune i 2008 som forventet?	Ja, de var helt eller omtrent som forventet	72 %	57 %	61 %	64 %
	Nei, resultatene var bedre enn forventet	7 %	6 %	12 %	8 %
	Nei, resultatene var dårligere enn forventet	21 %	37 %	27 %	28 %
Sum		100 % (n=43)	100 % (n=35)	100 % (n=26)	100 % (n=104)

Det er verdt å merke seg at det var omtrent tre ganger så mange kommuner som fikk dårligere resultater enn forventet i forhold til de som fikk bedre resultater. De forskjellene vi finner etter folketall, er imidlertid ikke statistisk signifikante for dette spørsmålet. Tabell 3.2 viser hvordan kommunene vurderer nytten av resultatene. Gir resultatene ny informasjon, eller er dette kunnskap kommunen hadde fra før? 72 prosent av kommunene mener de har fått ny informasjon gjennom prøvene, 22 prosent svarer "Nei", mens 7 prosent ikke er sikre på dette.

Tabell 3.2 Nytte av resultater fra nasjonale prøver etter kommunestørrelse.

		Antall innbyggere			Alle
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Gir nasjonale prøver informasjon om skolene i kommunen som skoleeier ikke hadde fra før?	Ja	58 %	76 %	87 %	72 %
	Nei	39 %	15 %	2 %	22 %
	Vet ikke	2 %	9 %	10 %	7 %
Sum		100 % (n=43)	100 % (n=35)	100 % (n=27)	100 % (n=105)

Her finner vi en statistisk signifikant forskjell mellom de største og de minste kommunene. I kommuner med færre enn 3000 innbyggere svarer 58 prosent bekreftende på spørsmålet, mens andelen er 87 prosent i kommuner med 10000 innbyggere eller mer. Praktisk talt ingen svarer benektende på dette spørsmålet i de største kommunene, mens andelen usikre er 10 prosent.

3.2 Planer for bruk og gjennomføring av nasjonale prøver

Fire spørsmål gjelder hvilke planer kommunene hadde for gjennomføring og bruk av nasjonale prøver i 2008 og hvilke de har for årets prøver. Tabell 3.3 viser om kommunene hadde planer for gjennomføring i 2008 og om de kommer til å legge en slik plan for 2009.

Tabell 3.3 Planer for gjennomføring av nasjonale prøver etter kommunestørrelse.

		Antall innbyggere			Alle
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Hadde skoleeier en vedtatt plan for gjennomføringen av nasjonale prøver i 2008?	Ja	33 %	48 %	64 %	46 %
	Nei	64 %	48 %	33 %	51 %
	Vet ikke	2 %	3 %	3 %	3 %
Sum		100 % (n=43)	100 % (n=35)	100 % (n=25)	100 % (n=103)
Har skoleeier planer om å lage en vedtatt plan for gjennomføringen av nasjonale prøver i 2009?	Ja	53 %	64 %	68 %	61 %
	Nei	47 %	22 %	27 %	34 %
	Vet ikke		13 %	5 %	6 %
Sum		100 % (n=41)	100 % (n=34)	100 % (n=25)	100 % (n=100)

Snaut halvparten av kommunene hadde en plan for gjennomføringen av prøvene i 2009, mens andelen som tar sikte på å lage en slik for årets prøver, er 61 prosent. Det synes å være en sammenheng mellom kommunestørrelse og planlegging, slik at de største kommunene i større grad legger planer enn de minste. På den annen side ser det ut til at flere av de minste kommunene legger planer i 2009 enn i 2008. Fortsatt velger likevel halvparten av de minste kommunene og en fjerdedel av de største ikke å legge planer for gjennomføringen av nasjonale prøver.

Tabell 3.4 Planer for bruk av resultatene fra nasjonale prøver etter kommunestørrelse.

		Antall innbyggere			Alle
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Hadde skoleeier en vedtatt plan for bruk av resultatene fra nasjonale prøver i 2008?	Ja	46 %	57 %	85 %	59 %
	Nei	52 %	40 %	12 %	38 %
	Vet ikke	2 %	3 %	3 %	3 %
Sum		100 % (n=44)	100 % (n=35)	100 % (n=26)	100 % (n=105)
Har skoleeier planer om å lage en vedtatt plan for bruk av resultatene fra nasjonale prøver i 2009?	Ja	72 %	83 %	86 %	79 %
	Nei	21 %	7 %	6 %	12 %
	Vet ikke	7 %	11 %	9 %	9 %
Sum		100 % (n=42)	100 % (n=35)	100 % (n=25)	100 % (n=102)

I 2008 hadde 59 prosent av kommunene en plan for bruk av resultatene fra nasjonale prøver. Denne andelen har steget med 20 prosentpoeng på ett år. Det er i de mellomstore og minste kommunene vi finner en markert endring. I 2008 var det en signifikant forskjell etter kommunestørrelse, i 2009 er ikke denne forskjellen lenger signifikant.

3.3 Nasjonale prøver i kommunens strategiarbeid

Tre spørsmål gjelder bruken av nasjonale prøver i kommunens planarbeid. Er resultatene drøftet i kommunestyret? Brukes de som strategisk grunnlag for planarbeidet? Brukes de i strategiske samtaler med skolene?

Resultatene fra nasjonale prøver er drøftet i snaut halvparten av kommunestyrene, og her er det en statistisk signifikant forskjell etter kommunestørrelse. I 70 prosent av de største kommunene er resultatene drøftet i kommunestyret, mot bare i 23 prosent av de minste kommunene. Nesten 80 prosent av kommunene bruker resultatene i planarbeidet, og også her er det en statistisk signifikant forskjell etter kommunestørrelse, om enn ikke så tydelig. Nesten 90 prosent forteller at de har brukt resultatene fra nasjonale prøver i strategiske samtaler med skolene, og her er det ingen forskjell etter kommunestørrelse.

Tabell 3.5 Nasjonale prøver i kommunens strategiarbeid etter kommunestørrelse.

		Antall innbyggere			Alle
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Er resultatene fra nasjonale prøver i 2008 drøftet i kommunestyret?	Ja	23 %	53 %	70 %	45 %
	Nei	75 %	39 %	21 %	50 %
	Vet ikke	2 %	8 %	9 %	6 %
Sum		100 % (n=44)	100 % (n=36)	100 % (n=25)	100 % (n=105)
Bruker skoleeier resultatene fra nasjonale prøver som strategisk grunnlag for planarbeid i kommunen?	Ja	67 %	81 %	95 %	79 %
	Nei	30 %	16 %		18 %
	Vet ikke	2 %	3 %	5 %	3 %
Sum		100 % (n=43)	100 % (n=35)	100 % (n=26)	100 % (n=104)
Bruker skoleeier resultatene fra nasjonale prøver når de gjennomfører strategiske samtaler med skolene?	Ja	86 %	89 %	93 %	89 %
	Nei	12 %	11 %	7 %	10 %
	Vet ikke	2 %			1 %
Sum		100 % (n=43)	100 % (n=35)	100 % (n=25)	100 % (n=103)

3.4 Samarbeidet mellom skoleeier og skolene

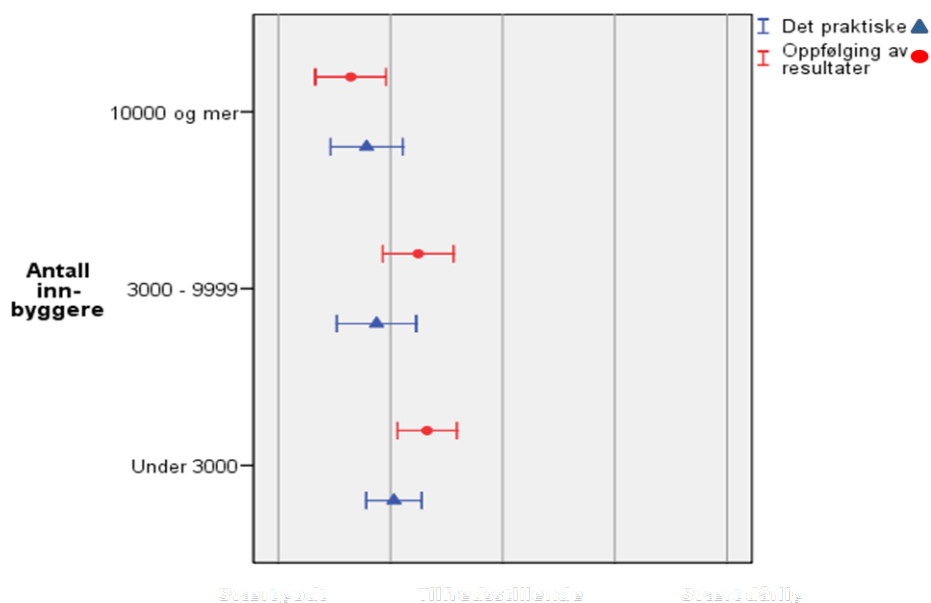
Kommunene er bedt om å vurdere samarbeidet med skolene om de nasjonale prøvene. Det er benyttet en fem-punkts skala som går fra svært godt til svært dårlig, og spørsmålene gjelder det praktiske arbeidet med prøvene og oppfølgingen av resultatene.

Tabell 3.6 Samarbeidet mellom skoleeier og skoler om nasjonale prøver etter kommunestørrelse.

Hvordan vurderer skoleeier samarbeidet mellom skoleeier og skolene som har deltatt i nasjonale prøver, når det gjelder det praktiske og oppfølgingen av resultatene?		Antall innbyggere			Sum
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Det praktiske:	Svært godt	24 %	45 %	38 %	34 %
	Ganske godt	47 %	29 %	47 %	41 %
	Tilfredsstillende	27 %	17 %	16 %	21 %
	Ganske dårlig	2 %	8 %		4 %
	Svært dårlig				
Sum		100 % (n=42)	100 % (n=34)	100 % (n=24)	100 % (n=100)
Oppfølging av resultater:	Svært godt	13 %	19 %	47 %	23 %
	Ganske godt	50 %	46 %	37 %	45 %
	Tilfredsstillende	29 %	26 %	13 %	24 %
	Ganske dårlig	8 %	9 %	3 %	7 %
	Svært dårlig				
Sum		100 % (n=38)	100 % (n=32)	100 % (n=24)	100 % (n=94)

Det er grunn til å legge merke til at ingen har svart ”Svært dårlig” på de to spørsmålene, og og tyngdepunktet ligger helt tydelig på den positive siden. Samtidig finner vi en tydelig tendens til økende tilfredshet etter kommunestørrelse. Det er ellers grunn til å legge merke til at flere kommuner har unnlatt å besvare spørsmålet om oppfølging av resultater, noe som tyder på det har vært mindre kontakt mellom skole og skoleeier om dette.

Figur 3.1 baserer seg på gjennomsnittsverdier, og her kan vi samtidig se om det er signifikante forskjeller etter folketall i kommunen. Det som framgår av figuren, er at skoleeierne i de største kommunene er signifikant mer tilfreds med samarbeidet med skolene når det gjelder oppfølging av resultatene enn det som gjelder i kommuner med mindre enn 10000 innbyggere. For øvrig er det ikke signifikante forskjeller.

Figur 3.1 Samarbeidet mellom skoleeier og skoler om nasjonale prøver etter kommunestørrelse. Gjennomsnittsverdier og konfidensintervall.

3.5 Kompetanse til å følge opp resultater

Over 80 prosent av norske skoleeiere mener de har tilstrekkelig kompetanse til å følge opp resultatene fra nasjonale prøver overfor skolene. Forskjellen etter kommunestørrelse er ikke statistisk signifikant.

Tabell 3.7 Kompetanse til å følge opp nasjonale prøver etter kommunestørrelse.

		Antall innbyggere			Alle
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Har skoleeier tilstrekkelig kompetanse til å følge opp resultatene fra nasjonale prøver overfor skolene?	Ja	77 %	79 %	88 %	81 %
	Nei	14 %	9 %	8 %	11 %
	Vet ikke	9 %	12 %	4 %	9 %
Sum		100 % (n=44)	100 % (n=34)	100 % (n=25)	100 % (n=103)

De skoleeierne som svarer ”Nei” på spørsmålet, er bedt om å presisere nærmere hva slags opplæring de trenger for å følge opp resultatene. Følgende nevnes: *Analysekompetanse; Fagkompetanse på kommunenivå i styringslinja; Generell skuleleiarkompetanse; Kunnskapsløftet; Kvalitetsutvikling og nasjonale prøver; Resultatanalyseverktøy; Tolking av resultater for små utvalg; Veilednings- og analysekompetanse.*

3.6 Forholdet mellom skoleeier og Utdanningsdirektoratet

Skoleeierne er bedt om å vurdere informasjonen fra Utdanningsdirektoratet om nasjonale prøver. Gjennomgående er vurderingen positiv ved at majoriteten samler seg om

kategoriene ”Svært god” og ”Ganske god”. Vurderingen er mest positiv når det gjelder den praktiske gjennomføringen, mens vurderingen er noe mer forbeholden når det gjelder bruk av resultatene. Forskjellene etter kommunestørrelse synes å være systematiske, men de er ikke statistisk signifikante. Færre kommuner har besvart de to siste spørsmålene enn det første, noe som tyder på mindre engasjement fra skoleeiers side når det gjelder retting og bruk av resultater enn praktisk gjennomføring.

Tabell 3.8 Vurdering av informasjon om nasjonale prøver etter kommunestørrelse.

Hva synes skoleeier om informasjonen om nasjonale prøver fra Utdanningsdirektoratet til skolene?		Antall innbyggere			
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Informasjon om praktisk gjennomføring av nasjonale prøver	Svært god	24 %	19 %	31 %	24 %
	Ganske god	45 %	55 %	39 %	47 %
	Tilfredsstillende	31 %	22 %	29 %	27 %
	Ganske dårlig				
	Svært dårlig		5 %		2 %
Sum		100 % (n=42)	100 % (n=37)	100 % (n=25)	100 % (n=104)
Informasjon om retting av nasjonale prøver	Svært god	13 %	22 %	28 %	20 %
	Ganske god	39 %	57 %	47 %	47 %
	Tilfredsstillende	43 %	17 %	25 %	30 %
	Ganske dårlig	5 %	4 %		3 %
	Svært dårlig				
Sum		100 % (n=40)	100 % (n=33)	100 % (n=25)	100 % (n=98)
Informasjon om bruk av resultatene fra nasjonale prøver	Svært god	8 %	16 %	24 %	15 %
	Ganske god	35 %	41 %	34 %	37 %
	Tilfredsstillende	41 %	21 %	40 %	34 %
	Ganske dårlig	12 %	22 %	2 %	13 %
	Svært dårlig	4 %			2 %
Sum		100 % (n=40)	100 % (n=36)	100 % (n=25)	100 % (n=101)

Det siste spørsmålet i dette kapitlet gjelder om skoleeier er fornøyd med samarbeidet med Utdanningsdirektoratet om nasjonale prøver. Dette spørsmålet gjelder generell tilfredshet og er ikke knyttet til bestemte sider ved samarbeidet.

Tabell 3.9 Skoleeiers tilfredshet med samarbeidet med Utdanningsdirektoratet om nasjonale prøver etter kommunestørrelse.

		Antall innbyggere			Sum
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Er skoleeier fornøyd med samarbeidet med Utdanningsdirektoratet om nasjonale prøver?	Svært fornøyd	19 %	14 %	16 %	16 %
	Ganske fornøyd	43 %	56 %	40 %	47 %
	Verken/eller	36 %	25 %	36 %	32 %
	Ganske misfornøyd	2 %		4 %	2 %
	Svært misfornøyd		6 %	4 %	23 %
Sum		100 % (n=42)	100 % (n=36)	100 % (n=25)	100 % (n=103)

Omtrent halvparten er ganske fornøyd, mens én av tre er nøytrale i sin vurdering. Dette må kunne tolkes som en nokså forbeholden vurdering av samarbeidet. Få er likevel direkte misfornøyd.

3.7 Oppsummering

Dette kapittelet viser at de nasjonale prøvene gir kommunene informasjon som de ikke hadde fra før. Samtidig er det betydelig variasjon kommunene imellom når det gjelder arbeidet med nasjonale prøver, vurderingen av nytten av prøvene og vurderingen av informasjonen kommunene mottar fra Utdanningsdirektoratet. Det er et gjennomgående trekk at de minste kommunene engasjerer seg minst i arbeidet med prøvene, både når det gjelder planlegging av gjennomføring og bruk av resultater. Det er naturlig å sette dette i forbindelse med forskjeller i ressurstilgang og kompetanse, selv om dette bare i liten grad bekreftes av svarene på spørsmålet om skoleeier har nødvendig kompetanse til å følge opp resultater.

4 Skolemiljøutvalg og elevenes psykososiale miljø

Spørsmålene om skolemiljøutvalg har gått til alle fire respondentgrupper våren 2009 og er et ledd i det nasjonale tilsynet på utdanningsområdet. Ordningen med skolemiljøutvalg er hjemlet i Opplæringslovas §11-1a (grunnskoler) og §11-5a (videregående skoler) som helt eksplisitt fastslår at det skal være et skolemiljøutvalg ved hver skole. Det åpnes imidlertid for at samarbeidsutvalget ved grunnskolene eller skoleutvalget ved de videregående skolene selv kan være skolemiljøutvalg.

4.1 79 prosent av skolene har opprettet skolemiljøutvalg

Svarene i tabell 4.1 må tolkes i lys av skolemiljøutvalgets funksjoner kan ivaretas av samarbeidsutvalget ved skolen. Når en av betydelig andel av skolene oppgir at det ikke er opprettet skolemiljøutvalg, kan ikke dette uten videre tolkes som at skolen ikke har et organ til å behandle spørsmål som et skolemiljøutvalg ville behandle. For at samarbeidsutvalget eller skoleutvalget skal ta funksjon som skolemiljøutvalg må det imidlertid foretas en ombemanning, slik at elevene/foreldrene er i flertall i grunnskolen og eleven er i flertall i videregående skole.

Mens det er opprettet skolemiljøutvalg ved 59 prosent av grunnskoler med både barne- og ungdomstrinn, gjelder dette ca. 80 prosent av barneskolene, ungdomsskolene og de videregående skolene.

Tabell 4.1 Er det opprettet skolemiljøutvalg ved skolen? Grunnskoler og videregående skoler.

		Skoletype. Begge nivå			
		Barneskole	Grunnskole begge trinn	Ungdoms- skole	Videre- gående
Er det opprettet skolemiljøutvalg ved skolen?	Ja	80 %	59 %	82 %	81 %
	Nei	20 %	41 %	18 %	19 %
Sum		100 %	100 %	100 %	100 %
Antall		(n=285)	(n=107)	(n=78)	(n=99)

Den forskjellen som framkommer mellom grunnskoler med både barne- og ungdomstrinn og de tre andre skoletypene, er statistisk signifikant. Det er også forskjellen mellom private og offentlige skoler som framgår av tabell 4.2 nedenfor.

Tabell 4.2 Er det opprettet skolemiljøutvalg ved skolen? Offentlige og private skoler.

		Skoleeier			
		Offentlig		Privat	
		Prosent	Antall	Prosent	Antall
Er det opprettet skolemiljøutvalg ved skolen?	Ja	79 %	424	32 %	9
	Nei	21 %	115	68 %	20
Sum		100 %	(N=540)	100 %	(N=29)

Mens 79 prosent av de offentlige skolene har opprettet skolemiljøutvalg, gjelder dette for bare 32 prosent av de private skolene som er med i undersøkelsen.

For grunnskolene er det en signifikant sammenheng mellom skolestørrelse og andel som har opprettet skolemiljøutvalg. 62 prosent av de minste skolene har opprettet slikt utvalg, mens dette gjelder for over 80 prosent av skolene med 250 eller flere elever. For de videregående skolene er ikke forskjellen etter skolestørrelse signifikant.

Tabell 4.3 Er det opprettet skolemiljøutvalg ved skolen? Nivå og størrelse.

			Ja	Nei	Sum	Antall	
Nivå	Grunnskole	Antall	Under 50	62 %	38 %	100 %	(n=97)
		elever	50 - 149	70 %	30 %	100 %	(n=110)
		i alt	149 - 249	75 %	25 %	100 %	(n=95)
			250 - 349	89 %	11 %	100 %	(n=87)
			350 og mer	83 %	17 %	100 %	(n=80)
Sum		75 %	25 %	100 %	(N=469)		
Videregående skole	Antall	Under 100	72 %	28 %	100 %	(n=36)	
	elever	100 - 199	92 %	8 %	100 %	(n=29)	
	vg1	200 og mer	81 %	19 %	100 %	(n=35)	
	Sum		81 %	19 %	100 %	(N=100)	

4.2 Grunner til ikke å ha opprettet skolemiljøutvalg

De skolene som ikke hadde opprettet skolemiljøutvalg, ble bedt om å begrunne dette. Svarkategoriene er ikke gjensidig utlukkende, og noen få skoler har oppgitt flere enn ett svar.

Tabell 4.4 Grunner til ikke å ha opprettet skolemiljøutvalg ved skolene. (N=135. 116 grunnskoler og 19 videregående skoler).

	Nei	Ja	Sum
Kjenner ikke til §11 i Opplæringslova	98 %	2 %	100 %
Tror ikke skolemiljøutvalget vil være til nytte	74 %	26 %	100 %
Har ikke rukket å gjøre det enda	28 %	72 %	100 %
Ubesvart	93 %	7 %	100 %

Den begrunnelsen som dominerer, er at skolen ikke har rukket å opprette organet. Det gjelder nesten tre av fire, mens en av fire ikke tror at et skolemiljøutvalg vil være til nytte.

Uhyre få oppgir at de ikke kjenner til Opplæringslovas §11, eller omtrent 16 skoler på landsbasis, hvis vi skal omsette tallene til å gjelde hele populasjonen av skoler. På samme måte kan vi beregne antallet skoler som ikke har opprettet skolemiljøutvalg, og der skoleleder ikke tror et slikt utvalg vil være til nytte, til å være drøyt 200 på landsbasis. En mulig tolkning av dette er at skolelederne ved disse skolene mener at funksjonene ivaretas godt nok uten opprettelse av et eget utvalg.

4.3 Aktiviteter i skolemiljøutvalget

Blant de skolene som oppgir at de har opprettet et skolemiljøutvalg er det svært få som har hatt mer enn fire møter i løpet av skoleåret 2008 – 2009. Det er en liten, men statistisk signifikant forskjell mellom grunnskoler og videregående skoler ved at de videregående skolene har hatt noe flere møter.

Tabell 4.5 Antall møter i skolemiljøutvalget. Grunnskoler og videregående skoler som oppgir at de har opprettet skolemiljøutvalg.

		Hvor mange møter har skolemiljøutvalget hatt i skoleåret 2008-2009?						
		Ingen	1-2	3-4	5-6	Flere enn 6	Sum	
Nivå	Grunnskole	12 %	53 %	27 %	6 %	2 %	100 %	(N=354)
	Videregående	9 %	41 %	40 %	5 %	4 %	100 %	(N=81)
Alle		11 %	51 %	30 %	6 %	2 %	100 %	(N=435)

Ikke uventet finner vi en sammenheng mellom skolestørrelse og antall møter. Denne er statistisk signifikant for grunnskolenes del, men ikke for de videregående skolene, som gjennomgående er større. Mens over 70 prosent av de minste skolene har hatt færre enn tre møter eller ingen i det hele tatt, har omtrent halvparten av de største skolene hatt minst tre møter.

Tabell 4.6 Antall møter i skolemiljøutvalget etter skolestørrelse for grunnskoler (N=354)

		Hvor mange møter har skolemiljøutvalget hatt i skoleåret 2008-2009?						
		Ingen	1-2	3-4	5-6	Flere enn 6	Sum	
Antall elever	Under 50	16 %	55 %	22 %	5 %	2 %	100 %	
	50 - 149	15 %	63 %	20 %	2 %		100 %	
	149 - 249	16 %	57 %	24 %	3 %		100 %	
	250 - 349	6 %	44 %	36 %	10 %	4 %	100 %	
	350 og mer	5 %	48 %	34 %	10 %	3 %	100 %	
Alle grunnskoler		12 %	53 %	27 %	6 %	2 %	100 %	

Kapittel 9a i Opplæringslova forutsetter årlige gjennomganger av fysisk og psykososialt skolemiljø. Langt fra alle skoler følger opp dette, og nærmere fire av ti skoler svarer benektende på spørsmålet. Oppfølgingen synes å være noe bedre i de videregående skolene der 71 prosent svarer ja, mens andelen er 59 prosent i grunnskolenes del. Forskjellene er statistisk signifikante.

Tabell 4.7 Gjennomgang av skolemiljø. Grunnskoler og videregående skoler.

Har skolemiljøutvalget foretatt en gjennomgang av fysisk og psykososialt skolemiljø (kapittel 9a i opplæringslova) dette skoleåret?		Ja	Nei	Sum	Antall
Nivå	Grunnskole	59 %	41 %	100 %	(N=353)
	Videregående skole	71 %	29 %	100 %	(N=80)
Sum		61 %	39 %	100 %	(N=433)

4.4 Nytten av arbeidet i skolemiljøutvalget

Skolelederne og kommunene er bedt om å vurdere nytten av arbeidet i skolemiljøutvalget. Det viser seg at skolelederne er nokså forbeholdne i sin vurdering. Halvparten svarer ”Noe nytte”, mens noe flere er på den positive siden enn den negative. Likevel er det altså en av fire som svarer at de har liten eller ingen nytte av dette arbeidet.

Tabell 4.8 Vurdering av nytte av skolemiljøutvalget. Grunnskoler og videregående skoler

		Hvordan opplever skoleleder nytten av arbeidet i skolemiljøutvalget?					Sum	Antall
		Svært stor nytte	Stor nytte	Noe nytte	Liten nytte	Ingen nytte		
Nivå	Grunnskole	3 %	21 %	49 %	20 %	7 %	100 %	(N=350)
	Videregående skole	6 %	28 %	49 %	13 %	3 %	100 %	(N=80)
Sum		4 %	23 %	49 %	19 %	6 %	100 %	(N=430)

Den forskjellen vi finner mellom grunnskoler og videregående skoler kan tyde på at holdningen til arbeidet i skolemiljøutvalget er noe mer positiv på de videregående skolene enn på grunnskolene, men forskjellen mellom skoletypene er ikke statistisk signifikant.

Kommunenes vurdering av nytten av skolemiljøutvalget har store likhetstrekk med skolenes egen vurdering. Drøyt halvparten svarer ”Noe nytte”, mens de øvrige fordeler seg med noen flere på den positive siden av skalaen enn på den negative. Det er ingen statistisk signifikant forskjell etter innbyggertall.

Tabell 4.9 Vurdering av nytte av skolemiljøutvalget. Kommuner etter innbyggertall.

		Hvordan oppfatter kommunen som skoleeier nytten av skolemiljøutvalgene?					Sum	
		Svært stor nytte	Stor nytte	Noe nytte	Liten nytte	Ingen nytte		
Antall	Under 3000	6 %	16 %	59 %	7 %	11 %	100 %	(n=43)
innbyggere	3000 - 9999		25 %	52 %	17 %	6 %	100 %	(n=33)
	10000 og mer	4 %	27 %	49 %	17 %	3 %	100 %	(n=25)
Sum		4 %	22 %	54 %	13 %	8 %	100 %	(N=101)

Også fylkene har besvart et spørsmål om nytten av skolemiljøutvalgene. 16 av 17 fylker som har levert inn spørreskjema har besvart spørsmålet. 4 av dem svarer ”Stor nytte”, 11 ”Noe nytte” og ett fylke ”Liten nytte”. Konklusjonen blir da at både skoler og skoleeiere på begge nivåer er nokså forbeholdne i sin vurdering av nytten av skolemiljøutvalgene.

4.5 Arbeid mot mobbing

De aller fleste grunnskolene har laget en handlingsplan mot mobbing, mens dette gjelder bare to av tre videregående skoler.

Tabell 4.10 Har skolen laget en egen handlingsplan mot mobbing? Grunnskoler og videregående skoler.

Har skolen laget en egen handlingsplan mot mobbing?		Ja	Nei	Sum	Antall
Nivå	Grunnskole	94 %	6 %	100 %	(N=468)
	Videregående skole	64 %	36 %	100 %	(N=98)
Sum		89 %	11 %	100 %	(N=566)

Vi har tidligere sett at en av fem skoler ikke har opprettet skolemiljøutvalg. Tabell 4.10 viser imidlertid at disse skolene har en handlingsplan mot mobbing i like stor grad som de øvrige skolene. Dette tyder på at viktige arbeidsoppgaver ivaretas selv om skolen ikke har et eget skolemiljøutvalg.

Tabell 4.11 Handlingsplan mot mobbing etter om det er opprettet skolemiljøutvalg. Grunnskoler og videregående skoler. (N=566).

		Har skolen laget en egen handlingsplan mot mobbing?		
		Ja	Nei	Sum
Er det opprettet skolemiljøutvalg ved skolen?	Ja	90 %	10 %	100 %
	Nei	86 %	14 %	100 %
Sum		89 %	11 %	100 %

Handlingsplanen mot mobbing, for skoler som har en slik plan, blir imidlertid ikke fulgt opp årlig i skolemiljøutvalget. 73 prosent av grunnskolene følger opp planen årlig, mot 59 prosent av de videregående skolene.

Tabell 4.12 Oppfølging av handlingsplan. Grunnskoler og videregående skoler.

Blir skolens handlingsplan mot mobbing fulgt opp årlig i skolemiljøutvalget?		Ja	Nei	Sum	Antall
Nivå	Grunnskole	73 %	27 %	100 %	(N=335)
	Videregående skole	59 %	41 %	100 %	(N=49)
Sum		71 %	29 %	100 %	(N=384)

43 prosent av skolene i utvalget har brukt et forskningsbasert program for utvikling av læringsmiljøet og mot mobbing de fire siste årene, men forskjellen er svært stor mellom grunnskolene, der halvparten svarer ja, og de videregående skolene der bare 10 prosent har benyttet et slikt program.

Tabell 4.13 Forskningsbasert program. Grunnskoler og videregående skoler.

Har skolen i løpet av de 4 siste årene benyttet et forskningsbasert program for utvikling av læringsmiljøet og mot mobbing?		Ja	Nei	Sum	Antall
Nivå	Grunnskole	50 %	50 %	100 %	(N=463)
	Videregående skole	10 %	90 %	100 %	(N=97)
Sum		43 %	57 %	100 %	(N=560)

Forskjellen mellom offentlige og private skoler er ikke signifikant når det gjelder bruk av et forskningsbasert program for utvikling av læringsmiljøet og mot mobbing, med 44 prosent av de offentlige skolene og 30 prosent av de private.

Tabell 4.14 Forskningsbasert program. Offentlige og private skoler.

Har skolen i løpet av de 4 siste årene benyttet et forskningsbasert program for utvikling av læringsmiljøet og mot mobbing?		Ja	Nei	Sum	Antall
Skoleeier	Offentlig	44 %	56 %	100 %	(N=533)
	Privat	30 %	70 %	100 %	(N=27)
Sum		43 %	57 %	100 %	(N=560)

De skolene som har benyttet et forskningsbasert program for utvikling av læringsmiljøet og mot mobbing i løpet av de siste fire årene, ble også spurt om de benytter et slikt program i inneværende skoleår. Tabell 4.14 er satt opp slik at den viser hvor stor andel som ikke har brukt et slikt program i løpet av de fire år siste årene, hvor mange som brukte det før, men ikke nå og hvor mange som har brukt det i løpet av de siste fire årene og fortsatt bruker det.

Tabell 4.15 Forskningsbasert program. Før og nå. Offentlige og private skoler.

	Grunnskole	Videregående	Alle
Benytter det nå	35 %	9 %	30 %
Benyttet det før, men ikke nå	15 %	1 %	13 %
Har ikke benyttet det de fire siste årene	50 %	90 %	57 %
Sum	100 % (N=463)	100 % (N=97)	100 % (N=560)

35 prosent av grunnskolene og 9 prosent av de videregående skolene benytter et forskningsbasert program for utvikling av læringsmiljøet og mot mobbing i inneværende skoleår, mens 15 prosent av grunnskolene har benyttet det før, men ikke nå.

Skolene har også oppgitt hvilket program de benytter, enten det gjelder det programmet de benytter nå eller det de har benyttet i løpet av de siste fire årene. Vi har veid materialet slik at vi kan anslå et omfang på utbredelsen av de ulike programmene.

Tabell 4.16 Forskningsbaserte program som benyttes. Antall og prosent. Tallene er veid i forhold til totalt antall skoler i hele landet.

	Siste fire år		Inneværende skoleår	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
OLWEUS	452	26,4 %	238	20,1 %
ZERO	437	25,5 %	269	22,7 %
Steg for steg	133	7,8 %	91	7,7 %
PALS	186	10,9 %	185	15,6 %
LP-modellen	109	6,4 %	88	7,4 %
MOT	79	4,6 %	53	4,5 %
Det er mitt valg	60	3,5 %	59	5,0 %
CONNECT/RESPEKT	53	3,1 %	52	4,4 %
Annet program	205	12,0 %	148	12,5 %
Sum	1714	100,0 %	1183	100,0 %

Det er aller først viktig å understreke at det her dreier seg om ulike typer programmer. Noen er i all hovedsak konsentrert om arbeid mot mobbing, mens andre har et bredere perspektiv. Denne rapporten er imidlertid ikke stedet for en nærmere beskrivelse av programmene. Olweus og Zero er de programmene som er klart mest benyttet de siste fire årene, men i skoleåret 2008 – 2009 ser det ut til at Pals har styrket sin posisjon noe på bekostning av de to første programmene, særlig i forhold til Olweus. En av åtte skoler oppgir andre programmer enn de åtte navngitte. Det viser seg at 12 til 14 prosent av de skolene som benytter eller har benyttet et program, benytter flere enn ett. Derfor overstiger det estimerte antallet programmer som er benyttet antallet skoler som har benyttet slike programmer. Det er særlig mindre vanlige programmer og lokale programmer som benyttes i kombinasjon med de mer vanlige. Dette illustrerer nettopp poenget med at dette er programmer for ulike formål.

4.6 Kommunenes og fylkenes arbeid med skolemiljøet

Spørsmål om skolemiljøutvalg og elevenes psykososiale miljø er også stilt til kommunene og fylkene som skoleeiere. Bare snaut halvparten av kommunene opplyser at de har etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles i forhold til opplæringslovas kapittel 9a om elevenes skolemiljø. Opplæringslovas kapittel 9a gjelder skolens rolle og sier ikke noe om kommunenes rolle i forhold til skolemiljøet.

Tabell 4.17 Skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles i forhold til opplæringslovas kapittel 9a.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum	
Har skoleeier etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles i forhold til opplæringslovas kapittel 9a om elevenes skolemiljø?	47 %	48 %	5 %	100 %	(N=103)
Har skoleeier etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å gjenopprette avdekkede avvik fra kravene i opplæringslovas kapittel 9a om elevenes skolemiljø?	43 %	52 %	5 %	100 %	(N=104)
Foretar skoleeier systematisk oppdatering av ovennevnte rutiner?	76 %	18 %	5 %	100 %	(N=55)

43 prosent av kommunene opplyser at de har etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å gjenopprette avdekkede avvik fra kravene i opplæringslovas kapittel 9a, mens 52 prosent svarer benektende på dette spørsmålet. Av de som har etablert og gjennomført slike skriftlige rutiner, oppgir 76 prosent at de foretar systematisk oppdatering av rutinene. Når vi bryter ned materialet etter kommunestørrelse, viser det seg at det er betydelige forskjeller med hensyn til praksis.

8 av 17 fylker har etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles, mens 7 av 17 fylker har etablert og gjennomført rutiner for å gjenopprette avvik. Alle fylkene som har etablert rutiner for å vurdere om kravene oppfylles, foretar systematisk oppdatering av disse rutinene. Svarene fra fylkene ligner dermed mye på svarene fra kommunene.

Tabell 4.18 Skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles i forhold til opplæringslovas kapittel 9a. Kommunestørrelse.

Har skoleeier etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles i forhold til opplæringslovas kapittel 9a om elevenes skolemiljø?		Ja	Nei	Vet ikke	Sum	
Antall innbyggere	Under 3000	35 %	58 %	7 %	100 %	(n=43)
	3000 - 9999	47 %	50 %	3 %	100 %	(n=34)
	10000 og mer	68 %	28 %	4 %	100 %	(n=25)
Alle		47 %	48 %	5 %	100 %	(N=102)

68 prosent av de største kommunene, de med minst 10.000 innbyggere, opplyser at de har etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles, mot bare 35 prosent av de minste kommunene. Det er ingen tilsvarende sammenheng mellom folketall og praksis i dette spørsmålet for fylkenes del. Når det gjelder rutiner for å gjenopprette avdekkede avvik, er forskjellene etter kommunestørrelse mindre. 56 prosent av de minste kommunene og 42 prosent av de største har innført slike rutiner.

Tabell 4.19 Skriftlige rutiner for å gjenopprette avvik i forhold til opplæringslovas kapittel 9a. Kommunestørrelse.

Har skoleeier etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å gjenopprette avdekkede avvik fra kravene i opplæringslovas kapittel 9a om elevenes skolemiljø?		Ja	Nei	Vet ikke	Sum	
Antall innbyggere	Under 3000	42 %	54 %	5 %	100 %	(n=43)
	3000 - 9999	35 %	59 %	6 %	100 %	(n=34)
	10000 og mer	56 %	40 %	6 %	100 %	(n=25)
Sum		43 %	52 %	6 %	100 %	(n=102)

32 prosent av kommunene oppgir at de har mottatt en eller flere anmodninger om tiltak, 28 prosent oppgir at vedtak er fattet i slike saker, mens kun 3 prosent av kommunene oppgir at vedtakene resulterte i klagebehandling. Dette tilsvarer 15 kommuner på landsbasis og omfatter til sammen 28 klagebehandlingssaker. Vi har vært usikre på om dette gir et riktig bilde. Det viser seg nemlig at 12 av de 20 største kommunene har latt være å svare på dette spørsmålet, mens 19 av de 20 minste har besvart det. Det betyr at det er store skjevheter i materialet når det gjelder disse spørsmålene, og vi har derfor valgt å se bort fra dem. Erfaringen med dette spørsmålet viser at det er vanskelig for kommunene å skaffe en oversikt over omfanget av denne typen aktivitet, og at det særlig gjelder kommuner med mange skoler. Erfaringen fra fylkene er helt tilsvarende. Bare fire av 17 fylker oppgir at de har mottatt anmodninger om tiltak, sju fylker svarer at de ikke har mottatt noen anmodninger, og seks fylker har latt være å svare på spørsmålet. Dette tilsvarer helt erfaringen på spørsmålet om hvor mange nyutdannede lærere som er ansatt i løpet av siste to år, som også de største skoleeierne stort sett har unnlatt å svare på (se kapittel 5).

4.7 Oppsummering

75 prosent av grunnskolene og 81 prosent av de videregående skolene har opprettet skolemiljøutvalg. Det er særlig blant de minste grunnskolene at det er mange som ikke har opprettet skolemiljøutvalg. At slikt utvalg ikke er opprettet, betyr likevel ikke at oppgavene til utvalget ikke ivaretas. De kan nemlig også ivaretas av samarbeidsutvalget ved skolen. Drøyt 60 prosent av skolemiljøutvalgene har foretatt en gjennomgang av det fysiske og psykososiale miljøet ved skolen. Arbeidet mot mobbing står sentralt i grunnopplæringen. 94 prosent av grunnskolene og to av tre videregående skoler har laget en handlingsplan mot mobbing. Halvparten av grunnskolene, men bare 10 prosent av de videregående skolene har anvendt et forskningsbasert program mot mobbing og/eller for utvikling av læringsmiljøet.

Det er stor variasjon i i hvilken grad skoleeier følger opp sin rolle i forhold til å sikre skolemiljøet. 68 prosent av de største kommunene har etablert og gjennomført skriftlige rutiner for å vurdere om kravene oppfylles i forhold til opplæringslovas kapittel 9a om elevenes skolemiljø, mot bare 35 prosent av de minste kommunene.

5 Lærerkompetanse

Alle de fire spørreskjemaene inneholder seksjoner om lærerkompetanse, og disse er mest omfattende i skoleskjemaene. Vi vil i dette kapitlet behandle opplysningene tematisk innenfor disse områdene: Opplegg for nyutdannede lærere; videreutdanning; veiledning; bruk av assistenter og opplæring av minoritetsspråklige. Først vil vi imidlertid se på et enkeltspørsmål som gikk til kommunene om partnerskap i utviklingsarbeidet.

Tabell 5.1 Inngår kommunen i partnerskap med institusjon(er) for høyere utdanning og/eller andre i sitt utviklingsarbeid for skolesektoren?

Inngår kommunen i partnerskap med institusjon(er) for høyere utdanning og/eller andre i sitt utviklingsarbeid for skolesektoren?		Ja	Nei	Sum	
Antall innbyggere	Under 3000	45 %	55 %	100 %	(n=42)
	3000 - 9999	55 %	45 %	100 %	(n=42)
	10000 og mer	81 %	19 %	100 %	(n=26)
Alle		57 %	43 %	100 %	(n=110)

57 prosent av kommunene inngår i et slikt partnerskap, men det er en tydelig sammenheng mellom kommunestørrelse og andel som gjør dette. For de minste kommunene gjelder det bare 45 prosent av kommunene, mot 81 prosent av de største. Denne forskjellen er statistisk signifikant.

Fylkene har fått tilsvarende spørsmål, og det viser seg at 15 av 17 fylker svarer bekreftende på spørsmålet når det gjelder et slikt partnerskap for videregående opplæring. Ett av de to fylkene som svarer benektende på spørsmålet, legger likevel til ”...men vi samarbeider...”.

5.1 Opplegg for nyutdannede lærere

Alle fire målgrupper har fått et utvalg spørsmål som er identiske om opplegg for nyutdannede lærere. Det første av disse gjelder om skolen eller skoleeier har et opplegg for veiledning og oppfølging.

Tabell 5.2 Har skolen/kommunen et opplegg for veiledning og oppfølging av nyutdannede lærere?

	Grunnskoler	Videregående	Kommuner
Ja	48 %	64 %	29 %
Nei	52 %	36 %	71 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall	(n= 472)	(n=95)	(n=112)

48 prosent av grunnskolene og 64 prosent av de videregående skolene har et slikt opplegg, mens dette gjelder for bare 29 prosent av kommunene. 9 av 17 fylker oppgir at de har et slikt opplegg. Det er en nær sammenheng mellom størrelse og andel som har et veiledningsopplegg. 28 prosent av de minste grunnskolene, 47 prosent av de minste videregående skolene og 19 prosent av de minste kommunene oppgir at de har et slikt opplegg, mot henholdsvis 65, 79 og 58 prosent av de største.

Tabell 5.3 Prosentandel av skoler/kommuner som har et opplegg for veiledning og oppfølging av nyutdannede lærere.

	Grunnskoler	Videregående	Kommuner
De minste	28 %	47 %	19 %
De mellomstore *	50 %	69 %	21 %
De største	65 %	79 %	58 %

*Mellomstore grunnskoler: 100 til 249 elever; Videregående: 100 – 199 elever på vg1; Kommuner: 3000 – 9999 innbyggere.

Tabell 5.3 gir en sjeldent tydelig demonstrasjon av størrelsens betydning. Vi kan likevel ikke trekke konklusjoner i retning av at de oppgavene og funksjonene det her er snakk om, ikke blir ivaretatt når skoler og kommuner svarer nei på spørsmålet om veiledningsopplegg. Det kan være at en del små skoler og kommuner har mer uformelle rutiner og ordninger for å følge opp nyutdannede lærere. Likevel gir tabellen en klar indikasjon på at de største kommunene og skolene står i en helt annen situasjon enn de minste når det gjelder oppfølging av nyutdannede lærere.

Tabell 5.4 Opplegg for veiledning av nyutdannede lærere som benyttes.

	Grunnskoler	Videregående	Kommuner
Programmet 'Veiledning av nyutdannede lærere'	14 %	6 %	21 %
Andre opplegg i regi av universitet eller høgskole	13 %	8 %	17 %
Skolen(e) har sine egne opplegg for nyutdannede lærere	73 %	86 %	62 %
Sum	100 % (n=227)	100 % (n=61)	100 % (n=31)

De aller fleste som oppgir at de har et opplegg for veiledning og oppfølging har sine egne opplegg. Dette er i særlig grad tilfellet for de videregående skolene. Hvis vi veier tallene opp slik at de tilsvarer alle grunnskoler, videregående skoler og kommuner i landet, finner vi at drøyt 200 grunnskoler, 15 videregående skoler og 25 kommuner benytter programmet 'Veiledning av nyutdannede lærere'.

Sju av de ni fylkene som har et opplegg for veiledning oppgir at de bruker programmet 'Veiledning av nyutdannede lærere', og tre av disse oppgir at skolene i tillegg har sine egne opplegg. To fylker oppgir at de følger andre opplegg i regi av universitet eller høgskole. Disse resultatene står i sterk kontrast til det de videregående skolene selv oppgir, der hele 86 prosent viser til egne opplegg.

Tabell 5.5 Samarbeider skoler som har et eget opplegg for de nyutdannede lærerne med universitet/høgskole(r)?

	Grunnskoler	Videregående skoler
Ja	17 %	8 %
Nei	83 %	92 %
Sum	100 % (N=167)	100 % (N=53)

17 prosent av de grunnskolene som oppgir at de har et eget opplegg for nyutdannede lærere samarbeider med universitet eller høgskole om opplegget, mot 8 prosent av de videregående skolene.

Tabell 5.6 Har opplegget hovedvekt på individuell veiledning eller gruppeveiledning?

	Grunnskoler	Videregående skoler	Kommuner
Individuell veiledning	76 %	88 %	84 %
Gruppeveiledning	24 %	12 %	16 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall	(n= 226)	(n=62)	(n=31)

Det er individuell veiledning som dominerer, både når vi spør skoler og skoleeiere. Dette bekreftes av fylkeskommunene der seks av de åtte fylkene som svarer at de har et veiledningsopplegg oppgir at dette har hovedvekt på individuell veiledning. Et fylke nevner både individuell veiledning og gruppeveiledning.

Mens detaljspørsmålene rundt veiledningsoppleggene bare er stilt der det finnes slike opplegg, har alle respondenter fått spørsmål om veileder eller mentorordninger.

Tabell 5.7 Har de nyutdannede lærerne en egen veileder eller mentor?

	Grunnskoler	Videregående skoler	Kommuner
Veileder fra egen skole	43 %	66 %	35 %
Veileder fra annen skole	2 %		3 %
Annen veileder/mentor	1 %	3 %	2 %
Veileder fra universitet/høgskole	2 %		3 %
Nei, de har ikke egen veileder	47 %	29 %	49 %
Ubesvart	5 %	3 %	8 %
Sum	100 % (N=479)	100 % (N=101)	100 % (N=115)

Til sammen 48 prosent av grunnskolene svarer bekreftende på spørsmålet, og de aller fleste av disse oppgir at lærerne har en veileder ved samme skole. 69 prosent av de videregående skolene svarer bekreftende, og også her finnes veilederen først og fremst ved egen skole. Kommunene bekrefter i det store og hele dette bildet, selv om det her er noen flere som peker på veileder utenfor egen skole. 11 av 15 fylker opplyser at det finnes en

mentorordning og at veiledningen foregår ved lærernes egen skole. Ett fylke nevner veiledning både ved egen skole og på universitet eller høyskole.

5.2 Nyutdannede lærere tilsatt siste to skoleår

Både skoler og skoleeiere er spurt om hvor mange nyutdannede lærere som er tilsatt siste to skoleår. Fra skolene har vi fått god informasjon om dette, mens spørsmålet ikke har fungert like godt i forhold til skoleeierne. 22 av 115 kommuner har unnlatt å svare på spørsmålet om hvor mange nyutdannede som er ansatt, og 15 av disse er blant de 35 største av kommunene i utvalget. Dermed vil ikke informasjonen ha verdi som en indikator på nyansettelser målt på landsbasis.

52 prosent av grunnskolene har ansatt nyutdannede lærere i løpet av de siste to skoleårene, mens 48 prosent ikke har ansatt noen. De aller fleste av skolene som har ansatt nyutdannede lærere, har ansatt en eller to. Bare 9 prosent av samtlige skoler har ansatt flere enn fire.

Tabell 5.8 Ansatte nyutdannede lærere siste to skoleår. Grunnskolene.

	Antall nyansatte nyutdannede	Av disse fortsatt ansatt
Ingen	48 %	7 %
1-2	32 %	59 %
3-4	11 %	21 %
5 og flere	9 %	13 %
Sum	100 % (N=488)	100 % (N=256)
Gjennomsnitt pr skole	1,43	2,40
Estimert antall	4 318	3 799

Av de skolene som har ansatt nyutdannede lærere, har de aller fleste beholdt dem. Bare 7 prosent av de skolene som har ansatt nyutdannede lærere, har ingen av dem ved skolen etter to år. I gjennomsnitt har hver skole ansatt 1,43 nyutdannede lærere. De skolene som har ansatt nyutdannede lærere, har i gjennomsnitt beholdt 2,4 av dem. Vi kan ut fra dette beregne oss fram til at det er ansatt drøyt 4300 nyutdannede lærere i løpet av de siste to årene og at 3800 av dem, eller 88 prosent, fortsatt er ved skolen. Dette kan virke noe høyt, ettersom det langt overstiger det samlede antallet ferdige kandidater med allmennlærerutdanning fra årene 2007 og 2008, som ifølge Database for statistikk om høgre utdanning (DBH) var 3603³. Det kan være flere årsaker til dette. For det første kan

3

http://dbh.nsd.uib.no/dbhveg/student/kandidater_rapport.cfm?insttype=x&grupperingstring=a.arstall&arstall=2008&semester=x&sti_valgt=studkode%2Cinstkode%2Ckandkode%2Cprogkode&finans=egen&beregning=Totalt.antall&sti_hele=insttype%2Cinstkode%2Cfakkode%2Cufakkode%2Cprogkode&sti=insttype%2Cinstkode%2Cfakkode%2Cufakkode%2Cprogkode&instkode=x&fakkode=x&ufakkode=x&studkode=x&nivastring=x&kandkode=x&progkode=x&valgt_sti=&nullvalue=-&viskode=0&brukersort=to&kandtittel=x&prognavn=x

enkelte skoler ha rapportert ansettelse fra flere skoleår enn de to siste. Enda mer sannsynlig er det at noen skoler ikke har skilt mellom nyutdannede og andre lærere som har blitt ansatt. Begrepet ”nyutdannet” er heller ikke entydig definert. Hvor lenge er man å regne som nyutdannet? Endelig kan det ha funnet sted en dobbeltregistrering ved enkelte skoler slik at samme lærer kan ha jobbet ved to skoler i løpet av de to siste skoleårene og ha blitt regnet som nyutdannet ved begge skoler.

4300 nyutdannede lærere utgjør 6,7 prosent av en samlet populasjon av grunnskolelærere på ca. 64.000. I OECD-undersøkelsen TALIS, som gjelder ungdomstrinnet, ble lærerne spurt om hvor lenge de hadde arbeidet som lærer. 7,8 prosent av de norske lærerne svarte at de var i sine to første år som lærer⁴. Undersøkelsen ble gjennomført våren 2008. Vårt materiale fra årets spørring gir nøyaktig det samme resultatet. Nyutdannede lærere på ungdomstrinnet som er ansatt i løpet av de to siste skoleårene, utgjør 7,8 prosent av alle lærere på ungdomstrinnet, mens andelen for hele grunnskolen 6,8 prosent. Selv om vi får et tall for nyutdannede lærere ansatt siste to skoleår som er 20 prosent høyere enn det samlede antall uteksaminerte allmennlærere i 2007 og 2008, kan nok våre tall likevel gi et ganske realistisk bilde av hva som oppfattes som å være situasjonen ved skolene. Det er helt klart en tendens til at mange skoler inkluderer flere lærere enn de strengt tatt skulle når vi spør om nyutdannede lærere som er ansatt de siste to skoleårene. Ut fra et perspektiv der veiledning og oppfølging av nye lærere står sentralt, kan de tallene skolene her har gitt oss likevel være vel så valide.

Tabell 5.9 Ansatte nyutdannede lærere siste to skoleår. De videregående skolene.

	Antall nyansatte nyutdannede	Av disse fortsatt ansatt
Ingen	34 %	8 %
1-2	22 %	30 %
3-4	16 %	28 %
5 og flere	28 %	34 %
Sum	100 % (N=101)	100 % (N=67)
Gjennomsnitt pr skole	3,40	4,55
Estimert antall	1471	1296

Blant de videregående skolene har to av tre ansatt nyutdannede lærere i løpet av siste to år. Her har en av fire skoler ansatt en eller to lærere og omtrent like mange fem eller flere. Også her er det svært få skoler som ikke fortsatt har disse lærerne blant de ansatte, bare 8 prosent. Hver skole har ansatt i gjennomsnitt 3,4 lærere de siste to årene, og de skolene som har ansatt nyutdannede lærere, har i gjennomsnitt fortsatt 4,55 slike lærere i staben. Omregnet til nasjonale tall gir dette ca 1470 nyutdannede ansatte lærere hvorav omtrent 1300, eller 88 prosent, fortsatt er ved skolen. Tallene for grunnskolen og videregående

⁴ OECD (2009): Creating Effective Teaching and Learning Environments: First Results from TALIS. Tabell 2.3, side 42.
Spørsmål til Skole-Norge

skole harmonerer godt ved at grunnskoletallene er omtrent tre ganger så høye som tallene for videregående, på samme måte som det er nærmere tre ganger så mange elever i grunnskolen som i videregående opplæring.

Ti fylker har gitt tilsvarende opplysninger, og i disse fylkene er det ansatt nærmere 550 nyutdannede lærere de siste to årene, hvorav nærmere 520 fortsatt er ansatt. For noen fylkers vedkommende er dette basert på anslag. Blant de ni fylkene vi ikke har opplysninger om finner vi imidlertid fylker med mange skoler og lærere, som Akershus, Oslo og Nordland. Likevel ser det ut til at vi får systematisk høyere tall når vi ber om slike opplysninger direkte fra skolene, enn når vi henvender oss til fylkene. Det kan skyldes at de fylkene som har gitt oss opplysninger, ikke har hatt full oversikt over sine skoler. I tillegg kommer at vi i våre tall fra skolene også inkluderer tall fra private skoler, som står for omtrent 12 prosent av de nyansatte lærerne.

5.3 Bruk av assistenter

Grunnskolene og de videregående skolene er stilt likelydende spørsmål om bruk av assistenter i undervisningen og i tillegg hva slags oppgaver assistentene brukes til. Spørsmålet lyder slik: ”Benytter skolen assistenter i direkte arbeid med opplæringen?”

Tabell 5.10 Prosentandel av skoler som benytter assistenter i opplæringen.

	Grunnskoler	Videregående skoler
De minste	58 %	56 %
De mellomstore	76 %	53 %
De største	82 %	77 %
Alle	72 % (N=472)	62 % (N=96)

72 prosent av grunnskolene og 62 prosent av de videregående skolene benytter assistenter i direkte arbeid med opplæringen. Blant grunnskolene skiller de minste seg ut med en lavere andel enn de øvrige skolene, mens de største videregående skolene skiller seg ut med en høyere andel enn gjennomsnittet.

De klart viktigste oppgavene for assistentene gjelder personlig og praktisk hjelp til funksjonshemmede og andre elever og pedagogisk oppfølging av enkeltelever (tabell 5.11). Tilfeldige vikarer benyttes i langt større utstrekning enn faste vikarer, og i dobbelt så stor utstrekning på grunnskoler som på videregående skoler. Leksehjelp er også mest utbredt i grunnskolen.

Tabell 5.11 Hva brukes assistentene til?

	Grunnskoler	Videregående skoler
Personlig og/eller praktisk hjelp til funksjonshemmede	69 %	74 %
Personlig og/eller praktisk hjelp til andre elever	81 %	58 %
Pedagogisk oppfølging av enkeltelever med Individuell opplæringsplan (IOP) eller enkeltvedtak	61 %	58 %
Pedagogisk oppfølging av andre elever	27 %	14 %
Tilfeldige vikarer for én eller flere lærere	51 %	24 %
Faste vikarer for én eller flere lærere	6 %	3 %
Generell avlastning av lærer(e) i undervisningssituasjonen	46 %	34 %
Leksehjelp	40 %	25 %
IKT, bibliotek eller liknende oppgaver	15 %	5 %
Annet	13 %	6 %

5.4 Opplæring for minoritetsspråklige

Grunnskolene og de videregående skolene er stilt fem likelydende spørsmål om opplæring for minoritetsspråklige. To av disse spørsmålene er ja/nei spørsmål og burde være enkle å besvare, mens tre gjelder omfang og vil derfor ofte være vanskeligere.

Snaut halvparten av grunnskolene benytter kartleggingsverktøyet som er utarbeidet i tilknytning til læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter, like mange benytter ikke verktøyet mens 6 prosent ikke kan svare verken bekræftende eller avkreftende på dette spørsmålet. Blant de videregående skolene er det en av tre som benytter verktøyet, mens 13 prosent svarer ”vet ikke”. Når skoleleder ikke vet om verktøyet brukes på egen skole, tyder dette på at dette er et spørsmål som overlates til den som har ansvaret for undervisningen av de minoritetsspråklige.

Tabell 5.12 Bruk av kartleggingsverktøy for språklige minoriteter.

		Ja	Nei	Vet ikke	Ubesvart	Sum
Benytter skolen	Grunnskoler	46 %	49 %	5 %		100 % (N=464)
kartleggingsverktøyet som er utarbeidet i tilknytning til læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter?	Videregående skoler	35 %	52 %	13 %		100 % (N=98)

Tabell 5.13 Særskilt opplæringstilbud for elever som har kommet til landet uten grunnutdanning

		Ja	Nei	Vet ikke	Ubesvart	Sum
Mottar de elevene som har kommet til landet uten grunnutdanning (som er mellom 12 og 24 år) et særskilt opplæringstilbud ved skolen?	Grunnskoler	38 %	41 %	9 %	11 %	100 % (N=464)
	Videregående skoler	38 %	48 %	4 %	10 %	100 % (N=98)

På spørsmålet om særskilt opplæringstilbud for elever som kommer til landet uten grunnutdanning svarer 38 prosent av skolene at de har et slikt tilbud. Det er her ingen forskjell på skoleslagene. En betydelig andel svarer ”vet ikke” eller unnlater å svare, og dette tyder på at dette er en problemstilling som ikke er like aktuell overalt.

Skolene er også bedt om å oppgi hvor mange av lærerne som i løpet av de to siste årene har deltatt på kompetansehevingstiltak knyttet henholdsvis til særskilt språkopplæring og til flerkulturell kompetanse eller migrasjonspedagogikk. Vi ville her normalt ha prøvd å estimere et samlet tall for antall lærere som har deltatt i slike tiltak på nasjonalt nivå, men nøyer oss med en enklere framstilling. Dette fordi noen få skoler har registrert et svært høyt antall lærere og vi er usikre på om dette er reelt. Vi har også vært usikre på hvordan vi skal behandle ubesvart, men har valgt å regne det som null.

Tabell 5.14 Kompetansehevingstiltak knyttet til særskilt språkopplæring og flerkulturell kompetanse. Ansettelse av lærere med særskilt kompetanse

		Ingen	1-2	3 el flere	Sum	
Hvor mange lærere ved skolen har deltatt på kompetansehevingstiltak knyttet til særskilt språkopplæring i løpet av de siste to årene?	Grunnskole	61 %	25 %	14 %	100 %	(N=488)
	Videregående skoler	66 %	23 %	11 %	100 %	(N=101)
Hvor mange lærere ved skolen har deltatt på kompetansehevingstiltak knyttet til flerkulturell kompetanse / migrasjonspedagogikk i løpet av de siste to årene?	Grunnskoler	76 %	17 %	7 %	100 %	(N=488)
	Videregående skoler	74 %	16 %	10 %	100 %	(N=101)
Hvor mange av de lærerne som er tilsatt i løpet av de to siste årene har særskilt språkopplæring eller flerkulturell kompetanse / migrasjonspedagogikk?	Grunnskole	81 %	17 %	2 %	100 %	(N=488)
	Videregående skoler	88 %	11 %	1 %	100 %	(N=101)

Drøyt en tredjedel av skolene oppgir at de har lærere som har deltatt i kompetansehevingstiltak knyttet til særskilt språkopplæring, og ved de fleste av skolene er det en eller to lærere som har deltatt i slike tiltak. Det er ubetydelig forskjell mellom grunnskoler og videregående skoler. En av fire skoler har lærere som har deltatt i opplæring for flerkulturell kompetanse eller migrasjonspedagogikk og igjen er det flest skoler som oppgir en eller to lærere. 19 prosent av grunnskolene og 12 prosent av de videregående skolene har ansatt lærere i løpet av de to siste årene som har særskilt språkopplæring eller flerkulturell kompetanse eller migrasjonspedagogikk.

Grunnskolene og de videregående skolene ble også bedt om å besvare spørsmål om hvor mange minoritetsspråklige elever ved skolen som får spesialundervisning og hvor mange av de elevene som mottar særskilt språkopplæring som også mottar

spesialundervisning. I tillegg ble de videregående skolene spurt om hvor mange elever som får tospråklig fagopplæring og hvor mange som får morsmålsopplæring. Vi ser at både utformingen av spørsmålene og rekkefølgen kan ha skapt forvirring. Dessuten er det alltid et problem å tolke ubesvart når spørsmålene ikke angår alle skoler. Tallene i de neste to tabellene må derfor tolkes med disse forbeholdene.

Tabell 5.15 Antall minoritetsspråklige elever som får spesialundervisning og antall som mottar spesialundervisning blant de som mottar særskilt språkopplæring.

		Ingen	1-4	5 el flere	Sum	
Hvor mange minoritetsspråklige elever ved skolen får spesialundervisning?	Grunnskole	55 %	34 %	11 %	100 %	(N=488)
	Videregående skoler	48 %	34 %	19 %	100 %	(N=101)
Av de elevene som mottar særskilt språkopplæring: Hvor mange mottar også spesialundervisning?	Grunnskoler	65 %	27 %	8 %	100 %	(N=488)
	Videregående skoler	75 %	21 %	4 %	100 %	(N=101)

Ved 55 prosent av grunnskolene og 48 prosent av de videregående skolene er det ingen minoritetsspråklige elever som får spesialundervisning, mens det er mellom en og fire slike elever ved 34 prosent av begge skoleslag og fem eller flere ved henholdsvis 11 og 19 prosent av skolene.

Når vi avgrenser gruppa av elever ytterligere til å gjelde de elevene som mottar både særskilt språkopplæring og spesialundervisning, ser vi at 65 prosent av grunnskolene og 75 prosent av de videregående skolene helt mangler slike elever, mens det er mellom en og fire slike elever ved henholdsvis 27 og 21 prosent av skolene og fem eller flere ved henholdsvis 8 og 4 prosent av skolene.

Tabell 5.16 Antall elever som får tospråklig "fagopplæring" og antall som morsmålsopplæring. Videregående skoler.

	Ingen	1-2	3 el flere	Sum	
Hvor mange elever ved skolen får tospråklig "fagopplæring" (dvs. undervisning i faget på to språk?)	95 %	2 %	3 %	100 %	(N=101)
Hvor mange elever ved skolen får morsmålsopplæring?	89 %	4 %	7 %	100 %	(N=101)

Bare 5 prosent av de videregående skolene i vårt utvalg opplyser at de har elever som får undervisning i fag på to språk, mens 11 prosent av skolene har elever som får morsmålsopplæring. På landsbasis tilsvarer dette henholdsvis 22 og 48 skoler.

5.5 Videreutdanning

5.5.1 Grunnskolene

Skolene har fått spørsmål om hvor mange lærere som har fått støtte til videreutdanning i løpet av de siste fire årene. Det presiseres at dette gjelder lærere som har tatt videreutdanning som gir studiepoeng. I tabellen nedenfor har vi på basis av tall fra 488 skoler beregnet omfanget på slik videreutdanning totalt i grunnskolen i Norge.

Tabell 5.17 Beregnet omfang av videreutdanning som gir studiepoeng i grunnskolen siste fire år.

	Skoler der lærere har fått støtte	Prosent av alle skoler	Lærere som har fått støtte	Prosent av alle lærere
Norsk / samisk	480	16 %	875	1,4 %
Språkfag	726	24 %	1376	2,2 %
Realfag	1008	33 %	2129	3,3 %
Praktisk-estetiske fag	201	7 %	383	0,6 %
Samfunnsfag/historie/religion	157	5 %	207	0,3 %
Veiledningspedagogikk, spesialpedagogikk eller annen pedagogikk	969	32 %	2159	3,4 %
IKT	413	14 %	778	1,2 %
Elevvurdering	61	2 %	106	0,2 %
Annet fag 1	727	24 %	1465	2,3 %
Annet fag 2	153	5 %	291	0,5 %
Annet fag 3	54	2 %	65	0,1 %
I alt skoler og lærere	2215	73 %	9835	15,4 %

Beregningen viser at nærmere 10 000 lærere ved 2215 grunnskoler har fått støtte til poenggivende videreutdanning. Dette utgjør over 15 prosent av alle lærere i grunnskolen og 73 prosent av skolene. Noen lærere kan imidlertid ha fått støtte til flere formål, slik at de blir telt to eller flere ganger. I OECD-undersøkelsen TALIS ble lærerne i ungdomsskolen spurt om de hadde deltatt i kvalifiseringsprogram (for eksempel studier mot en formell grad) i løpet av de siste 18 månedene. 17,6 prosent svarte bekreftende på det, altså en høyere andel i løpet av en betydelig kortere periode.⁵ ”Deltakelse i kvalifiseringsprogram” er likevel en betydelig videre kategori enn ”lærere som har fått støtte til videreutdanning som gir studiepoeng”, slik at det er å forvente at andelen som har deltatt, blir høyere. Hagen og Nyen finner en betydelig høyere andel gjennom analyser av Lærevilkårsmonitoren, som viser at deltakelsen i formell videreutdanning blant lærerne i grunnskolen og videregående opplæring har vært på mellom 13 og 17 prosent hvert år mellom 2003 og 2008 (Hagen og Nyen 2009:71. Figur 5.1)⁶. Lærevilkårsmonitoren er

⁵ OECD (2009): Creating Effective Teaching and Learning Environments: First Results from TALIS. Tabell 3.2, side 82.

⁶ Hagen, Anne og Torgeir Nyen: Kompetanse – for hvem? Sluttrapport fra evalueringen av ”Kompetanse for utvikling. Strategi for kompetanseutvikling i grunnsopplæringen 2005 – 2008”. Fafo-rapport 2009:21.

basert på tall fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU), og i utvalget inngår ca. 500 lærere i grunnskolen og videregående opplæring. Beregningene er basert på opplysninger fra disse lærerne. Konklusjonen blir at våre tall sannsynligvis ligger noe lavere enn det som er realiteten. Dette kan dels skyldes at vi spør rektorene, og ikke lærerne direkte, og dels at spørsmålet innebærer en presisering av at dette gjelder lærere som har fått støtte til å ta poenggivende videreutdanning.

Det er opplæring i realfag og i ulike former for pedagogiske emner som er det vanligste. Ved omtrent en tredjedel av skolene har en eller flere lærere tatt slik videreutdanning. Ved en av fire skoler er det lærere som har tatt videreutdanning i språkfag. Norsk nevnes ved 16 prosent av skolene og IKT ved 14 prosent. Praktisk-estetiske fag, samfunnsfag og elevvurdering nevnes av relativt få skoler. Mange skoler har også krysset av for andre fag og temaer. Det som går igjen oftest, er skoleledelse.

Ved siden av den detaljerte rapporteringen om videreutdanning innenfor ulike fag og temaer i løpet av de siste fire årene er skolene også spurt om hvor mange lærere som er i gang med videreutdanning nå. Også her avgrenses spørsmålet til å gjelde videreutdanning som gir studiepoeng. Snaut halvparten av skolene oppgir at de har lærere som er i gang med slik utdanning nå, og ved disse skolene er det i gjennomsnitt 2,44 lærere som tar utdanning som gir studiepoeng. På landsbasis tilsvarer dette ca. 1470 skoler og 3600 lærere, eller omtrent 5,6 prosent av alle grunnskolelærere. Vi så tidligere at opp mot 15,4 prosent av lærerne har tatt slik utdanning i løpet av de siste fire årene, mens andelen som er i gang med slik utdanning nå, altså er betydelig lavere.

Tabell 5.18 Andel av grunnskolene som har en eller flere lærere som er i gang med videreutdanning som gir studiepoeng våren 2009. Skolestørrelse og trinn. (N=488).

Skolen har lærere i utdanning nå		Antall elever. Tre grupper			
		Under 100	100 – 249	250 og mer	Alle
Skoletype	Barneskole	22 %	53 %	68 %	46 %
	Begge nivå	34 %	54 %	67 %	50 %
	Ungdomsskole	53 %	47 %	62 %	56 %
Alle		26 %	52 %	66 %	49 %

49 prosent av skolene har lærere som er i gang med poenggivende videreutdanning. Skolestørrelse har stor betydning, slik at dette gjelder bare en fjerdedel av de minste skolene, men to av tre blant de største. For ungdomsskolene ser likevel ikke skolestørrelse ut til å spille noen rolle. Trinn spiller bare en rolle for de minste skolene.

Skolene er også stilt dette spørsmålet: ”Innenfor hvilke fagområder og temaer har skolen behov for å utvide kompetansen i de nærmeste fem årene i form av videreutdanning av lærere?”

Tabell 5.19 Behov for å utvide kompetansen i de nærmeste fem årene i form av videreutdanning. Grunnskolen. (N=488).

	Stort behov	Noe behov	Lite behov	Ikke behov	Sum
Elevvurdering	40	52	6	1	100
Realfag	29	52	15	4	100
Språkfag	27	53	13	7	100
Veiledningspedagogikk, spesialpedagogikk eller annen pedagogikk.	26	49	19	6	100
IKT	24	60	13	3	100
Praktisk-estetiske fag	13	49	26	12	100
Samfunnsfag/historie/religion	4	32	42	22	100

Det temaet som det synes å være klart størst behov for videreutdanning i er elevvurdering. 40 prosent av grunnskolene mener det er stort behov for dette og 52 prosent noe behov. Det er all grunn til å merke seg at nettopp elevvurdering er det temaet som færrest skoler oppgir at deres lærere har tatt poenggivende utdanning i. Noe av forklaringen på dette ligger trolig i mangel på kurs og kompetente undervisere. Realfag, språkfag, pedagogiske emner og IKT kommer ut med omtrent samme behovsgrad, mens det synes å være mindre behov for videreutdanning i praktiske-estetiske fag og særlig lite behov i samfunnsfag, historie og religion. Skolene har også kunnet presisere nærmere særskilte emner der de trenger å utvide kompetansen. Disse opplysningene gir imidlertid ikke så mye nytt til det generelle bildet. Stort sett dreier det som om å presisere hvilke fag det er behov i og hvilke spesielle pedagogiske emner. Matematikk, spansk, engelsk, musikk og spesialpedagogikk nevnes av flest.

5.5.2 De videregående skolene

Spørsmålene til de videregående skolene følger samme mal som de som er stilt til grunnskolene, med unntak av at inndelingen i fag naturlig nok er en annen. Andelen av skolene som har lærere som har fått støtte til videreutdanning som gir studiepoeng, er noe høyere i videregående opplæring enn i grunnskolen, 81 prosent mot 73 prosent. Til gjengjeld er andelen av lærerne som har fått støtte betydelig lavere, 9,6 prosent mot 15,4 prosent. Det er pedagogikkfagene og språkfagene som samler størst oppslutning og deretter følger realfagene. Noen av fagene har svært få lærere som tar videreutdanning, og vi har for eksempel ikke kunnet registrere noen lærere som har fått støtte til videreutdanning i musikk, dans eller drama. Det er også overraskende få som har tatt videreutdanning i yrkesfagene. Av andre fag som det er gitt videreutdanning i, er det særlig karriereveiledning og rådgiving som nevnes av mange skoleledere.

Tabell 5.20 Beregnet omfang av videreutdanning som gir studiepoeng i videregående opplæring siste fire år.

	Skoler der lærere har fått støtte	Prosent av alle skoler	Lærere som har fått støtte	Prosent av alle lærere
Norsk / samisk	51	12 %	63	0,3 %
Språkfag	166	39 %	305	1,2 %
Realfag	129	30 %	222	0,9 %
Idrettsfag	36	8 %	65	0,3 %
Musikk, dans og drama	0	0 %	0	0,0 %
Geografi, historie, religion og etikk	38	9 %	53	0,2 %
Samfunnsfag og økonomifag	49	11 %	92	0,4 %
Formgivningsfag	12	3 %	39	0,2 %
Yrkesfag	70	16 %	129	0,5 %
Pedagogikkfag	185	43 %	609	2,5 %
IKT	63	15 %	135	0,5 %
Elevvurdering	22	5 %	48	0,2 %
Annet fag 1	113	26 %	247	1,0 %
Annet fag 2	47	11 %	349	1,4 %
Annet fag 3	8	2 %	8	0,0 %
I alt skoler og lærere	348	81 %	2363	9,6 %

På spørsmål om hvor mange lærere som er under videreutdanning nå svarer 60 prosent av skolene at de har en eller flere lærere under videreutdanning som gir studiepoeng. Dette tilsvarer 258 videregående skoler på landsbasis og i alt 846 lærere oppgis å være under utdanning våren 2009. Det tilsvarer 3,4 prosent av alle lærere i videregående opplæring.

Tabell 5.21 Behov for å utvide kompetansen i de nærmeste fem årene i form av videreutdanning. Videregående skoler. (N=101).

	Stort behov	Noe behov	Lite behov	Ikke behov	Sum
Elevvurdering	35 %	56 %	1 %	8 %	100 %
Realfag	28 %	38 %	17 %	18 %	100 %
Yrkesfag	20 %	45 %	8 %	28 %	100 %
IKT	18 %	57 %	12 %	14 %	100 %
Språkfag	17 %	36 %	27 %	19 %	100 %
Norsk / samisk	17 %	29 %	22 %	32 %	100 %
Pedagogikkfag	15 %	54 %	14 %	18 %	100 %
Geografi, historie, religion og etikk	4 %	16 %	32 %	47 %	100 %
Musikk, dans og drama	4 %	10 %	6 %	79 %	100 %
Samfunnsfag og økonomifag	1 %	17 %	39 %	42 %	100 %
Formgivningsfag	1 %	16 %	12 %	71 %	100 %
Idrettsfag	1 %	11 %	30 %	58 %	100 %

Også i videregående skole er det elevvurdering som peker seg ut som det temaet der det er størst behov for kompetanseheving, fulgt av realfag og yrkesfag. Elevvurdering og

yrkesfag utmerker seg samtidig som områder der svært få har fått videreutdanning. Når det gjelder andre fag enn de som er nevnt som egne kategorier, er dette stort sett utdypninger og presiseringer.

5.6 Spørsmål til kommunene og fylkene som ikke blir rapportert

Kommunene og fylkene er stilt i alt fem spørsmål om lærerkompetanse der de er bedt om å svare i form av antall lærere, enten det gjelder nyansettelser eller bestemte former for kompetanse som lærerne innehar. Det er gjennomgående ganske mange store skoleeiere som har unnlatt å besvare disse spørsmålene, og det tyder på at det mangler informasjon og oversikt på skoleeiernivå. Noen kommuner og fylker har skaffet informasjonen fra sine skoler, mens andre altså har latt spørsmålene stå åpne. Dette gjør at verdien av den informasjonen vi har fått tilgang til mister sin verdi og vi har derfor valgt å se bort fra den i denne rapporteringen. Dette er spørsmålene til kommunene og fylkene som ikke vil bli rapportert:

- Hvor mange nyutdannede lærere er tilsatt i kommunen/fylket i løpet av de to siste skoleårene?
- Hvor mange av de nyutdannede lærerne som er tilsatt de siste to årene arbeider fortsatt som lærer i kommunen/fylket?
- Hvor mange morsmållærere og/eller tospråklige lærere er ansatt ved grunnskolene/de videregående skolene i kommunen/fylket?
- Hvor mange av morsmållærerne /de tospråklige lærerne arbeider ved to eller flere av grunnskolene/de videregående skolene i kommunen/fylket?
- Hvor mange lærere i tospråklig ”fagopplæring” (dvs. undervisning i faget på to språk) er tilsatt i kommunen/fylket?

5.7 Oppsummering

Flertallet av kommunene har inngått partnerskap med institusjoner for høyere utdanning, men det er stor variasjon etter størrelse, med over 81 prosent av de største og 45 prosent av de minste. Opplegg for oppfølging av nyutdannede lærere finnes i 64 prosent av de videregående skolene, 48 prosent av grunnskolene og 29 prosent av kommunene, men igjen er det betydelig variasjon etter størrelse slik at de største skolene og kommunene i langt større grad enn de minste gar slike ordninger. Snaut halvparten av grunnskolene har en mentorordning, mens dette gjelder for 69 prosent av de videregående skolene. Også når det gjelder bruk av assistenter finner vi en betydelig variasjon etter skolestørrelse, slik at de største skolene bruker assistenter i et større omfang enn de minste.

Beregninger viser at nærmere 10 000 lærere ved drøyt 2200 grunnskoler har fått støtte til poenggivende videreutdanning siste fire år. Opplæring i realfag og ulike pedagogiske fag er det vanligste. Tilsvarende tall for videregående skole er ca. 2300 lærere ved ca 350 skoler som har fått støtte til poenggivende videreutdanning. Her er det flest som har fått støtte til språkfag, pedagogikk og realfag. Grunnskolene melder tilbake at det aller største behovet for å utvide kompetansen blant lærerne er i elevvurdering. 40 prosent

av skolene melder om stort behov for dette, mens 52 prosent melder om noe behov. Behovet er også stort i realfag, språkfag og ulike pedagogiske fag. Også i videregående opplæring er det elevvurdering som peker seg ut med størst behov for kompetansebygging.

6 Opplæring for voksne

Kommunene og fylkene er stilt spørsmål som gjelder tilbud om opplæring til voksne. 86 prosent av kommunene tilbyr opplæring spesielt organisert for voksne, 12 prosent gjør ikke dette, mens to prosent av kommunene svarer at de ikke vet om det tilbys slik opplæring. Det er en tendens til at de minste kommunene i mindre grad tilbyr opplæring spesielt organisert for voksne, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Det er ingen sammenheng mellom svarene på dette spørsmålet og landsdel. Av de kommunene som tilbyr opplæring spesielt organisert for voksne, informerer 84 prosent om tilbudet, mens 13 prosent ikke informerer, og tre prosent vet ikke om informasjon gis. Alle 17 fylker som vi har fått opplysninger fra, tilbyr undervisning spesielt organisert for voksne, og de informerer om dette tilbudet.

Tabell 6.1 Fire spørsmål om tilbud til voksne i kommunene.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum	
Tilbyr skoleeier opplæring spesielt organisert for voksne?	86 %	12 %	2 %	100 %	(N=105)
Informerer skoleeier om opplæringstilbudet for voksne?	84 %	13 %	3 %	100 %	(N=90)
Gjennomfører skoleeier undersøkelser for å avdekke behovet for opplæring spesielt organisert for voksne?	14 %	80 %	6 %	100 %	(N=104)
Har skoleeier etablert en rådgivningstjeneste for voksne der innhold i og utforming av den enkelte voksnes opplæring kartlegges?	28 %	66 %	6 %	100 %	(N=104)

Bare 14 prosent av kommunene gjennomfører undersøkelser for å avdekke behovet for opplæring spesielt organisert for voksne, mens 6 prosent av de som svarer, ikke vet om slike undersøkelser blir gjennomført. Det er ingen systematisk sammenheng mellom kommunestørrelse eller landsdel og andel som gjennomfører slike undersøkelser. Sju av 17 fylker gjennomfører slike undersøkelser. 28 prosent av kommunene har etablert en rådgivningstjeneste for voksne, mens 12 av 17 fylker har slik tjeneste. Her er det en systematisk sammenheng mellom andel som har etablert en rådgivningstjeneste og landsdel og kommunestørrelse slik at de største kommunene og kommunene på Østlandet og i Oslo-området i størst grad har etablert en slik tjeneste.

Tabell 6.2 Andel av kommuner som har etablert rådgivningstjeneste for voksne etter landsdel og kommunestørrelse. (N=105).

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Øst-Norge	0 %	31 %	71 %	40 %
Sør- og Vest-Norge	13 %	31 %	63 %	29 %
Midt- og Nord-Norge	10 %	0 %	50 %	12 %
Hele landet	9 %	22 %	65 %	28 %

Kommunene og fylkene har gitt opplysninger om antall voksne søkere og antall klagesaker for avslag på søknad om opptak for voksne søkere. Tabell 6.3 summerer opp hovedresultatene.

Tabell 6.3 Hvor mange søkere hadde skoleeier til opplæring spesielt organisert for voksne i 2008? Hvor mange klager har kommunen/fylket mottatt ved avslag på søknad om opplæring for voksne?

Antall søkere		Antall klager		
<u>Kommuner</u>	Ingen	42 %	Ingen	95 %
	< 10	27 %	1 - 19	5 %
	10 - 99	24 %		
	100+	7 %		
	Sum	100 %	Sum	100 %
Sum søkere:	17370	Sum klager:	100	
<u>Fylker:</u>	< 400	7 fylker	Ingen	9 fylker
	400 - 1000	7 fylker	1 - 3	4 fylker
	Over 1000	2 fylker	6 - 8	2 fylker
Sum søkere:	11075	Sum klager:	20	

Tallene for kommunene på landsbasis er beregnet på grunnlag av opplysninger fra 106 kommuner. Søkertallet estimeres til 17 370 voksne søkere, men i 42 prosent av kommunene er det ikke registrert voksne søkere i det hele tatt. De 17 fylkene vi har opplysninger fra har registrert i alt 11075 voksne søkere til videregående opplæring. Søkertallet står stort sett i rimelig forhold til innbyggertallet i fylket. Vi har beregnet antall klager på avslag til å være 100 i kommunene, mens 15 fylker har rapportert til sammen 20 klagesaker.

7 Skolebibliotek

Skolebibliotek og ressurser knyttet til dette er et av temaene i årets undersøkelse blant skoleledere og skoleeiere i grunnskolen og videregående opplæring.

Utdanningsdirektoratet gjennomfører på oppdrag av Kunnskapsdepartementet et fireårs program for skolebibliotekutvikling, og skolebibliotekenes rolle i å fremme leseferdighet og informasjonskompetanse er fokusert. Data om skolebibliotekets rolle blir ikke dekket i den årlige statistikken om skolebibliotek, og dette tema er derfor inkludert i årets undersøkelse fra Utdanningsdirektoratet. Det ble i alt stilt 11 spørsmål knyttet til temaet bibliotek til skoleledere og ett spørsmål til skoleeierne.

7.1 Skolebibliotekets tilgjengelighet og organisering

Det aller første spørsmålet kartlegger om skolen har eget bibliotek eller tilgang på bibliotek.

Tabell 7.1 Er det skolebibliotek ved skolen? Etter skoleslag.

	Grunnskole		Videregående	
	Antall	Prosent veiet	Antall	Prosent veiet
Ja, skolen har eget bibliotek	372	83 %	91	92 %
Ja, vi har skolebiblioteket som kombinasjonsbibliotek med folkebiblioteket	49	11 %	6	6 %
Nei	27	6 %	2	2 %
Sum	448	100 %	99	100 %

Hoveddelen av skolene har bibliotek, i alt har 85 prosent et eget skolebibliotek, 10 prosent har et skolebibliotek i kombinasjon med folkebiblioteket, og bare 5 prosent har ikke bibliotek. Det er en noe større andel av de videregående skolene som har bibliotek, i alt sier ni av ti skoler at de har eget bibliotek, og bare 2 prosent oppgir at de ikke har bibliotek. 83 prosent av grunnskolene har eget bibliotek. Dette er i samsvar med funn i biblioteksundersøkelsene i 1997 (Hansen, 1997) og 2007 (Barstad et al, 2007). De 29 skolene, 27 grunnskoler og 2 videregående skoler, som ikke har skolebibliotek, har ikke svart på de andre spørsmålene under temaet bibliotek.

Blant grunnskolene er det ganske vanlig med en form for samarbeid med folkebiblioteket i kommunen, enten i form av en formell skriftlig avtale mellom de to typene bibliotek eller gjennom mer uformelt samarbeid. Nesten fire av fem skolebibliotek i grunnskolen har et slikt samarbeid (se tabell 7.2). Majoriteten av grunnskolene har et uformelt samarbeid, over halvparten av alle grunnskolene i undersøkelsen (57 %) oppgir at de har et slikt samarbeid. 4 prosent av skolene planlegger å etablere et organisert samarbeid, mens i underkant av en av fem skoler ikke har noe samarbeid med folkebiblioteket i kommunen og der det heller ikke foreligger noen planer om et slikt samarbeid.

Tabell 7.2 Har skolebiblioteket et organisert samarbeid med folkebiblioteket i kommunen? Etter skoleslag.

	Grunnskole		Videregående	
	Antall	Prosent veiet	Antall	Prosent veiet
Ja, i form av formell, skriftlig avtale	89	21 %	8	8 %
Ja, i form av løpende, uformelt samarbeid	238	57 %	44	45 %
Nei, men det foreligger planer for å etablere organisert samarbeid	14	3 %	6	6 %
Nei, og det foreligger heller ikke planer for samarbeid	74	18 %	37	38 %
Ubesvart	5	1 %	2	2 %
Sum	420	100	97	100

For de videregående skolene er bildet noe annerledes, her er det bare litt over halvparten av skolene som har noen form for samarbeid, og nesten to av fem skoler oppgir at de ikke har noe samarbeid og heller ikke planlegger noe slikt. Men siden nesten alle videregående skoler har eget skolebibliotek (95 %), er det mulig at det er forklaringen på at de ikke føler det samme behovet for samarbeid med folkebiblioteket på stedet. Tallene for andel av skolene som samarbeider med et folkebibliotek, samsvarer med funn i Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007).

Tabell 7.3 Er skolebibliotekets virksomhet integrert i skolens planarbeid? Etter skoleslag.

	Grunnskole		Videregående	
	Antall	Prosent veiet	Antall	Prosent veiet
Ja	323	77 %	76	78 %
Nei	84	20 %	15	15 %
Vet ikke	10	2 %	3	3 %
Ubesvart	3	1 %	3	3 %
Sum	420	100 %	97	100 %

Skolebibliotekets virksomhet er i stor grad integrert i skolens planarbeid. Ved både grunnskoler og videregående skoler er det over tre fjerdedeler som sier at bibliotekets virksomhet er integrert i skolens planarbeid. Det er en noe høyere andel av grunnskolene som svarer bekreftende på dette spørsmålet sammenlignet med undersøkelsen publisert i Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007).

Tabell 7.4 Har skoleeier en egen plan for skolebibliotekene i kommunen? Etter innbyggertall.

	Antall innbyggere			Alle
	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Ja	40 %	11 %	25 %	27 %
Nei	53 %	79 %	63 %	64 %
Vet ikke	7 %	9 %	12 %	9 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall	(n=43)	(n=35)	(n=25)	(N=104)

Skoleeierne i kommunen, det vil si de som er ansvarlige for grunnskolene, ble også spurt om de hadde en egen plan for skolebibliotekene. I gjennomsnitt har 27 prosent av kommunene en slik plan, og det er de små kommunene som i høyest grad har en plan. I kommuner med mindre enn 3000 innbyggere har fire av ti en slik plan, mens i de mellomstore kommunene er det bare en av ti som har en skolebiblioteksplan. Kommuner med flere enn 10000 innbyggere er som gjennomsnittet, en av fire har en plan for skolebibliotekene.

Tabell 7.5 Hvor mange timer per uke utgjør den samlede personalressurs er avsatt til skolebibliotek? Etter skoleslag

	Grunnskole	Videregående
Gjennomsnitt	6,1	34,9
N	350	85
Standardavvik	8,41	28,71

I likhet med Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007) finner vi at det er et skarpt skille mellom grunnskoler og videregående skoler i ressurser til skolebiblioteket. Grunnskolene har i gjennomsnitt en personalressurs avsatt til bibliotek på 6,1 timer per uke, mens de videregående skolene i gjennomsnitt har nesten en fulltids ansatt i biblioteket, 34,9 timer per uke. Tallene for den gjennomsnittlige ressursbruken har økt noe, til 6,1 timer i grunnskolen og 34,9 timer i videregående skole, men endringen er ikke statistisk signifikant sammenlignet med funn i Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007:49). For begge skoleslagene gjelder at jo større skolen er desto større er ressursene til skolebiblioteket. Både i undersøkelsen fra 2006 og i denne undersøkelsen er det drøyt syv av ti grunnskoler som oppgir at personalressursen til biblioteket er syv timer per uke eller mindre.

Tabell 7.6 Hva slags utdanning har skolebibliotekaren / den bibliotekansvarlige? Etter skoleslag.

	Grunnskole		Videregående	
	Antall	Prosent veiet	Antall	Prosent veiet
Fagutdannet bibliotekar (3-årig høgskoleutd. eller tilsv.)	37	9 %	49	50 %
Fagutdannet bibliotekar og lærer	14	3 %	6	6 %
Fagutdannet bibliotekar med pedagogisk tilleggsutdanning	0	0 %	3	3 %
Lærer med videreutdanning i bibliotek- og informasjonsfag	20	5 %	4	4 %
Lærer med videreutdanning i skolebibliotekkunnskap	62	15 %	3	3 %
Lærer uten bibliotekfaglig tilleggsutdanning	202	48 %	14	14 %
Ikke faglært lærer/bibliotekar	67	16 %	15	15 %
Ubesvart	19	5 %	4	4 %
Sum	421	100 %	98	100 %

Det er også store forskjeller mellom grunnskoler og videregående skoler i forhold til hvilken utdanning den bibliotekansvarlige har. Over halvparten av de bibliotekansvarlige i videregående skole er utdannet bibliotekar, mens dette gjelder bare for en av åtte bibliotekansvarlige i grunnskolen. Hoveddelen av de bibliotekansvarlige i grunnskolen er lærere uten bibliotekfaglig tilleggsutdanning. Disse funnene samsvarer i stor grad med funnene i Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007).

Tabell 7.7 Hvem har ansvar for å veilede elevene når de bruker biblioteket i sitt læringsarbeid? Etter skoleslag.

	Grunnskole		Videregående	
	Antall	Prosent veiet	Antall	Prosent veiet
Bibliotekar / bibliotekansvarlig	60	14 %	50	51 %
Ansvar er delt mellom bibliotekar / bibliotekansvarlig og lærer	192	46 %	34	35 %
Lærere (som ikke er bibliotekansvarlig)	155	37 %	9	9 %
Elevene må for det meste greie seg på egen hånd	5	1 %	5	5 %
Ubesvart	8	2 %	0	0 %
Sum	420	100 %	98	100 %

Tabell 7.7 viser ansvarsfordelingen for veiledning av elevene ved grunnskoler og videregående skoler. I grunnskolene ser det ut til at ansvaret i stor grad ligger på læreren eller læreren sammen med bibliotekaren, mens bibliotekaren er den som i stor grad har hovedansvaret for veiledning ved de videregående skolene. Det er svært få, både i grunnskole og i videregående skole, som opplyser at elevene for det meste må greie seg på egen hånd i biblioteket.

Tabell 7.8 Hvor lenge holder skolebiblioteket åpent? Etter skoleslag.

	Grunnskole		Videregående	
	Antall	Prosent veiet	Antall	Prosent veiet
Skolebiblioteket har begrenset åpningstid	89	21 %	7	7 %
Skolebiblioteket holder åpent hele skoledagen	250	59 %	61	63 %
Skolebiblioteket holder åpent hele skolens åpningstid	68	16 %	27	28 %
Ubesvart	14	3 %	2	2 %
Sum	421	100 %	97	100 %

Til tross for at skolebibliotekene har begrensede personalressurser, fremfor alt i grunnskolen, er biblioteket åpent hele dagen på majoriteten av skolene. Bare en av fem grunnskoler og en av ti videregående skoler har skolebibliotek med begrenset åpningstid.

7.2 Skolebibliotekets funksjon og tilbud

De tre siste spørsmålene om skolebibliotek besto av sammensatte spørsmål om hvilke funksjoner den skolebibliotekansvarlige har, hvilken type tilbud skolebiblioteket gir elevene ved skolen og skoleledernes holdning til en rekke påstander om skolebibliotekfunksjonen ved skolen. På grunn av størrelsen på tabellene er andelen for grunnskole og videregående skole her vist i to separate tabeller, tabell a og b. Vi starter med å se på hvilke oppgaver den som er ansvarlig for biblioteket har (tabell 7.9 og 7.10).

Tabell 7.9 Oppgaver som ligger til funksjonen som skolebibliotekansvarlig. Grunnskoler. (N=421)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Ubesvart	Sum
Administrere og organisere skolebiblioteket	53 %	26 %	10 %	2 %	4 %	5 %	100 %
Bok- og medievalg	40 %	32 %	15 %	3 %	6 %	5 %	100 %
Drive veiledning i bruk av informasjonskilder	14 %	16 %	33 %	22 %	11 %	5 %	100 %
Drive litteraturformidling og stimulering av leselyst	14 %	25 %	32 %	16 %	8 %	5 %	100 %
Samarbeide med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena	16 %	33 %	27 %	13 %	7 %	5 %	100 %
Være deltaker i undervisning og pedagogiske team	9 %	16 %	27 %	26 %	17 %	5 %	100 %

Tabell 7.10 Oppgaver som ligger til funksjonen som skolebibliotekansvarlig. Videregående skoler. (N=98).

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Ubesvart	Sum
Administrere og organisere skolebiblioteket	80 %	13 %		2 %	4 %	1 %	100 %
Bok- og medievalg	35 %	40 %	15 %	2 %	5 %	3 %	100 %
Drive veiledning i bruk av informasjonskilder	21 %	28 %	30 %	12 %	6 %	2 %	100 %
Drive litteraturformidling og stimulering av leselyst	17 %	28 %	35 %	10 %	8 %	3 %	100 %
Samarbeide med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena	19 %	30 %	33 %	8 %	8 %	3 %	100 %
Være deltaker i undervisning og pedagogiske team	5 %	5 %	30 %	31 %	25 %	3 %	100 %

I likhet med Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007) finner vi at hoveddelen av de bibliotekansvarlige ved de videregående skolene har som hovedoppgave å administrere og organisere skolebiblioteket, mens de bibliotekansvarlige i grunnskolen har noe mer varierte oppgaver. Imidlertid er fordelingen i oppgaver for øvrig forholdsvis lik for de som er bibliotekansvarlige i grunnskole og i videregående skole.

Det var også et spørsmålsbatteri om skolebibliotekets tilbud, og dette er presentert i tabell 7.11 og 7.12. På grunn av omfanget av batteriet er det vist i to separate tabeller, en for grunnskoler og en for videregående skoler.

Tabell 7.11 Skolebibliotekets tilbud ved grunnskoler. (N=421).

	Svært godt	Godt	Tilfredsstillende	Dårlig	Svært dårlig	Ubesvart	Sum
Fagbøker	11 %	39 %	35 %	10 %	1 %	3 %	100 %
Skjønnlitteratur	19 %	39 %	30 %	8 %	1 %	3 %	100 %
Lettlestbøker	19 %	36 %	33 %	8 %	1 %	3 %	100 %
Lydbøker	3 %	14 %	24 %	41 %	15 %	3 %	100 %
Videoer	2 %	11 %	18 %	45 %	20 %	4 %	100 %
Digitale medier	6 %	12 %	24 %	36 %	18 %	4 %	100 %
Aviser	2 %	5 %	10 %	38 %	41 %	5 %	100 %
Tidsskrifter	2 %	6 %	25 %	38 %	26 %	4 %	100 %
Oppslagsverker	10 %	35 %	38 %	12 %	2 %	3 %	100 %
Tilgang til Internett	36 %	27 %	19 %	7 %	8 %	3 %	100 %

Både i grunnskolen og i de videregående skolene er over halvparten godt fornøyd med tilbudet av fagbøker og skjønnlitteratur i skolebiblioteket. 63 prosent er fornøyd med internetttilgangen ved grunnskolen, og hele 88 prosent er fornøyd med dette ved de videregående skolene. Tilbudet av lydbøker, videoer og digitale medier oppfattes som noe dårligere, fremfor alt i grunnskolen. Skolelederne i grunnskolen er også mer misfornøyd med tilgangen på aviser og tidsskrifter enn skolelederne i videregående skole. De aller fleste er fornøyd med tilgangen på oppslagsverk.

Tabell 7.12 Skolebibliotekets tilbud ved videregående skoler. (N=98).

	Svært godt	Godt	Tilfredsstillende	Dårlig	Svært dårlig	Ubesvart	Sum
Fagbøker	18 %	41 %	29 %	8 %	2 %	1 %	100 %
Skjønnlitteratur	23 %	35 %	30 %	6 %	3 %	2 %	100 %
Lettlestbøker	9 %	24 %	43 %	17 %	4 %	3 %	100 %
Lydbøker	4 %	21 %	41 %	22 %	10 %	2 %	100 %
Videoer	10 %	22 %	39 %	22 %	5 %	2 %	100 %
Digitale medier	4 %	23 %	35 %	28 %	7 %	2 %	100 %
Aviser	15 %	38 %	34 %	8 %	4 %	2 %	100 %
Tidsskrifter	22 %	42 %	30 %	2 %	2 %	2 %	100 %
Oppslagsverker	25 %	47 %	24 %	2 %	1 %	1 %	100 %
Tilgang til Internett	68 %	20 %	7 %		1 %	3 %	100 %

Til slutt i undersøkelsen skulle skolelederne ta stilling til en rekke påstander om skolebibliotekets funksjon. Påstandene dekker blant annet bibliotekets plass i opplæringen og hvordan biblioteket kan bidra til å utvikle elevens ferdigheter og fremme leseglede. Også her er svarene vist i to separate spørsmålsbatterier, en for grunnskolen og en for videregående skole.

Tabell 7.13 Påstander om skolebibliotekets funksjon ved skolen, grunnskoler. (N=421).

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Ubesvart	Sum
Skolebiblioteket har en sentral plass i skolens opplæring	16 %	33 %	38 %	8 %	1 %	3 %	100 %
Skolebiblioteket fungerer som senter for skolens kulturelle aktiviteter	4 %	10 %	31 %	41 %	10 %	4 %	100 %
Skolebiblioteket fungerer som et informasjonssenter for elevene	8 %	30 %	41 %	13 %	4 %	4 %	100 %
Skolebiblioteket stimulerer elevene til å lære å innhente informasjon selv	10 %	37 %	41 %	8 %	2 %	3 %	100 %
Skolebiblioteket bidrar til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesning blant elevene	21 %	43 %	30 %	3 %	0 %	3 %	100 %
Skolebiblioteket har en viktig rolle i forhold til tilpasset opplæring for grupper og enkeltelever	9 %	24 %	44 %	18 %	2 %	4 %	100 %
Skolebiblioteket bidrar til å fremme grunnleggende ferdigheter i lesing og bruk av digitale verktøy	9 %	31 %	40 %	13 %	3 %	3 %	100 %
Skolebiblioteket er en medspiller i å utvikle elevenes grunnleggende ferdigheter	9 %	33 %	43 %	9 %	2 %	4 %	100 %

Bibliotekets rolle i grunnskolen er i stor grad å bidra til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesning blant elevene, mens bibliotekene i den videregående skolen i større grad har

som funksjon å lære elevene å innhente informasjonen selv. Relativt mange sier også at skolebiblioteket fungerer som informasjonssenter for elevene og at det bidrar til å fremme leseglede og stimulere til lesing. Det kan se ut til at skolebiblioteket i liten grad fungerer som senter for skolens kulturelle aktiviteter, og dette gjelder for både grunnskolen og videregående skole.

Tabell 7.14 Påstander om skolebibliotekets funksjon ved skolen, videregående skole. (N=98).

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Ubesvart	Sum
Skolebiblioteket har en sentral plass i skolens opplæring	13 %	33 %	42 %	9 %	1 %	2 %	100 %
Skolebiblioteket fungerer som senter for skolens kulturelle aktiviteter	4 %	13 %	32 %	40 %	8 %	2 %	100 %
Skolebiblioteket fungerer som et informasjonssenter for elevene	9 %	36 %	39 %	12 %	1 %	3 %	100 %
Skolebiblioteket stimulerer elevene til å lære å innhente informasjon selv	12 %	43 %	36 %	7 %		1 %	100 %
Skolebiblioteket bidrar til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesning blant elevene	8 %	36 %	37 %	15 %	2 %	2 %	100 %
Skolebiblioteket har en viktig rolle i forhold til tilpasset opplæring for grupper og enkeltelever	2 %	18 %	38 %	35 %	3 %	3 %	100 %
Skolebiblioteket bidrar til å fremme grunnleggende ferdigheter i lesing og bruk av digitale verktøy	5 %	23 %	45 %	22 %	4 %	2 %	100 %
Skolebiblioteket er en medspiller i å utvikle elevenes grunnleggende ferdigheter	4 %	25 %	49 %	15 %	4 %	2 %	100 %

7.3 Oppsummering

I likhet med tidligere undersøkelser viser denne at hoveddelen av skolene har et eget bibliotek, dette gjelder for åtte av ti grunnskoler og ni av ti videregående skoler. Generelt er det veldig stor stabilitet over tid, det er ingen eller få endringer sammenlignet med undersøkelsen gjennomført i 2006. Imidlertid er det forskjeller mellom skolebibliotek i grunnskolen og i den videregående skolen. Bibliotekene i den videregående skolen har lengre åpningstid og er oftere ledet av en bibliotekar enn bibliotekene i grunnskolen. De videregående skolene har mye større gjennomsnittlig personalressurs avsatt til bibliotek, i gjennomsnitt 35 timer per uke, sammenlignet med 6 timer per uke for grunnskolen. Grunnskolebibliotekene samarbeider også i større grad enn de videregående skolene med folkebiblioteket i kommunen.

8 Den kulturelle skolesekken

Grunnskolene og kommunene har besvart en rekke spørsmål om Den kulturelle skolesekken. Spesielt omfattende er denne delen av grunnskolenes spørreskjema. Vi vil nok ikke kunne gi komplett dokumentasjon av dette i denne tabellrapporten, men vil prøve å skape et så dekkende bilde som mulig av de ulike deltemaene innenfor de rammene som denne rapporteringen tillater. For en mer kvalitativ tilnærming, viser vi til NIFU STEPs evaluering av Den kulturelle skolesekken (Borgen og Brandt, 2006). Det kvantitative materialet som presenteres i dette kapitlet, kan tjene som et viktig supplement og vil kunne gi svar på en del ubesvarte spørsmål etter evalueringen.

8.1 Forvaltning av midlene på skolene

De aller fleste av grunnskolene har en egen koordinator for slike aktiviteter som omfattes av Den kulturelle skolesekken (DKS). Vi har valgt å kalle dette for "en fast fungerende kulturkontakt". Det viser seg imidlertid at skolestørrelse har en viss betydning, slik at 86 prosent av de minste skolene mot 98 prosent av de største har en slik kontakt. Forskjellen er statistisk signifikant.

Tabell 8.1 Fast fungerende kulturkontakt etter skolestørrelse.

		Antall elever. Tre grupper			Alle skoler
		Under 100	100 - 249	250 og mer	
Har skolen en fast fungerende kulturkontakt?	Ja	86 %	96 %	98 %	93 %
	Nei	14 %	4 %	2 %	7 %
Sum		100 % (n=152)	100 % (n=147)	100 % (n=166)	100 % (N=465)

Skolene er også bedt om å beskrive hvilken hovedmodell for forvaltning av midlene de har i forbindelse med DKS. Hovedskillet går her mellom skoler som mottar og forvalter egne midler til DKS, og de tilfellene der kommunene forvalter midlene på vegne av skolen. Fordi det ikke er et klart skille her, har vi også beskrevet en blandingsform.

Tabell 8.2 Forvaltning av midlene til Den kulturelle skolesekken (N=460).

Kommunen forvalter midlene til Den kulturelle skolesekken og inngår avtale om enkelttiltak med skolen	73 %
Skolen mottar og forvalter egne midler fra Den kulturelle skolesekken	7 %
Begge beskrivelsene ovenfor passer i noen grad på situasjonen ved denne skolen	20 %
Sum	100 %

Det viser seg at tre av fire skoler har en ordning der kommunen forvalter midlene på vegne av dem og at det så inngås avtaler om enkelttiltak. I praksis vil vel dette gå ut på at kommunene bestiller tiltakene og så tilbyr dem til skolene slik at skolene velger mellom tiltak kommunene tilbyr. Det viser seg at det er betydelige forskjeller mellom fylkene når det gjelder forvaltningsmodeller som er valgt.

- Kommunen forvalter midlene for over 80 prosent av skolene: Akershus, Rogaland, Telemark, Hordaland, Troms, Vestfold og Vest-Agder.
- Kommunen forvalter midlene for mellom 60 og 80 prosent av skolene: Buskerud, Sør-Trøndelag, Nordland, Østfold, Oslo og Finnmark.
- Kommunen forvalter midlene for færre enn 60 prosent av skolene: Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal, Oppland, Hedmark, Sogn og Fjordane og Aust-Agder.

En av fire skoler har altså en større grad av innflytelse på hvordan DKS-midlene forvaltes. Disse har svart på fem spørsmål om hvordan de brukes midlene.

Tabell 8.3 Hva brukes midlene til Den kulturelle skolesekken til på skolen? Skoler som helt eller i noen grad forvalter egne midler.

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke/ikke relevant	Sum	
Skolen bruker egne DKS-midler til å engasjere profesjonelle kunstnere/kulturarbeidere	22 %	35 %	23 %	12 %	8 %	100 %	(N=125)
Skolen bruker egne DKS-midler til billetter per elev ved besøk på kulturinstitusjoner	4 %	41 %	19 %	25 %	11 %	100 %	(N=120)
Skolen bruker egne DKS-midler til billetter per elev i fylkeskommunens abonnementsordning	11 %	14 %	22 %	37 %	17 %	100 %	(N=115)
Skolen bruker egne DKS-midler til transport til DKS-tiltak og -aktiviteter utenfor skolen	17 %	40 %	13 %	17 %	11 %	100 %	(N=118)
Skolen bruker egne DKS-midler til materialer til DKS-tiltak og -aktiviteter på skolen	13 %	40 %	26 %	11 %	10 %	100 %	(N=116)

Det vanligste er at skolen bruker midlene til å engasjere profesjonelle kunstnere eller kulturarbeidere, som 57 prosent av disse skolene i stor eller noen grad gjør. Bruk av midler til transport og til innkjøp av materialer til aktiviteter på skolen når nesten samme omfang. Innkjøp av billetter til besøk ved kulturinstitusjoner skjer i noen grad for 41 prosent av skolene. Det minst vanlige er å bruke egne DKS-midler til billetter i fylkeskommunenes abonnementsordning, noe over halvparten av skolene ikke gjør i det hele tatt eller ikke finner relevant.

8.2 Forvaltning av midlene i kommunene

Også kommunene er bedt om å svare på hva de forvalter av DKS-midler.

Fylkeskommunen er nemlig pålagt å overføre minst en tredel av DKS-midlene til kommunene og kan velge hvordan resten av midlene forvaltes. Dette er den vanligste organiseringen av Den kulturelle skolesekken. Kommunene kan selv søke spesielt om å få tildelt hele sin andel av DKS-midlene. 63 prosent av kommunene svarer at de disponerer hele sin andel. Det er imidlertid mye som kan tyde på at dette spørsmålet er misforstått av mange, og at det kommunene svarer på er om de disponerer sin pott selv, eller om det er skolene, kulturskolen eller andre i kommunen som disponerer midlene. Den relativt høye ”vet ikke” prosenten kan tale for dette. Svarene på spørsmålet gir likevel en indikasjon på i hvilken grad kommunen har innflytelse på bruken av midlene.

Tabell 8.4 Disponerer kommunen selv hele sin andel av DKS-midlene?(N=101).

Ja	63 %
Nei	22 %
Vet ikke	15 %
Sum	100 %

Alle kommunene er bedt om å svare på spørsmål om bruk av midlene, uavhengig av om de forvalter midlene selv eller ikke.

Tabell 8.5 Hvordan forvaltes midlene til den kulturelle skolesekken i kommunene?

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	
Kommunen fordeler midlene til skolene, som så disponerer dem valgfritt	15 %	21 %	17 %	44 %	3 %	100 %	(N=97)
Kommunen bruker midlene til å betale for inngått avtale med fylkeskommunen om abonnementsordning for skolene	34 %	22 %	15 %	21 %	7 %	100 %	(N=96)
Kommunen betaler transportkostnader, billetter etc. til DKS-tiltak og -aktiviteter utenfor skolene	48 %	32 %	6 %	12 %	3 %	100 %	(N=99)
Kommunen gjør avtale med skolene fra gang til gang angående bruken av DKS-midler	29 %	14 %	27 %	27 %	4 %	100 %	(N=101)

Det vanligste synes å være at kommunen betaler for transportkostnader og billettutgifter for skolene, noe 80 prosent av kommunene i stor grad eller noen grad gjør. Deretter følger betaling for inngåtte abonnementsavtaler, der den samlede andelen er 56 prosent. Å fordele midlene til skolene som så kan disponere dem fritt, synes å forekomme relativt sjelden. Dette harmonerer godt med at bare en av fire skoler svarer at de selv disponerer midler. Å

gjøre avtaler med skolene fra gang til gang gjøres i noen utstrekning. Dette spørsmålet gir den største spredningen i svar. Er det så noen sammenheng mellom svarene på disse fire spørsmålene og om skolene selv disponerer hele sin andel av DKS-midlene?

Tabell 8.6 Andelen av kommunene som svarer "I stor grad" eller "I noen grad" på fire spørsmål om forvaltning av DKS-midler, sett i forhold til om de disponerer hele sin andel av DKS-midlene. (N=101)

	Disponerer kommunen selv hele sin andel av DKS-midlene?			
	Ja	Nei	Vet ikke	Alle
Kommunen fordeler midlene til skolene, som så disponerer dem valgfritt	42 %	19 %	35 %	35 %
Kommunen bruker midlene til å betale for inngått avtale med fylkeskommunen om abonnementsordning for skolene	62 %	48 %	52 %	57 %
Kommunen betaler transportkostnader, billetter etc. til DKS-tiltak og -aktiviteter utenfor skolene	79 %	92 %	65 %	80 %
Kommunen gjør avtale med skolene fra gang til gang angående bruken av DKS-midler	43 %	41 %	50 %	43 %

Her må vi igjen ta forbehold for hvordan kommunene har tolket spørsmålet om de disponerer sin andel av DKS-midlene. Svarene på spørsmålet gir likevel en indikasjon på hvilken frihet kommunene har til å disponere midlene. Den tydeligste sammenhengen finner vi i forhold til det første spørsmålet, nemlig om skolene får sin andel som de kan disponere valgfritt. Mens 42 prosent av de kommunene som selv disponerer hele sin andel av DKS-midlene, svarer "I stor grad" eller "I noen grad" på dette spørsmålet, gjelder det bare 19 prosent av de kommunene som ikke disponerer hele sin andel. Her ser det altså ut til å råde en oppfatning blant en del kommuner om at mest mulig av midlene i realiteten bør gå rett fra fylket til skolene. I vårt materiale er det i alt 23 kommuner som både disponerer hele DKS-andelen selv og som er villig til å la den gå videre til skolene. 15 av disse kommunene har færre enn 3000 innbyggere og seks av dem har bare en skole. Tre store kommuner finnes imidlertid også i denne gruppa, nemlig Trondheim, Bærum og Ringsaker. På motsatt side har vi de kommunene som ikke disponerer hele sin andel og som er svært tilbakeholdne med å la skolene ta hånd om det som er igjen. Her finner en mye jevnere fordeling mellom store og små kommuner. Man kunne også tenkt seg at det motsatte holdningsmønsteret var framherskende, nemlig at de kommunene som ikke disponerer hele sin andel av midlene, i størst grad lot skolene disponere det som var igjen fritt, mens de som disponerer alle midlene, i større grad ønsket å ha kontroll med bruken av dem.

8.3 Kommunenes organisering av DKS-aktivitetene

Kommunene har besvart spørsmål om de hvorvidt har laget en treårig plan for arbeidet med den kulturelle skolesekken. 83 prosent av kommunene har gjort dette, og det er ingen forskjell av betydning etter kommunestørrelse når det gjelder dette.

Tabell 8.7 Har kommunen laget en treårig plan for arbeidet med Den kulturelle skolesekken?

	Antall innbyggere			Alle
	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	
Ja	86 %	76 %	87 %	83 %
Nei	9 %	24 %	11 %	15 %
Vet ikke	5 %		2 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
	(n=43)	(n=35)	(n=26)	(n=104)

De skolene som har laget en plan for DKS, er bedt om å svare på ytterligere tre spørsmål om planarbeidet og dessuten om hvilken innflytelse den har på fylkeskommunenes DKS.

Tabell 8.8 Om kommunenes planarbeid med Den kulturelle skolesekken.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum	
Er planen levert til fylkeskommunen?	89 %	2 %	9 %	100 %	(n=86)
Har planen definert konkrete mål for DKS-tiltak og -aktiviteter?	88 %	8 %	4 %	100 %	(n=86)
Er planen forankret i skolens årsplaner i kommunen?	72 %	14 %	14 %	100 %	(n=86)
Har kommunen innflytelse på fylkeskommunens DKS?	48 %	20 %	32 %	100 %	(n=85)

89 prosent av de kommunene som har utarbeidet en plan for DKS, har levert denne til fylkeskommunen, 88 prosent har definert konkrete mål for DKS-aktiviteter, og 72 prosent har forankret planen i skolens årsplaner. Halvparten av kommunene som har laget en DKS-plan, mener de har innflytelse på fylkeskommunen i dette spørsmålet, mens 20 prosent svarer nei på dette spørsmålet. Det mest interessante er nok likevel at en av tre ikke vet hva de skal svare. Dette kan være en indikasjon på at de mangler kunnskap om fylkets arbeid med DKS. Det er imidlertid ikke veldig tydelige skiller når vi ser på holdningene fylkesvis. Tre fylker peker seg likevel ut. Alle kommunene i Buskerud mener de har innflytelse på fylkeskommunens DKS, mens ingen av kommunene i Vest-Agder og Sogn og Fjordane deler denne oppfatningen. Ellers er det delte meninger om dette spørsmålet, og Rogaland og Møre og Romsdal er delt på midten når det gjelder kommunenes oppfatning.

Tabell 8.9 Sju påstander om Den kulturelle skolesekken. Kommunene. (N=101).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum
Kommunen har en fast funksjon for kulturkontakt som ivaretar skolenes behov for koordinering av DKS-tiltak og aktiviteter	72 %	21 %	4 %	4 %		100 %
Den kulturelle skolesekken er en ressurs i skolenes og elevenes læringsarbeid	60 %	36 %	2 %		2 %	100 %
Den enkelte skole har stor innflytelse på organisering av og innhold i DKS-tiltak og -aktiviteter	48 %	35 %	14 %	1 %	2 %	100 %
Det er enkelt å bruke internettsidene til fylkeskommunen for å hente informasjon om DKS-tiltak og -aktiviteter	42 %	40 %	6 %		12 %	100 %
Kulturskolen i kommunen er en viktig samarbeidspartner i arbeidet med DKS	41 %	35 %	18 %	4 %	2 %	100 %
Informasjon kommer i tide i forhold til skolenes øvrige planlegging av undervisning og andre aktiviteter	37 %	48 %	9 %		5 %	100 %
Lokale kulturressurser (kirken, biblioteket, museer, lokale kunstnere/ kulturarbeidere, andre) samarbeider med kommunen om DKS-tiltak/-aktiviteter	35 %	37 %	24 %	2 %	2 %	100 %

Det utsagnet som samler størst tilslutning, gjelder funksjonen som kommunens faste kulturkontakt, som synes å være ivarettatt i de aller fleste kommuner. Hovedinntrykket av de øvrige seks spørsmålene er at kommunene synes å ha en overveiende positiv vurdering av måten Den kulturelle skolesekken er organisert på. Praktisk talt alle kommuner oppfatter DKS som en ressurs i skolenes og elevenes læringsarbeid. Halvparten av kommunene mener dessuten at skolene ”i stor grad” har innflytelse på organisering av og innhold i DKS-tiltak, og ytterligere en tredjedel svarer ”I noen grad”.

Internettsidene til fylkeskommunen om DKS-tiltak blir positivt evaluert av kommunene. En nærmere analyse viser imidlertid at det her er en del unntak fra regelen og at noen fylker ikke kommer fullt så bra ut. Fordi vi ikke har så mange kommuner fra hvert enkelt fylke, ønsker vi likevel ikke å gå mer detaljert til verks her.

Kommunens kulturskole oppfattes som en viktig samarbeidspartner av tre av fire kommuner. Når det gjelder informasjonen til skolene, mener halvparten av kommunene at den ”i noen grad” kommer i tide i forhold til skolenes planlegging, mens en av tre svarer ”i stor grad”. Det utsagnet som har minst oppslutning, gjelder samarbeidet mellom DKS og lokale kulturressurser. Her mener en av fire kommuner at dette ”i liten grad” forekommer. Noen av utsagnene som er presentert her, har også skolene tatt stilling til, og vi vil da komme tilbake med en sammenlikning.

8.4 Skolenes vurdering av sin situasjon i forhold til den kulturelle skolesekken

Vi vil først ta for oss seks utsagn som er direkte sammenliknbare med utsagnene kommunene tok stilling til og som er presentert i tabell 8.9 i forrige avsnitt.

Tabell 8.10 Seks påstander om Den kulturelle skolesekken. Grunnskolene. (Antall skoler som har besvart spørsmålene varierer mellom 415 og 423).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke/ikke relevant	Sum
Det er enkelt å bruke fylkeskommunens internettsider for å hente informasjon om DKS-tiltak og -aktiviteter	40 %	29 %	12 %	2 %	16 %	100 %
Informasjon om DKS-tiltak og -aktiviteter kommer til skolen i tide i forhold til skolens øvrige planlegging av undervisning og andre aktiviteter	51 %	37 %	10 %	1 %	1 %	100 %
Kulturskolen i kommunen samarbeider med skolen i arbeidet med DKS	17 %	27 %	20 %	21 %	15 %	100 %
Skolen samarbeider med lokale kulturressurser (kirken, biblioteket, museer, lokale kunstnere, kulturarbeidere og andre) om DKS-tiltak og -aktiviteter'	18 %	40 %	24 %	12 %	6 %	100 %
Skolen har innflytelse på kommunens planlegging av DKS-tiltak og -aktiviteter	14 %	40 %	29 %	14 %	3 %	100 %
Skolen har innflytelse på fylkeskommunens planlegging av DKS-tilbudene til skolen	1 %	14 %	34 %	35 %	17 %	100 %

Når det gjelder bruk av fylkeskommunenes internettsider, har kommuner og skoler en svært lik vurdering, selv om det er noen flere skoler enn kommuner som er mer forbeholdne, og svarer ”i liten grad” på dette spørsmålet. Uansett er både kommuner og skoler svært positive i sin vurdering. Skolene mener til gjengjeld i enda noe større grad enn kommunene at informasjonen om DKS-tiltak kommer i tide, og her er vurderingen enda mer positiv.

Når det gjelder kulturskolens rolle, er det derimot stor forskjell på skolenes og kommunenes syn. Mens 41 prosent av kommunene svarte ”I stor grad” og 35 prosent ”I noen grad” på utsagnet ”Kulturskolen i kommunen er en viktig samarbeidspartner i arbeidet med DKS”, er andelene blant skolene henholdsvis 17 og 27 prosent i forhold til utsagnet ”Kulturskolen i kommunen samarbeider med skolen i arbeidet med DKS”. Dette kan reflektere en forskjell i perspektiv. Mens kommunene ser alle skoler under ett og vurderer kulturskolen som viktig for de skolene som har samarbeid med den, ser den enkelte skole dette fra sitt ståsted og da får vi en helt annen spredning i svarene, alt

avhengig av hvor mange skoler som faktisk samarbeider med kulturskolen og DKS-tiltakene.

35 prosent av kommunene svarte ”I stor grad” og 37 prosent ”I noen grad” på utsagnet ”Lokale kulturressurser (kirken, biblioteket, museer, lokale kunstnere/kulturarbeidere, andre) samarbeider med kommunen om DKS-tiltak/-aktiviteter”. Utsagnet skolene har tatt stilling til avviker noe, og det gjør også svarfordelingen der 18 prosent svarer ”I stor grad”, mens 40 prosent svarer ”I noen grad”. Det samme kan gjøre seg gjeldende her som for utsagnet om kulturskolen, nemlig at kommunen ser alle skoler under ett og legger vekt på at samarbeidet med det lokale kulturlivet er viktig for mange av dem, mens skolene ser det fra sitt ståsted.

Kommunene tok stilling til utsagnet ”Den enkelte skole har stor innflytelse på organisering av og innhold i DKS-tiltak og -aktiviteter”, og 48 prosent av dem svarte ”I stor grad”, mens ”35 prosent” svarte i noen grad. Skolene har tatt stilling til to utsagn om dette, et som gjelder kommunenes organisering av DKS og et som gjelder fylkene. På utsagnet om kommunene svarer 14 prosent ”I stor grad” og 40 prosent ”I noen grad”, mens andelen er henholdsvis én prosent og 14 prosent når det gjelder fylkeskommunenes organisering av DKS. Her har dermed skoler og skoleeiere helt forskjellig virkelighetsoppfatning, og dette må kunne tolkes som uttrykk for en spenning mellom skolene på den ene siden og i noen grad kommunene, men i enda større grad fylkene på den andre siden.

Når vi bryter ned på fylke, gjenfinner vi i noen grad det mønsteret som vi beskrev i avsnitt 8.1, om andel av skolene som kommunene forvaltet DKS-midlene på vegne av. Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Oppland er eksempler på fylker der andelen av skolene som selv disponerer DKS-midler, er relativt høy, samtidig som en relativt høy andel av skolene i disse fylkene opplever at de har innflytelse på organiseringen av kommunens og i noen grad fylkets DKS-organisering. På den annen side er Akershus, Telemark og Vest-Agder eksempler på fylker der kommunene i stor grad selv forvalter DKS-midlene, samtidig som skolene i disse fylkene i mindre grad enn gjennomsnittet opplever at de har innflytelse på kommunenes og fylkenes organisering av Den kulturelle skolesekken.

Skolene har tatt stilling til ytterligere åtte utsagn om sine erfaringer med Den kulturelle skolesekken. De fire første utsagnene gjelder med ulik innfallsvinkel skolenes muligheter til å ha innflytelse på og velge i DKS-tilbud. Det utsagnet det synes å være størst enighet om, gjelder at skolene deltar i de DKS-tiltakene som kommunen har valgt ut. Det ville være overraskende om skolene beskrev virkeligheten på en annen måte ettersom tre av fire skoler allerede har fortalt at det er kommunene som forvalter DKS-midlene på vegne av dem (tabell 8.2). De må da velge blant de tilbudene kommunen har valgt ut for dem. Det er da også en nær sammenheng mellom hvem som forvalter midlene, og hva skolene svarer på dette spørsmålet. Når skolen selv forvalter hele eller deler av midlene, svarer 45 prosent at skolen ”i stor grad” deltar i aktiviteter som kommunen har valgt ut, når kommunen disponerer midlene er andelen som svarer ”i stor grad” 70 prosent (ikke egen tabell).

Svarene på utsagnet ”Skolen velger DKS-tiltak og -aktiviteter ut fra tilbud fra fylkeskommunens DKS” avviker svært lite fra det tilsvarende utsagnet som gjelder tiltak som kommunen tilbyr. Det som er interessant, er den store spredningen i svarene på disse to utsagnene. Det reflekterer nok at situasjonen kan være ganske forskjellig avhengig både av hvilket fylke og hvilken kommune skolen befinner seg i. Fylker kan organisere DKS-aktiviteten ulikt, samtidig som vi har sett at kommuner innenfor fylker i varierende grad disponerer DKS-midler og organiserer tilbudet. Det som imidlertid er helt klart, er at det ikke er skolene selv som bestemmer innholdet i Den kulturelle skolesekken. Det er det nemlig bare 7 prosent som mener ”i stor grad” stemmer, mens til sammen 58 prosent svarer ”i liten grad” eller ”ikke i det hele tatt”.

Tabell 8.11 Sju påstander om Den kulturelle skolesekken. Grunnskolene. (Antall skoler som har besvart spørsmålene varierer mellom 413 og 427).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke/ikke relevant	Sum
Skolen deltar i de DKS-tiltak og -aktiviteter som kommunen har valgt ut	63 %	24 %	7 %	2 %	4 %	100 %
Skolen velger DKS-tiltak og -aktiviteter ut fra tilbud fra fylkeskommunens DKS	19 %	26 %	24 %	21 %	10 %	100 %
Skolen velger DKS-tiltak og -aktiviteter ut fra enkelttilbud som kommer til skolen	14 %	25 %	27 %	27 %	7 %	100 %
Skolen bestemmer selv innholdet i DKS	7 %	32 %	32 %	26 %	3 %	100 %
Det er enkelt å bruke kommunens internettsider for å hente informasjon om DKS-tiltak og -aktiviteter	31 %	30 %	18 %	10 %	11 %	100 %
Det er vanskelig for lærerne å få tilstrekkelig informasjon om kommende DKS-tiltak og -aktiviteter	2 %	21 %	36 %	38 %	3 %	100 %
Lærerne har god mulighet til å sette av tid til forberedelse og etterarbeid i forbindelse med gjennomføring av DKS-tiltak og -aktiviteter	18 %	50 %	27 %	4 %	1 %	100 %
DKS-tiltakene og -aktivitetene knyttes ofte til fag, prosjekter eller temaer i skolens virksomhet	10 %	42 %	36 %	11 %	2 %	100 %

Vurderingen av kommunenes internettsider om DKS-tiltak varierer en god del. 28 prosent har en negativ vurdering (”I liten grad” og ”Ikke i det hele tatt”), og i tillegg er det 11

prosent som ikke vet eller finner utsagnet irrelevant, noe som blant annet kan bety at kommunen ikke har en egen nettside om dette. Skolene mener ”i liten grad” eller ”ikke i det hele tatt” at det er vanskelig for lærerne å få tilstrekkelig informasjon om kommende DKS-aktiviteter. De mener også at lærerne ”i noen grad” har muligheter til å sette av tid til forberedelser. DKS-tiltakene knyttes likevel bare ”i noen eller liten grad” til prosjekter eller temaer i skolens virksomhet.

8.5 Elevenes og foreldrenes forhold til Den kulturelle skolesekken.

Et mål med Den kulturelle skolesekken har vært å involvere elever og foreldre i arbeidet med den kulturelle skolesekken.

Tabell 8.12 Utsagn om elevenes og foreldrenes involvering i Den kulturelle skolesekken. Grunnskolene. (Antall skoler som har besvart spørsmålene varierer mellom 421 og 424).

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke/ikke relevant	Sum
DKS-tiltak og -aktiviteter gir elevene opplæring i å være publikum	57 %	36 %	5 %	2 %	1 %	100 %
Foreldrene er godt informert om hva slags DKS-tiltak og -aktiviteter elevene er med på på skolen	18 %	54 %	22 %	4 %	2 %	100 %
Foreldrene blir noen ganger invitert til skolen for visning av DKS-tiltak og -aktiviteter som elevene er med på	6 %	29 %	35 %	27 %	2 %	100 %
Elevene er involvert i planlegging av DKS-tiltak og -aktiviteter ved skolen	4 %	24 %	37 %	33 %	2 %	100 %
Kontaktlæreren diskuterer DKS-tiltak og -aktiviteter med elever og foreldre i elevsamtalene	1 %	14 %	47 %	27 %	9 %	100 %

Det utsagnet som samler størst tilslutning, gjelder elevenes opplæring i å være publikum. 93 prosent av skolene mener ”i stor grad” eller ”i noen grad” at dette er en funksjon av DKS-tiltakene. Over halvparten av skolene mener at foreldrene ”i noen grad” er informert om hva slags DKS-aktiviteter elevene er med på på skolen, mens bare 18 prosent mener at dette ”i stor grad” er tilfellet. Til sammen over 60 prosent mener at foreldrene ”i liten grad eller ”ikke i det hele tatt” blir invitert til DKS-tiltak. 70 prosent mener at elevene ”i liten grad” eller ”ikke i det hele tatt” er involvert i planleggingen av aktivitetene. Tre av fire melder tilbake at DKS-tiltak ”i liten grad” eller ”ikke i det hele tatt” diskuteres med elever og foreldre i elevsamtalene. Svarene på disse fem påstandene gir temmelig klar beskjed om at elever og foreldre i liten grad involveres i arbeidet med Den kulturelle skolesekken ut over å være publikum.

Hovedinntrykket av tabell 8.13 er at skolene mener elevene har stort utbytte av Den kulturelle skolesekken og at dette også gjelder særskilte elevgrupper definert ut fra bakgrunn og behov. Tre av fire skoler er helt enig i at DKS er en ressurs i skolens og

elevens læringsarbeid. Kommunene tok stilling til et tilsvarende utsagn (tabell 8.9), og 60 prosent svarte ”i stor grad” mens 36 prosent svarte ”i noen grad”. Over 90 prosent er helt eller litt enig i at de har stort utbytte av Rikskonsertenes tilbud, og andelen er like høy når det gjelder utsagnet om at alle elevene har stort utbytte av skolens DKS-tiltak. Det utsagnet som flest er enig i gjelder utbyttet når elevene er aktive og deltar i prosesser sammen med kunstnere. Samtidig har ikke alle tiltak truffet like godt, og én av tre skoler er litt enig i at skolen har hatt DKS-tiltak som har vært uegnet for målgruppen, mens 8 prosent er helt enig i dette utsagnet.

Tabell 8.13 Utsagn om elevenes utbytte av Den kulturelle skolesekken. Grunnskolene. (Antall skoler som har besvart spørsmålene varierer mellom 413 og 419).

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke/ikke relevant	Sum
DKS er en ressurs i skolens og elevenes læringsarbeid	74 %	22 %	3 %		2 %	100 %
Alle elevene har stort utbytte av Rikskonsertenes tilbud	47 %	38 %	7 %	1 %	6 %	100 %
Alle elevene har stort utbytte av skolens DKS-tiltak og -aktiviteter	50 %	42 %	5 %	1 %	2 %	100 %
Elevene får best utbytte av DKS-tiltak og -aktiviteter når de er aktive og deltar i prosesser sammen med kunstnere/kulturarbeidere	59 %	32 %	6 %		3 %	100 %
Skolen har hatt ett eller flere DKS-tiltak og -aktiviteter som har vært uegnet for målgruppen	8 %	34 %	23 %	30 %	5 %	100 %
Elever med minoritetsbakgrunn har stort utbytte av DKS-tiltak og -aktiviteter	25 %	35 %	6 %	1 %	33 %	100 %
Elever med spesielle behov har lite utbytte av DKS-tiltak og -aktiviteter	8 %	18 %	17 %	45 %	12 %	100 %
Elever med fysisk funksjonsnedsettelse møter mange hindringer for deltagelse i DKS-tiltak og -aktiviteter	2 %	11 %	18 %	43 %	26 %	100 %

60 prosent av skolene er helt eller litt enig i at elever med minoritetsbakgrunn har stort utbytte av DKS-tiltak. Her svarer en av tre ”vet ikke/ikke relevant”, og det henger selvsagt sammen med at mange skoler ikke har elever med minoritetsbakgrunn. Derfor er denne andelen særlig høy i Hedmark og i Oppland og i fylkene fra Møre og Romsdal til Troms. Nesten halvparten skolene er helt uenig i at elever med spesielle behov har lite utbytte av DKS-tiltak eller at elever med fysisk funksjonsnedsettelse møter mange hindringer. For det siste utsagnet er andel som svarer ”vet ikke/ikke relevant” 26 prosent, noe som igjen må forklares med at disse skolene i liten grad har elever med slik funksjonsnedsettelse.

8.6 Forholdet mellom formidler og mottaker

Skolene er også bedt om å ta stilling til fire utsagn som gjelder møtet mellom skolen og de som står for tiltakene i Den kulturelle skolesekken, nemlig kunstnere og kulturarbeidere som kommer til skolene, eller kulturinstitusjoner som skolene elever og lærere besøker.

Tabell 8.14 Skolenes vurdering av kunstnere og kulturinstitusjoner. Grunnskolene. (Antall skoler som har besvart spørsmålene varierer mellom 414 og 417).

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke/Ikke relevant	Sum
Kunstnerne som besøker skolen med DKS-tiltak og -aktiviteter, har stor forståelse for skolens organisering	30 %	41 %	12 %	2 %	14 %	100 %
Kunstnerne som besøker skolen med DKS-tiltak og -aktiviteter, har stor forståelse for elevmangfoldet i skolen	36 %	44 %	8 %	1 %	11 %	100 %
Kunstnerne som besøker skolen med DKS-tiltak og -aktiviteter, trenger hjelp og støtte av lærerne til elevhåndtering	18 %	29 %	19 %	28 %	6 %	100 %
Kulturinstitusjoner som skolen besøker, er profesjonelle formidlere overfor barn og unge	47 %	39 %	4 %	1 %	10 %	100 %

Over 70 prosent av skolene er helt eller litt enig i utsagnet om at kunstnerne som besøker skolen, har stor forståelse for skolens organisering. 14 prosent vet ikke hva de skal svare på dette spørsmålet, men det kan nok si mer om spørsmålets utforming enn skolenes opplevelse av denne problematikken. Utsagnet om elevmangfold får omtrent samme oppslutning, mens til sammen 86 prosent er helt eller litt enig i at kulturinstitusjonene er profesjonelle formidlere overfor barn og unge. Det utsagnet som viser størst spredning i holdningene, gjelder om kunstnere som besøker skolene trenger hjelp fra lærerne til å håndtere elevene. Her deler skolene seg i to omtrent like store grupper som er enig eller uenig. Det har vært en del fokus nettopp på denne problemstillingen. Derfor vil vi se nærmere på om holdningene her kan være forskjellige på barne- og ungdomstrinnet.

Tabell 8.15 Kunstnerne som besøker skolen med DKS-tiltak og -aktiviteter, trenger hjelp og støtte av lærerne til elevhåndtering. Skoletype.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke/Ikke relevant	Sum	
Barneskole	20 %	27 %	19 %	27 %	7 %	100 %	(n=261)
Begge nivå	12 %	31 %	14 %	35 %	8 %	100 %	(n=85)
Ungdomsskole	18 %	38 %	22 %	19 %	3 %	100 %	(n=72)
Sum	18 %	29 %	19 %	28 %	6 %	100 %	(N=418)

Tabellen kan gi en svak indikasjon på at behovet for hjelp til elevhåndtering er størst på rene ungdomsskoler og minst på skoler med både barne- og ungdomstrinn. Forskjellene er imidlertid ikke statistisk signifikante, og det eneste vi kan fastslå er at skolene er delt på midten i dette spørsmålet. Det vi finner er en signifikant forskjell i opplevelse av dette behovet etter skolestørrelse, slik at de største skolene i størst grad er enig i utsagnet, mens de minste i minst grad er enig.

Tabell 8.16 Kunstnerne som besøker skolen med DKS-tiltak og -aktiviteter, trenger hjelp og støtte av lærerne til elevhåndtering. Skolestørrelse.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Vet ikke/Ikke relevant	Sum	
Under 100	12 %	25 %	16 %	36 %	11 %	100 %	(n=138)
100 - 249	18 %	33 %	22 %	22 %	5 %	100 %	(n=134)
250 og mer	24 %	30 %	18 %	24 %	4 %	100 %	(n=145)
Sum	18 %	29 %	19 %	28 %	6 %	100 %	(n=417)

8.7 Evaluering av Den kulturelle skolesekken

Skolene og kommunene er bedt om å ta stilling til tre utsagn som gjelder hvordan DKS-tiltakene evalueres på skolene, i kommunene og i fylkeskommunene. En av fire skoler svarer at skolen i ”i stor grad” selv evaluerer alle DKS-tiltak, mens halvparten ”i noen grad” gjør dette. Samarbeid med fylkeskommunen om evalueringen er langt mindre vanlig. Bare 7 prosent svarer ”i stor grad” og en av fire ”i noen grad”. Omtrent halvparten av skolene samarbeider med kommunen ”i stor grad” eller ”i noen grad”.

Tabell 8.17 Grunnskolenes synspunkter på evaluering av Den kulturelle skolesekken.

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke/ikke relevant	Sum	
Skolen evaluerer selv alle DKS-tiltak og -aktiviteter	25 %	48 %	21 %	3 %	2 %	100 %	(n=428)
Fylkeskommunen samarbeider med skolen om evaluering av fylkeskommunens DKS-tiltak og -aktiviteter	7 %	24 %	31 %	22 %	16 %	100 %	(n=422)
Kommunen samarbeider med skolen om evaluering av DKS-tiltak og -aktiviteter	20 %	33 %	30 %	11 %	5 %	100 %	(n=428)

Fylkene har tatt stilling til det samme utsagnet som skolene når det gjelder skolenes egen evaluering, og svarene er i grove trekk de samme ved at omtrent halvparten svarer at skolene selv ”i noen grad” evaluerer alle DKS-tiltak. Når det gjelder kommunenes evaluering av DKS-tiltakene i skolene, svarer 31 prosent av kommunene at de ”i stor grad” gjør dette, mens 39 prosent svarer ”i noen grad”.

Tabell 8.18 Kommunenes synspunkter på evaluering av Den kulturelle skolesekken.

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	
Kommunen evaluerer innhold og organisering av DKS-tiltak og -aktiviteter som foregår i skolene i kommunen	31 %	39 %	25 %	3 %	2 %	100 %	(n=102)
Skolene evaluerer selv alle DKS-tiltak og -aktiviteter	31 %	49 %	14 %	1 %	5 %	100 %	(n=102)
Fylkeskommunens evalueringssystem er et godt redskap for å gi tilbakemelding på innhold i og organisering av DKS-tiltak og -aktiviteter	16 %	36 %	14 %	1 %	32 %	100 %	(n=103)

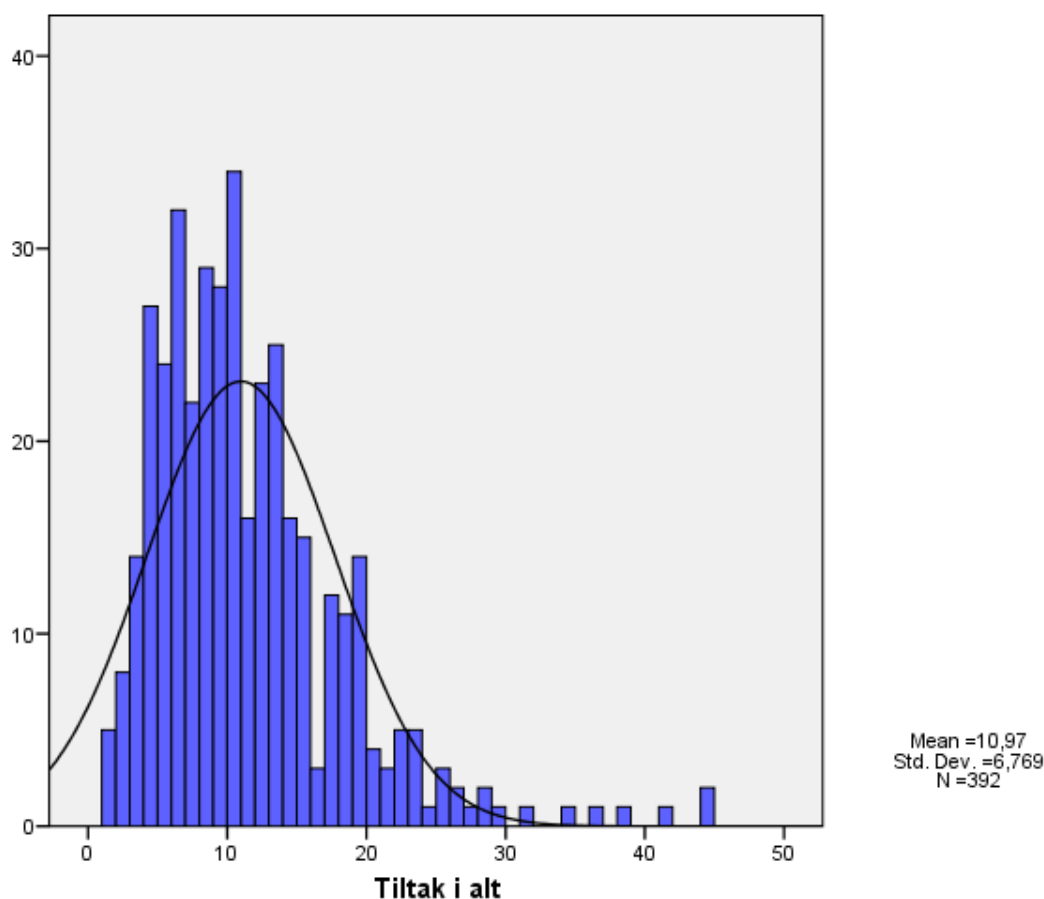
Det siste spørsmålet er en vurdering av kvaliteten og egnetheten av fylkeskommunens evalueringssystem. 16 prosent mener at dette ”i stor grad” er et godt redskap, mens 49 prosent svarer ”i noen grad”. En av tre kommuner svarer ”vet ikke” på dette spørsmålet, og det kan være en indikasjon på at det enten ikke finnes et slikt system, eller at kommunene ikke er klar over at det finnes. I Vest-Agder, Hordaland og Troms svarer særlig mange kommuner ”vet ikke”.

8.8 Omfanget av aktivitetene i Den kulturelle skolesekken

Grunnskolene har foretatt en omfattende registrering av aktiviteter som de har deltatt i i løpet av skoleåret 2008 – 2009. Det skilles mellom klassetrinn, type aktivitet og om

aktiviteten foregår på skolen eller utenfor skolen. Det er stor variasjon i hvor mange aktiviteter hver skole har registrert. Av de 466 skolene som har besvart de innledende spørsmålene om Den kulturelle skolesekken er det 74, eller 16 prosent, som ikke har registrert noen aktiviteter i det hele tatt. Store skoler, 1-10 skoler og privatskoler ser ut til å være overrepresentert blant de som ikke har registrert aktiviteter. Vi har gjort ca. 20 stikkprøver på nettsidene til DKS i fem fylker og kan slå fast at det er DKS-aktiviteter ved samtlige av disse 20 skolene, til tross for at de ikke har registrert DKS-aktiviteter i vår undersøkelse. Antallet aktiviteter varierer mellom 2 og 24. Det er med andre ord manglende registrering og ikke manglende aktiviteter vi har med å gjøre.

De 392 skolene som har registret DKS-aktiviteter, har til sammen gjennomført 4302 tiltak, eller 11 tiltak pr skole. Hvis vi antar at de 392 skolene er representative for vårt utvalg av skoler i undersøkelsen og dermed for norske grunnskoler, representerer de 4302 aktivitetene 32883 aktiviteter fordelt på 3025 grunnskoler. Figur 8.1 viser hvordan disse skolene fordeler seg med hensyn til antall registrerte tiltak.

Figur 8.1 392 grunnskoler med minst et DKS-tiltak fordelt etter hvor mange tiltak i Den kulturelle skolesekken som er gjennomført i løpet av skoleåret 2008 – 2009. Tallene er ikke veid.

Vi ser at bare fem av skolene har gjennomført ett tiltak (søylen lengst til venstre). Hovedtyngden av skoler ligger på mellom 4 og 13 tiltak, der vi finner to tredjedeler av skolene. Det aritmetriske gjennomsnittet er 10,97 tiltak pr. skole, det vanligst

forekommende antallet er 10, som også er medianverdien. Vi ser at noen ganske få skoler som har hatt flere enn 20 aktiviteter, trekker gjennomsnittet opp. Disse utgjør imidlertid ikke mer enn 7 prosent av skolene.

Akkurat som for de skolene som ikke har registrert DKS-tiltak, har vi også her tatt noen stikkprøver og kontrollert de opplysningene skolene har gitt oss i forhold til det vi kan lese ut av fylkenes DKS-sider. Ettersom vi har spurt om skoleåret 2008 – 2009, mens nettsidene oppgir mer varierende tidsperioder, kan vi ikke forvente å finne full overensstemmelse. Vi får likevel i veldig stor grad det samme bildet når vi sammenlikner våre tall med nettsidenes. Svært mange skoler oppgir omtrent 10 tiltak, noe få er nede i to, mens vi også finner skoler som er helt oppe i 30 tiltak.

Hva som er et tiltak eller arrangement innenfor Den kulturelle skolesekken, kan imidlertid diskuteres. Når for eksempel samme utøver har flere opptredener på en stor skole i løpet av én dag eller noen dager, kan det nok variere om skolene har regnet dette som ett eller flere arrangementer. Med disse forbeholdene mener vi likevel at vårt utvalg gir et dekkende bilde av omfanget av DKS-aktiviteter i grunnskolen i løpet av et skoleår. I tabell 8.19 tar vi utgangspunkt i de 392 skolene og veier dem opp mot hele populasjonen av grunnskoler. Vi forutsetter da at ingen skoler er helt uten DKS-arrangementer, noe som ble bekreftet av stikkprøvene på nettsidene for 20 skoler som ikke hadde registrert noen arrangementer.

Tabell 8.19 Beregnet antall arrangementer og tiltak innenfor Den kulturelle skolesekken i løpet av skoleåret 2008 – 2009. Tall veid mot populasjonen av grunnskoler.

Antall	På tvers av				Sum
	Småskole	Mellomtrinn	Ungdomstrinn	trinn	
På skolen	7 680	8 761	3 925	1 822	22 187
Utenfor	3 664	4 497	1 518	1 017	10 696
Sum	11 344	13 258	5 443	2 838	32 883

Prosent	På tvers av				Sum
	Småskole	Mellomtrinn	Ungdomstrinn	trinn	
På skolen	23,4 %	26,6 %	11,9 %	5,5 %	67,5 %
Utenfor	11,1 %	13,7 %	4,6 %	3,1 %	32,5 %
Sum	34,5 %	40,3 %	16,6 %	8,6 %	100,0 %

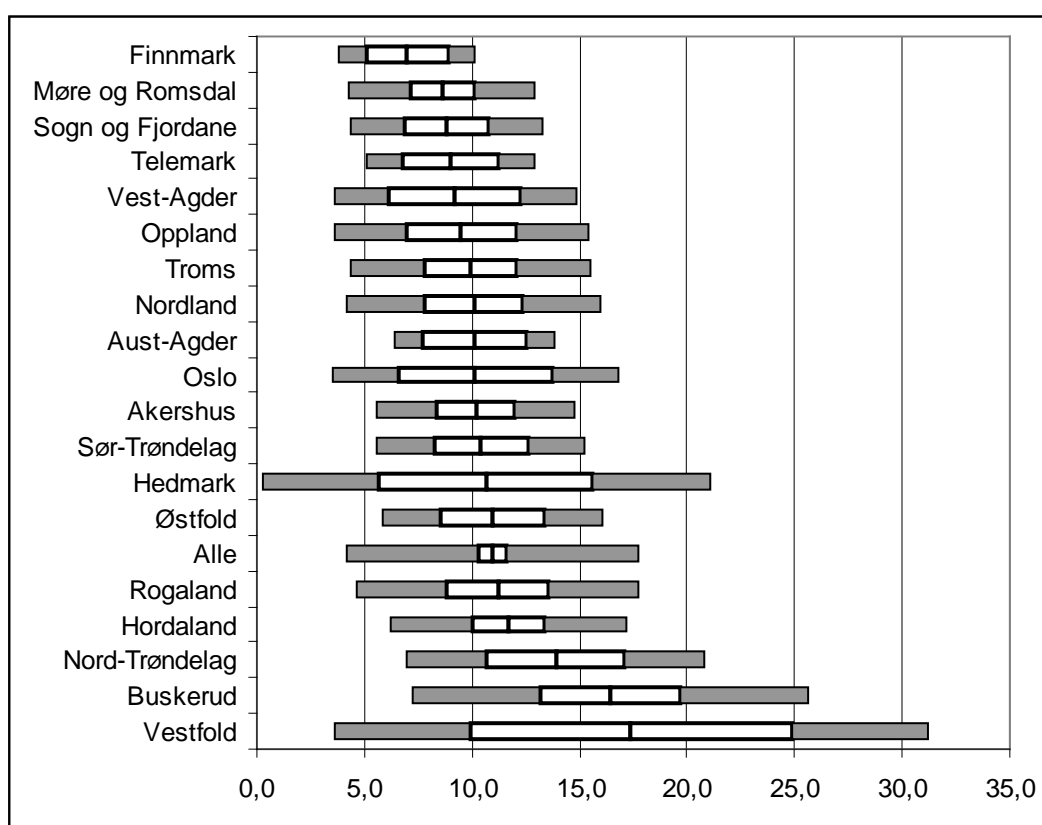
Vi kommer fram til et totalt antall tiltak på nærmere 33.000. Av disse gjennomføres drøyt to tredjedeler på skolen. Drøyt en tredjedel er arrangementer for de første tre årstrinnene, 40 prosent for mellomtrinnene, mens ett av seks arrangement er for ungdomstrinnet. Ett av to tiltak går på tvers av klassetrinnene.

Det er variasjon mellom fylkene når det gjelder antall arrangementer som er gjennomført. Samtidig er det betydelig variasjon mellom skolene innenfor enkelte av fylkene. Figur 8.2 viser tre forskjellige statistiske mål og er basert på uveide tall. Midt på den liggende søylen for hvert fylke finner vi det aritmetriske gjennomsnittet. Ytterpunktene av søylen markerer standardavviket, eller gjennomsnittet pluss/minus et standardavvik. De

lysere delene av søylen på hver side av gjennomsnittet markerer den statistiske feilmarginen, eller konfidensintervallet rundt gjennomsnittet.

Tre fylker skiller seg ut med særlig stor spredning, nemlig Vestfold, Hedmark og Buskerud. Her varierer antall arrangementer pr. skole mellom to og 44. Dermed blir usikkerheten rundt gjennomsnittsverdien svært stor. Selv om Vestfold og Buskerud har de høyeste gjennomsnittsverdiene, kan vi strengt tatt ikke si at de skiller seg statistisk signifikant fra de andre fylkene. Dette er en utvalgsundersøkelse, og vi må ta forbehold om den statistiske usikkerheten knyttet til utvalgsundersøkelser. Usikkerheten blir ekstra stor når spredningen er så stor.

Det figuren forteller oss ganske tydelig er at 16 av 19 fylker ligger på mellom 8 og 14 tiltak pr. skole, det vil si innenfor et intervall av pluss/minus tre fra gjennomsnittet på 11. Selv om figuren viser forskjeller mellom fylkene, er likevel variasjonen mellom skoler innenfor hvert fylke minst like påtakelig.

Figur 8.2 Gjennomsnittlig antall DKS-tiltak pr fylke i skoleåret 2008 – 2009. Standardavvik og konfidensintervall på 5 prosent nivå. Uveide tall. 392 skoler i 19 fylker. Mellom 9 og 41 skoler pr fylke.

Det er en klar forskjell i antall tiltak pr. skole etter skoletype og størrelse. Flest tiltak er det på barneskoler med over 100 elever, mens det er færrest på de mellomstore ungdomsskolene.

Tabell 8.20 Gjennomsnittlig antall DKS-tiltak etter skoletype og størrelse.

Skoletype	Under 100	100 - 249	250 og mer	Alle
Barneskole	9,7	12,9	12,8	11,6
Begge nivå	12,2	11,8	11,7	11,9
Ungdomsskole	11,6	6,9	7,9	7,7
Alle	10,3 (n=138)	11,3 (n=118)	11,3 (n=134)	10,9 (N=390)

Skolene ble også bedt om å foreta en registrering av DKS-aktiviteter etter typer tiltak og arrangementer. Det skulle her skilles mellom om tiltaket foregikk på skolen eller annet sted og om det dreide seg om prosjektarbeid, verksteder, forestillinger, konserter eller utstillinger. Denne registreringen har mange skoler funnet så arbeidskrevende at de har hoppet over den. I tillegg til de 74 skolene som ikke registrerte aktiviteter i det hele tatt, har vi her mistet ytterligere 74 skoler. Vi har derfor valgt å ikke bruke disse opplysningene til å anslå omfanget av tiltak, men vil nøye oss med en enkel prosentfordeling.

8.9 Typer aktiviteter

8.9.1 Aktiviteter etter kunstform

I registreringen av tiltak og aktiviteter innenfor Den kulturelle skolesekken ble skolene bedt om å skille mellom åtte ulike aktivitetstyper etter kunstform, nemlig film, litteratur, kulturarv, visuell kunst, scenekunst, musikk (ikke Rikskonsertene), kunstarter i samspill og Rikskonsertene. I tillegg kommer en kategori for andre typer arrangement. I tabell 8.21 gjengir vi hvor mange arrangement av ulike typer vi kan regne oss fram til for hele populasjonen av 3025 grunnskoler med utgangspunkt i de 392 skolene vi har opplysninger fra.

Tabell 8.21 Beregnet antall arrangementer og tiltak innenfor Den kulturelle skolesekken i løpet av skoleåret 2008 – 2009. Tall veid mot populasjonen av grunnskoler.

	1.-3. årstrinn	4.-7. årstrinn	8.-10. årstrinn	På tvers	Sum	Prosent
På skolen						
Film	226	363	321	65	975	4,4 %
Litteratur	998	1270	587	155	3011	13,6 %
Kulturarv	474	792	297	75	1637	7,4 %
Visuell kunst	653	903	393	220	2169	9,8 %
Scenekunst	1327	1249	508	367	3450	15,6 %
Musikk (ikke RK)	1504	1486	633	325	3948	17,8 %
Kunstarter i samspill	281	374	130	51	836	3,8 %
Rikskonsertene	1970	1865	906	457	5198	23,4 %
Annet	246	460	150	107	963	4,3 %
Sum	7680	8761	3925	1822	22187	100,0 %
Utenfor skolen						
Film	306	386	361	128	1181	11,0 %
Litteratur	506	355	104	159	1124	10,5 %
Kulturarv	693	1063	190	53	1999	18,7 %
Visuell kunst	479	739	217	52	1486	13,9 %
Scenekunst	597	594	215	219	1625	15,2 %
Musikk (ikke RK)	379	387	130	116	1010	9,4 %
Kunstarter i samspill	82	118	83	40	323	3,0 %
Rikskonsertene	414	409	137	226	1186	11,1 %
Annet	209	446	82	25	762	7,1 %
Sum	3664	4497	1518	1017	10696	100,0 %
I alt						
Film	532	749	682	193	2156	6,6 %
Litteratur	1504	1625	691	314	4134	12,6 %
Kulturarv	1166	1855	487	128	3637	11,1 %
Visuell kunst	1132	1642	611	272	3656	11,1 %
Scenekunst	1925	1842	723	585	5076	15,4 %
Musikk (ikke RK)	1883	1872	763	441	4958	15,1 %
Kunstarter i samspill	363	492	213	91	1158	3,5 %
Rikskonsertene	2384	2274	1043	683	6384	19,4 %
Annet	455	906	232	132	1725	5,2 %
Sum	11344	13258	5443	2838	32883	100,0 %

De to musikkategoriene dekker til sammen 34,5 prosent av alle aktiviteter, 39 prosent av aktiviteten på skolen og 26 prosent utenom skolen. Scenekunst er den viktigste kategorien etter musikk, mens litteratur, kulturarv og visuell kunst har omtrent samme omfang. Ellers ser vi at film og kulturarv er de eneste aktivitetene der flertallet av aktivitetene foregår utenom skolen.

8.9.2 Aktiviteter etter arrangementstype

Skolene ble også bedt om å foreta en registrering av DKS-aktiviteter etter type tiltak og arrangement. Det skulle her skilles mellom om tiltaket foregikk på skolen eller annet sted og om det dreide seg om prosjektarbeid, verksteder, forestillinger, konserter eller

utstillinger. Denne registreringen har mange skoler funnet så arbeidskrevende at de har hoppet over den. I tillegg til de 74 skolene som ikke registrerte aktiviteter i det hele tatt, har vi her mistet ytterligere 74 skoler. Vi har derfor valgt ikke å bruke disse opplysningene til å anslå omfanget av tiltak, men vil nøye oss med en enkel prosentfordeling. Den viser at 39 prosent kan defineres som forestillinger, og av dette foregår to tredjedeler på skolen. 13,6 prosent er konserter, hvorav tre av fire foregår på skolen. Prosjekter og verksteder utgjør til sammen 44 prosent av arrangementene, hvorav omtrent 60 prosent foregår på skolen. Utstillinger utgjør bare 3,2 prosent av arrangementene, og litt over halvparten av dette foregår utenfor skolen.

Tabell 8.22 Arrangementer og tiltak innenfor Den kulturelle skolesekken i løpet av skoleåret 2008 – 2009 fordelt prosentvis etter arrangementstype og arena.

	På skolen	Utenfor	I alt
Prosjekt	17,7 %	12,0 %	29,7 %
Verksted	9,6 %	4,9 %	14,5 %
Forestilling	26,5 %	12,6 %	39,0 %
Konsert	10,4 %	3,2 %	13,6 %
Utstilling	1,3 %	1,9 %	3,2 %
I alt	65,4 %	34,6 %	100,0 %

8.10 Oppsummering

Det er et svært omfattende materiale som er presentert på de foregående sidene, både fra kommunene og fra grunnskolene. Undersøkelsen viser at Den kulturelle skolesekken spiller en svært sentral rolle som formidler av kultur til norske skoler. Med et gjennomsnittlig antall arrangementer på 11 pr. skole pr. år og med praktisk talt alle skoler som mottakere og også i noen grad som aktive deltakere i arrangementene, er en landsomfattende ordning av et imponerende omfang etablert i løpet av relativt kort tid.

Undersøkelsen viser imidlertid også at det er stor grad av variasjon mellom skoler og kommuner i forhold til Den kulturelle skolesekken, både når det gjelder omfanget av aktiviteter, måten ordningen administreres på og hvordan tiltakene mottas og verdsettes.

9 Situasjonen foran tildeling av læreplaner høsten 2009

Det har vært knyttet ekstra stor spenning til tildelingen av læreplaner høsten 2009 på grunn av nedgangskonjunkturer i norsk økonomi. Det har vært ventet at dette vil få konsekvenser for bedriftenes inntak av lærlinger, og Utdanningsdirektoratet ønsket derfor at fylkeskommunene skulle gi en vurdering av lærlingsituasjonen. Fylkeskommunene ble bedt om å gi en vurdering av situasjonen for elevene som var i ferd med å avslutte den delen av yrkesfag som skjer i skole og som har søkt læreplan fra høsten 2009. Fylkeskommunene skulle da ta stilling til hvor godt et utvalg av uttalelser passet for situasjonen i sitt eget fylke. 17 fylker har besvart undersøkelsen, men få har besvart alle spørsmålene⁷.

9.1 Hvordan ser fylkeskommunene på situasjonen?

I tabell 9.1 ser vi at 12 av 17 fylkeskommuner mener at beskrivelsen 'antar at de fleste kvalifiserte søkerne får læreplan' passer ganske godt, mens 5 fylkeskommuner har besvart at den beskrivelsen passer ganske dårlig. Til sammen 14 fylkeskommuner mener at beskrivelsen 'vil bare kunne skaffe læreplan til søkere med opplæringsrett' passer dårlig (svært/ganske), mens 3 fylkeskommuner mener at det passer godt (svært/ganske). Det kan tyde på at det er andre forhold som har større betydning for hvorvidt man klarer å skaffe til veie læreplan.

To fylkeskommuner, Akershus og Oppland, har svart at beskrivelsen 'vi er svært bekymret for situasjonen til elever som søker læreplan' passer svært godt. 8 fylkeskommuner mener at den passer ganske godt. 6 fylkeskommuner mener at en slik beskrivelse passer ganske dårlig, mens en fylkeskommune mener at det passer svært dårlig⁸. At svarene her fordeler seg over hele skalaen kan bety at fylkeskommunen står ovenfor veldig ulike utfordringer når det gjelder å finne læreplaner. Hvilke fag lærlingene søker seg til samt næringsstruktur i fylkeskommunen, har trolig mye å si for hvorvidt nedgangskonjunkturen vil spille inn på læreplan tilgangen.

⁷ Vest-Agder og Nord-Trøndelag har ikke besvart undersøkelsen

⁸ Rogaland. De oppgir at de heller ikke har noen permitterte/oppsagte lærlinger, og av de fylkene som har anslått antatt søkere uten læreplan til høsten, har de lavest anslag (41).

Tabell 9.1: Ta stilling til hvor godt beskrivelsene passer i dette fylket:

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårlig	Passer svært dårlig	Sum
Vi antar at de fleste kvalifiserte søkerne får læreplass		12	5		17
Vi vil bare kunne skaffe læreplass til søkere med opplæringsrett	1	2	12	2	17
Vi er svært bekymret for situasjonen til elever som søker læreplass	2	8	6	1	17

Fylkene ble også spurt om de vil gjennomføre egne tiltak for å skaffe læreplasser. Også her skulle fylkeskommunene ta stilling til hvor godt beskrivelsen passer for deres situasjon i fylket. I tillegg var det en åpen kategori hvor fylkeskommune selv kunne føye til tiltak de har iverksatt som ikke var representert blant beskrivelsene. Resultatene vises i tabell 9.2.

Tabell 9.2: Ta stilling til hvor godt beskrivelsene passer på situasjonen i dette fylket:

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårlig	Passer svært dårlig	Sum
Fylkeskommunen har ikke iverksatt egne tiltak for å skaffe læreplasser	5	3	3	6	17
Vi arbeider hele tiden med å skaffe læreplasser. Dette inngår i det daglige arbeidet	10	5	2		17
Vi vil gjennomføre en egen informasjonskampanje for å skaffe læreplasser	2	4	6	5	17
Vi ansetter egne medarbeidere for å bidra til at søkere får tilbud om læreplass	2	3		11	17

Fylkeskommunene er mest delt i spørsmålet om de har iverksatt egne tiltak for å skaffe læreplasser, 8 mener at en slik beskrivelse passer godt, mens 9 mener at den passer dårlig. Også på beskrivelsen 'Vi vil gjennomføre en egen informasjonskampanje for å skaffe læreplasser, er fylkeskommunene delte: 6 mener at beskrivelsen passer godt mens 11 mener at den passer dårlig. De fleste (15) fylkeskommuner mener at beskrivelsen 'vi arbeider hele tiden med å skaffe læreplasser. Dette inngår i det daglige arbeidet' passer godt, mens to mener at den passer dårlig. Det ser også ut til at to til fem fylkeskommuner har ansatt egne medarbeidere for å bidra til at søkere får tilbud om læreplass, mens 11 fylkeskommuner mener at en slik beskrivelse passer svært dårlig.

Noen fylker har i tillegg oppgitt andre tiltak. Blant de som blir nevnt er 'det utarbeides planer for vg3 i skole hvor hoveddelen av opplæring skjer i bedrift i samarbeid med opplæringskontorer og NAV', 'etablering av beredskapskoler(vg3)'. Det opplyses

også om at 'prosjekt helsefagarbeider som avsluttes denne våren har skaffet mange lære plasser'. Det kan jo indikere at man ønsker liknende prosjekter.

Fylkeskommunene ble også spurt om de hadde forslag til tiltak som burde iverksettes på statlig nivå for å øke inntaket av lærlinger. I tabell 9.3 vises noen forslag til tiltak som fylkeskommunen skulle rangere viktigheten av. I tillegg inneholdt spørreskjema et åpent felt hvor fylkeskommune kunne fylle inn andre forslag til tiltak som de syntes var viktige.

Tabell 9.3: Ta stilling til hvor godt beskrivelsene passer på situasjonen i dette fylket:

	Svært viktig	Ganske viktig	Mindre viktig	Ikke viktig	Sum
Økt lærlingtilskudd	7	5	4		16
Flere kryssløp	1	7	7	1	16
Nasjonale informasjonskampanjer	4	7	5		16
Nasjonalt lærlingtorg (database) for registrering av ledige plasser og søkere	1	6	8	2	17
Bedre vern av lærlinger i lovverket under permisjon/oppsigelse	2	7	4	4	17
Målrettede krisepakker som kan styrke lærebedriftene	9	7	1		17

Forslaget om å lage målrettede krisepakker som kan styrke lærebedriftene, blir av 16 av fylkeskommunen ansett som et viktig tiltak, 9 av de 16 synes det er svært viktig. Dette er vel også det tiltaket fylkeskommunene er mest enige i om at er viktig. Ellers synes 12 av fylkeskommunene at å gi bedriftene et økonomisk incitament for å ta inn lærlinger gjennom økt lærlingtilskudd er viktig. 8 av fylkeskommunene mener at å opprette en egen database for registrering av søkere er mindre viktig, to at det ikke er viktig. Det kan tyde på at fylkeskommunene mener at de har god oversikt over ledige lærlinger og søkere selv.

Fylkeskommunene er også delt i spørsmålet om kryssløp: 8 fylkeskommuner mener at dette er viktig 8 mener at det er mindre viktig/ ikke viktig. Like delt er de i spørsmålet om bedre vern av lærlinger i lovverket under permisjon/oppsigelse: 9 av de fylkeskommunene som har rapportert inn mener at det er viktig, mens 8 synes dette er mindre viktig/ikke viktig. På spørsmålet om nasjonale informasjonskampanjer mener til sammen 11 fylkeskommuner at det er viktig, mens 5 mener at det er mindre viktig. 5 fylker har i tillegg oppgitt andre forslag. Disse forslagene er blant annet å 'opprette alternativ til lære plass f.eks. alternativ vg3', 'fjerne arbeidsgiveravgift', 'få flere ansatte til å jobbe med å skaffe lære plasser', 'bedre samarbeid med nav', 'gi lærlingtilskudd for verdiskapningsdelen i avviksfagene' og 'gi økt rett til dagpenger for oppsagte lærlinger'.

9.2 Permitteringer og oppsigelser

Fylkeskommunene ble også bedt om å oppgi antall permitterte og antall oppsagte lærlinger, se tabell 9.4. Til sammen 12 fylker har svart på dette spørsmålet⁹. Hvorvidt det betyr at de andre 5 fylkeskommunene ikke har informasjon om antall permitterte eller antall oppsagte lærlinger, eller at det ikke har vært oppsigelser eller permitteringer i de fylkeskommuner som ikke har besvart, er det vanskelig å si noe sikkert om. Enkelte fylkeskommuner har skrevet at de ikke har informasjon om dette nå, andre at de ikke har tid til å finne den type informasjon på det gitte tidspunktet. Tallene er derfor noe usikre. Til sammen er det oppgitt at 141 lærlinger er blitt permittert etter 1. oktober 2008 og 43 som er blitt sagt opp. Fylkene avga denne informasjonen i mai 2009. Det er helt klart flest permitteringer i tømrerfaget, 66 lærlinger i alt. 9 fylker har rapportert om permitteringer i tømrerfaget. Det er også i tømrerfaget vi ser at det har vært flest oppsigelser, 25 oppsagte lærlinger er rapportert inn fra 6 ulike fylker. Andre fag som anleggsmaskinfører, betongfaget, malerfaget og elektrikerfaget har alle omtrent 10 permitteringer. To fylker har meldt inn at de har 5 permitteringer og 7 oppsagte lærlinger etter 1. oktober i rørleggerfaget.

Sør-Trøndelag peker seg ut ved å være det fylket med flest permitteringer/og eller oppsigelser 35 stk (beregning ikke vist). Også Vestfold og Troms har relativt mange permitteringer/oppsigelser sammenliknet med de andre fylkene som har besvart, i overkant av 20 lærlinger.

⁹ Av de 17 fylkeskommunen som har besvart selve undersøkelsen har ikke disse besvart dette spørsmålet: Buskerud, Telemark, Hordaland, Sogn og Fjordane og Rogaland. For de to sistnevnte virker det sannsynlig at de ikke har hatt permitteringer eller oppsigelser da de har fylt ut med 0 i en av rutene.
Spørsmål til Skole-Norge

Tabell 9.4: Antall permitterte og antall oppsagte lærlinger etter 1. oktober 2008 i ulike fag. Antall fylker hvor flere enn ett, er oppgitt i parentes.

	Antall permitterte lærlinger	Antall opsagte lærlinger
Anleggsmaskinfører	14 (5)	
Armeringsfaget	1	
Betongfaget	8 (5)	4
Kokkfaget	4 (3)	
Malerfaget	10 (5)	1
Motormekanikerfaget	1	
Platearbeiderfaget	2 (1)	
Servitørfaget	2 (2)	
Murerfaget	5 (2)	2 (2)
CNC- maskineringsteknikk		1
Butikkfaget		1
Rørleggerfaget	5 (2)	7 (2)
Elektrikerfaget	8 (2)	
Yrkessjåførfaget	1	
Industrimekanikerfaget	2 (1)	
Reservedelsfaget	1	
Frisørfaget	1	1
Maskinarbeiderfaget	1	
Sveisefaget		1
Bilfaget	3	
Tømrerfaget	66 (9)	25 (6)
Produksjonsteknikk	6	
Sum:	141	43

9.3 Vg3 i skole

På spørsmål om hvor mange alternative vg3 klasser for søkere som ikke fikk læreplass høsten 2008 som fylkeskommune har igangsatt, har alle 17 fylkene rapportert. Det er imidlertid kun 8 fylkeskommuner som har igangsatt Vg3 klasser. Disse fylkene er Oslo, Oppland, Rogaland, Østfold, Møre og Romsdal, Akershus, Finnmark og Telemark. Resten har rapportert "ingen"/0. Under vises en oversikt for de fagene som de 8 fylkene som har rapportert inn oppstart av alternative vg3 klasser.

Tabell 9.5: hvor mange alternative vg3 klasser ble igangsatt skoleåret 2008-2009?

	Antall klasser	Antall elever i klasser
Omsorgsarbeider		1
Barne og ungdomsarbeider	1	10
Institusjonskokk		3
Kokk	1	5
Bakerfaget	1	6
Industrimekanikerfaget		1
Tømrerfaget	4	41
Møbelsnekkerfaget		7
Frisørfaget	1	3
Bilfagene*	5	36
Gullsmed	1	3
Rørlegger	3	7
helsearbeiderfag	1	3
Møbelsnekkerfaget	2	3
Murer	2	4
Kjole og drakt	1	5
Ikke oppgitt fag	5	50
Diverse	1	7
Sum	29	195

* omfatter reservedelsfaget, tunge og lette kjøretøy, billakerer

For tre fag (Omsorgsarbeider, institusjonskokk og møbelsnekker) har vi bare fått oppgitt antall elever, og ikke antall klasser. Det ble igangsatt flest klasser i bilfagene og tømrerfaget. Ellers er det slik at Akershus har kun en klasse i lette kjøretøy (10 elever), Møre og Romsdal har en klasse i tømrerfaget, Telemark har klasse i tømrer (6) og kjole- og drakt (5) og Rogaland har oppgitt 1 klasse (7) på Diverse. Østfold, Oslo og Oppland står for resten av klasseoppsettene i Vg3 i skole. Finmark har også oppgitt at de har startet opp 5 alternative vg3 klasser i 2008-2009, med et snitt antall elever på 10 stk.

Fylkeskommunene ble også spurt om det allerede nå forelå planer for iverksetting av vg3 tilbud for søkere som ikke får lære plass høsten 2009. 12 fylker har gitt tilbakemelding på dette, men de fleste har ikke oppgitt noen konkrete planer, i ennå mindre grad tallfestet dette. 8 fylkeskommuner har nevnt tømrerfag/byggfag og ellers er bilfag også nevnt i 5 fylker. Andre fag som er nevnt som aktuelle, er barne- og ungdomsarbeiderfaget, elektrikerfaget, frisørfaget, kjole og -draktfaget og kokkefaget. Andre svar som er avgitt er "diverse", 'ingen konkrete planer' og 'flere planlegges'.

9.4 Antatt uten lære plass

Fylkeskommunene ble også bedt om anslå hvor mange de antar vil stå uten lærekontrakt i 2009 for enkelte fag. 9 av 17 fylker har anslått hvor mange som vil stå uten lære plass. På

dette spørsmålet er det altså mange fylkeskommuner som ikke har fylt ut. Dette har trolig vært et vanskelig spørsmål og enkelte fylkeskommuner har også gitt uttrykk for dette i rapporteringen. Blant annet oppgir ett fylke at de ikke operer med intensjonsavtaler og at det derfor blir vanskelig å gjøre et slikt anslag, mens andre stiller seg uforstående til at de skal kunne avgi slik informasjon på det gitte tidspunktet (mai 2009). Anslagene er derfor veldig usikre og kan være noe høyere.

Tabell 9.6: Søkere til utvalgte lærefag samt antall og andel antatt uten plass for 9 fylker

	Søkere	Antatt uten plass	Andel av søkere antatt uten plass
Ambulansefaget	98	22	22
Anleggsgartnerfaget	73	8	11
Anleggsmaskinførerfaget	150	23	15
Barne- og ungdomsarbeiderfaget	578	101	17
Betongfaget	118	15	13
Billakkererfaget	82	25	30
Bilmekanikerfaget, lette kjøretøy	386	71	18
Bilmekanikerfaget, tunge kjøretøy	62	13	21
Bilskadefaget	38	8	21
Blomsterdekoratørfaget	44	8	18
CNC-Maskineringsteknikk	91	5	5
Elektrikerfaget	585	55	9
Energimontørfaget	87	8	9
Frisørfaget	279	29	10
Helsearbeiderfaget	599	26	4
Hestefaget	50	8	16
Ikt-servicefaget	269	67	25
Industrimekanikerfaget	267	26	10
Institusjonskokkefaget	98	1	1
Kjemiprosessfaget	157	18	11
Kokkfaget	283	38	13
Konditorfaget	51	15	29
Kontor- og administrasjon	97	3	3
Matrosfaget	143	7	5
Motormannfaget	92	1	1
Murerfaget	110	36	33
Rørleggerfaget	188	18	10
Salgsfaget	194	30	15
Servitørfaget	56	3	5
Sveisefaget	93	15	16
Telekommunikasjonsmontørfaget	65	10	15
Tømrerfaget	801	149	19
Yrkessjåførfaget	159	23	14
Skogfag	7	5	71
Reiselivsfag	5	4	80
Sum	6455	894	14

Til sammen for de 9 fylkene dreier det seg om 894 lærlinger som antas å stå uten læreplass i 2009 dvs. 14 prosent av alle søkerne i disse fylkene. Fagene som er mest utsatt er tømmerfaget og barne- og ungdomsarbeiderfaget. Ellers er det i overkant av 70 søkere som antas å stå uten læreplass i bilmekanikerfaget, lette kjøretøy, 55 i elektrikerfaget, 67 i IKT-servicefaget. Hedmark og Østfold er blant de fylkene som skiller seg ut med flest antatt uten lærekontrakt, over 200 søkere. Oppland ligger også høyt sammenliknet med de andre fylkene; godt over 100 antas å være uten læreplass pr 1.10. 2009.

Høyest andel av søkerne antatt uten plass høsten 2009 finner vi for billakkererfaget og murerfaget hvor om lag 30 prosent av søkerne antas ikke å få læreplass. Også for IKT-faget og konditorfaget er andelen som antas ikke å få læreplass henholdsvis 25 og 29 prosent.

Andel av søkerne antatt uten plass er problematisk å tolke i og med at vi ikke har tall som vi kan sammenlikne med for tidligere år. Men fra tabell 9.4 så vi at det var flest permitteringer i tømmerfaget. Tømmerfaget er allikevel ikke det faget som det antas å ha størst andel av søkere uten læreplass fra høsten 2009 selv om de i antall utgjør flest. Tall fra Utdanningsspeilet 2008 viser at den største nedgang i søkning til læreplass fra 2008 til 2009 etter utdanningsprogram er innen bygg- og anleggsteknikk. (Utdanningsdirektoratet 2009). Det kan derfor være at søkningen for dette faget har justert seg noe etter behovet for lærlinger og at man derfor ikke finner størst antatt andel uten læreplass for dette faget.

Andel av søkerne som antas å stå uten plass varierer imidlertid fra fylke til fylke. I tabell 9.7 vises antall og andel av søkerne i 2009 som antas å stå uten læreplass høsten 2009 i de ni fylkene som har gitt opplysninger om dette.

Tabell 9.7: Antall og andel av søkere 2009 som antas å stå uten læreplass høsten 2009. Fylkesvis.

	Antall søkere	Antatt antall uten plass	Andel antatt uten plass
Østfold	923	207	22
Oppland	589	129	22
Hedmark	550	213	39
Vestfold	555	69	12
Aust-Agder	430	63	15
Rogaland	1267	41	3
Sogn og Fjordane	390	63	16
Møre og Romsdal	892	46	5
Sør-Trøndelag	859	63	7
Sum	6455	894	14

Gjennomsnittlig for alle ni fylkene er det 14 prosent som antas å stå uten plass. Hedmark skiller seg ut ved at nærmere 40 prosent av søkerne innen de 33 fagene antas å stå uten plass, mens i Østfold og Oppland antas i overkant av 20 prosent å stå uten plass. Av de fylkene som har oppgitt tall, ligger Rogaland lavest. Ca. 3 prosent av søkerne antas her å stå uten læreplass

9.5 Oppsummering:

Hvordan de økonomiske nedgangstidene vil innvirke på læreplasstilgangen er vanskelig å si noe sikkert om. Fra tidligere forskning vet vi at læreplasstilgang, spesielt innenfor håndverks- og industrifag, er konjunkturavhengig¹⁰. I denne spørreundersøkelsen, som har gått til fylkeskommunene for å få et oversiktsbilde av lærlingsituasjonen, er det vanskelig å se et entydig bilde av hvordan en nedgangskonjunktur vil slå inn på læreplasstilgang, både fordi ikke alle fylker har rapportert inn svar på denne undersøkelsen, men også fordi tallmaterialet som ligger til grunn er noe usikkert. Det kommer også fram i undersøkelsen at i flere fag som ikke er rammet av nedgangskonjunkturen, er det store problemer med å finne lære plasser. Spesielt gjelder dette barne- og ungdomsarbeiderfaget og IKT-servicefaget. For tømrerfaget synes derimot nedgangskonjunkturen å ha virkning. I dette faget er til sammen 91 lærlinger fordelt på 9 fylker, permittert/oppsagt etter 1.oktober 2008 av totalt 184 permitteringer/oppsigelser blant de fagene som fylker har rapportert inn. Altså står tømrerfaget for over halvparten av alle permitteringer/oppsigelser. Det kan synes som om fylkeskommune selv har mest tro på at økonomiske insentiver til lærebedriftene vil kunne bidra til å unngå at mange ikke får lære plass.

¹⁰ Høst, Gitlesen og Michelsen: "Lære plasser mellom politikk og konjunkturer" i Høst (red.)(2008): *Fag og yrkesopplæringen i Norge- noen sentrale utviklingstrekk*

10 Kompetansehevingsbehov for prøvenemndsmedlemmer, faglige ledere og instruktører

I 2009 skal det satses kroner 72 mill. på kompetanseheving i den bedriftsbaserte yrkesfaglige opplæringen. I denne forbindelse ønsker Utdanningsdirektoratet informasjon om hvordan fylkeskommunene vurderer kompetansesituasjonen og -behovet blant medlemmer i prøvenemnder og faglige ledere/ instruktører. Spørreundersøkelsen inneholdt en del spørsmål hvor respondentene kunne krysse av for ulike svaralternativer, og i tillegg åpne kommentarfelt hvor man kunne avgi mer utfyllende svar. 17 av 19 fylkeskommuner har besvart undersøkelsen. De som ikke har besvart er Nord-Trøndelag og Vest-Agder. I tillegg til avkrysningsdelen, har de fleste fylkeskommunene benyttet seg av de åpne kommentarfeltene.

10.1 Prøvenemndsmedlemmer

Fylkeskommune ble spurt om hvor mange prøvenemndsmedlemmer det er i fylket og hvor mange av disse har fått opplæring i 2009. I tabell 10.1 vises fordelingen per fylke.

Tabell 10.1: Antall prøvenemndsmedlemmer samt antall som har fått opplæring i 2009

	Antall prøve nemnds medlemmer	Antall som har fått opplæring i 2009	Andel som har fått opplæring
Østfold	395	252	64
Akershus	520	200	38
Oslo	500	300	60
Hedmark	350		
Oppland	420	360	86
Buskerud	330	220	67
Vestfold	320	320	100
Telemark	340	340	100
Aust-Agder	306	157	51
Rogaland	750	750	100
Hordaland	720	500	67
Sogn og fjordane	355	146	41
Møre og Romsdal	600	*	
Sør-Trøndelag	400	315	79
Nordland	484	12	2
Troms	350	15	4
Finmark	215	17	8
Sum	7355	3904	

*Møre og Romsdal har krysset over 2009 og skrevet 2008 istedenfor. Oppgir at 250 stk har fått opplæring i 2008.

Til sammen for de 17 fylkeskommunene er det oppgitt i overkant av 7300 prøvenemndsmedlemmer. Antallet varierer imidlertid i stor grad fra fylke til fylke med ca. 750 i Hordaland til 215 i Finmark.

Når det gjelder hvor mange som har fått opplæring i 2009 varierer dette veldig fra fylke til fylke, fra 750 i Rogaland til 12 i Nordland. Hvis vi ser på andelen prøvenemndsmedlemmer som har fått opplæring i 2009, ser vi at i Vestfold, Telemark og Rogaland har alle fått opplæring i 2009, mens for Nordland, Troms og Finmark er andelen særlig lav, under 10 prosent. På dette punktet er det mange fylker som har valgt å legge inn utfyllende kommentarer. Både Nordland, Troms og Finmark oppgir for eksempel at det skal holdes nye kurs fra høsten 2009. Likeså oppgir Aust-Agder om at det skal holdes kurs i juni for alle prøvenemndsmedlemmene. Hedmark og Buskerud opplyser om at det ble gjennomført kurs i 2008, mens Oppland skriver at de deler prøvenemnder med andre fylker slik at dersom noen ikke har deltatt på opplæringskurs i Oppland, så kan de likevel ha deltatt i andre fylker. Andelen som har fått opplæring i 2009 vil derfor endres og tallene er usikre.

Fylkene ble så spurt om hvordan de vurderer prøvenemndsmedlemmenes kompetanse sett under ett. Med kompetanse ble det presisert i skjemaet at man mener læreplanforståelse og vurdering. I tabell 10. 2 vises svarfordelingen.

Tabell 10.2: Hvordan vurderer dere prøvenemndsmedlemmenes kompetanse sett under ett?

Gjennomgående lav kompetanse	Gjennomgående tilfredsstillende kompetanse	Gjennomgående høy kompetanse	Sum
2	14	1	17

14 fylkeskommuner vurderer prøvenemndsmedlemmenes kompetanse til å være tilfredsstillende, Noen av disse har likevel skrevet at 'det er stor variasjon mellom fagene', eller at 'kompetansen er varierende', men hovedinntrykket er at de fleste mener at kompetansen er tilfredsstillende. To fylkeskommuner, Østfold og Akershus, mener at det er gjennomgående lav kompetanse. Østfold oppgir at 'å drive vurdering på en god måte krever kontinuerlig kompetanseheving' mens Akershus oppgir at 'kompetansen varierer med prøvenemndsmedlemmenes bakgrunn og tidligere tilegnet kompetanse. Flere bør delta på kompetansehevende kurs'.

Fylkeskommunene ble også spurt om det er variasjon mellom lærefagene når det gjelder prøvenemnds medlemmenes kompetanse (tabell 10.3). På dette spørsmålet har 9 fylkeskommuner svart at det er noe variasjon, mens 8 har svart at det er stor variasjon.

Tabell 10.3: Er det variasjon mellom lærefagene når det gjelder prøvenemnds medlemmenes kompetanse?

Nei, liten variasjon	Ja, noe variasjon	Ja, stor variasjon	Sum
	9	8	17

Buskerud som har svart 'noe variasjon' oppgir at 'variasjonen er i størst grad knyttet til pedagogisk kompetanse og kunnskap om vurdering og vurderingskriterier. Møre og Romsdal oppgir at 'dersom de har deltatt på kurs og har gjennomført fagprøver etter det trenger de ikke opplæring før det evt. skjer endringer i aktuelt lærefag'.

På spørsmål om hvilke ønsker og / eller forventninger som stilles til prøvenemnds-medlemmene når det gjelder vurderingskompetanse (tabell 10.4) svarer 13 av 17 fylkeskommuner at de forventer at de deltar på kurs, mens 4 fylkeskommuner mener at prøvenemndsmedlemmene bør delta hvert år.

Tabell 10.4: Hvilke ønsker og / eller forventninger stilles til prøvenemndsmedlemmene når det gjelder vurderingskompetanse?

Ingen utover at de har faglig kompetanse	At de deltar på kurs for prøve nemnds medlemmer	At de deltar på kurs for prøvenemnds medlemmer hvert år	Sum
	13	4	17

Av kommentarer som er gitt blant de 4 som mener at det prøvenemndsmedlemmene bør delta på kurs hvert år nevnes det for eksempel at 'det bør være en målsetning å få til årlige kurs for oppdatering/etterutdanning av prøvenemndsmedlemmer'. Hordaland skriver også at ' mange stiller ikke opp og gir ikke tilbakemelding. Dette skaper store problemer i den enkelte prøvenemnd, da disse ikke blir samkjørte i forhold til lik vurderingspraksis'. Andre fylker oppgir også at det er et problem at prøvenemndsmedlemmene ikke møter.

På spørsmål om hvilket omfang kompetansehevingstiltakene har som fylkeskommunen tilbyr for medlemmer i prøvenemndene svarer 3 'inntil 1 dag', og 3' mer enn tre dager'. Hovedvekten, det vil si 11 fylkeskommuner, har oppgitt '2 dager'.

Fylkene ble også bedt om å gi en kort beskrivelse av innhold og gjennomføring. Det virker som de fleste har en gjennomgang av en generell del og en mer fagsspesifikk del. Først er det gjerne gjennomgang av gjeldende lovverk for så å gå gjennom læreplan og vurderingskriterier. Noen har også nevnt spesifikt at de har gått gjennom Kunnskapsløftet. Det oppgis at som arbeidsmetode så foregår opplæringen både ved forelesninger og gjennom gruppearbeid.

Fylkeskommunene ble også bedt om å beskrive ønsker de hadde for utvikling av etterutdanningstilbud og materiell til bruk i opplæringen av prøvenemndsmedlemmer. Det kommer tydelig fram at fylkeskommunene ønsker seg et mer samlet og enhetlig system. De ønsker at det utvikles nasjonale standarder for konkretisering av læreplaner og felles vurderingskriterier og gjerne at det gjennomføres nasjonale og regionale samlinger slik at

nivåene kan sammenliknes på tvers av fylker. Det er også et ønske om en nettside, hvor man kan finne relevant informasjon og en instruerende film, som viser gangen i en fagprøveavvikling. Sistnevnte vil kunne være nyttig, ikke bare for prøvenemnda, men også for instruktører, faglige ledere og lærlinger.

10.2 Faglige ledere og instruktører

Fylkeskommunene ble også stilt de samme spørsmålene om faglige ledere og instruktører som de ble spurt om prøvenemndsmedlemmer. Tabell 10.5 viser antall faglige ledere og instruktører samt antall og andel som har fått opplæring i 2009. Det er til sammen rapportert inn i underkant av 43 000 faglige ledere /instruktører fra de 17 fylkeskommunene. Også her som for prøvenemndsmedlemmene, er det store variasjoner i fylkene.

Antall faglige ledere/instruktører varierer fra om lag 10 000 i Rogaland og Nordland til 500 i Sogn og Fjordane. I Aust-Agder har 64 prosent fått opplæring i 2009, mens dette gjelder kun 2 prosent i Buskerud. Flere fylker oppgir i kommentarfeltet at dette bare er midlertidige tall og derfor kan endres, mens andre oppgir at mange fikk opplæring i 2008.

Tabell 10.5: antall faglige ledere og instruktører samt antall som har fått opplæring i 2009

	Antall faglige ledere/ instruktører i alt	Antall faglige ledere/ instruktører som har fått opplæring i 2009	Andel som har fått opplæring i 2009
Østfold	3200	210	7
Akershus	1500	190	13
Oslo	2500	1100	44
Hedmark	1000	200	20
Oppland	3000	400	13
Buskerud	5000	91	2
Vestfold	1000	600	60
Telemark			
Aust-Agder	1100	700	64
Rogaland	10 000	5000	50
Hordaland	2500	240	10
Sogn og fjordane	500	105	21
Møre og Romsdal		100	
Sør-Trøndelag			
Nordland	10 000	1000	10
Troms	1000	53	5
Finnmark	650	43	7
Sum	42950	10032	

På spørsmål om hvordan fylkeskommunen vurderer instruktørkompetansen til de faglige lederne og instruktørene (tabell 10.6), svarer 14 fylkeskommuner at de har 'gjennomgående tilfredsstillende kompetanse', mens 3 svarer at de har gjennomgående lav kompetanse. Det er et interessant funn at ingen fylkeskommuner har svart at de faglige lederne/ instruktørene har gjennomgående høy kompetanse.

Tabell 10.6: Hvordan vurderer dere instruktørkompetansen til faglige ledere/ instruktører sett under ett?

Gjennomgående lav kompetanse	Gjennomgående tilfredsstillende kompetanse	Gjennomgående høy kompetanse	Total
3	14		17

På spørsmål om det er variasjon mellom lærefagene når det gjelder instruktørkompetansen til faglige ledere/instruktører (tabell 10.7), svarer de fleste, 10 fylkeskommuner, at det er noe variasjon, mens 7 svarer at det er stor variasjon.

Tabell 10.7: Er det variasjon mellom lærefagene når det gjelder instruktørkompetansen til faglige ledere/instruktører?

Nei, liten variasjon	Ja, noe variasjon	Ja, stor variasjon	Total
	10	7	17

På spørsmål om hvilke ønsker og / eller forventninger som stilles til faglige ledere/ instruktører når det gjelder vurderingskompetanse (tabell 10.8), oppgir 14 fylkeskommuner at de ønsker/forventer at de deltar på kurs for faglige ledere/instruktører, mens én fylkeskommune mener at dette bør skje hvert år. To fylkeskommuner oppgir at de ikke har noen forventninger/ønsker utover at 'de har faglig kompetanse'.

Tabell 10.8: Hvilke ønsker og / eller forventninger stilles til faglige ledere/ instruktører når det gjelder vurderingskompetanse?

Ingen utover at de har faglig kompetanse	At de på kurs for faglige ledere/instruktører	At de deltar på kurs for faglige ledere/ instruktører hvert år	Total
2	14	1	17

På spørsmål om hvilket omfang har kompetansehevingstiltakene som fylkeskommunen tilbyr for faglige ledere/instruktører oppgir 8 fylkeskommuner at de har et omfang på 3 dager, 5 at de har et omfang på 2 dager, 3 at det har et omfang på mer enn tre dager, og én at det har et omfang på én dag.

Fylkene ble også bedt om å komme med ønsker eller forslag til utvikling av etterutdanningstilbud for faglige ledere og instruktører. De fleste av fylkeskommunene har benyttet seg av muligheten til å gi svar på dette. Mange av fylkeskommunene oppgir at de ønsker seg videoer med eksempler på dokumentasjon og vurdering. Flere har også nevnt at

de ønsker nyere versjoner av videoer som ”Steg for Steg”. Det etterlyses også et nasjonalt etterutdanningstilbud som gir grunnleggende opplæring i fagopplæring og vurdering, samt et nettbasert lærested hvor instruktører og ledere kan finne relevant informasjonsmateriell. Det etterlyses også ressurser til å etablere instruktøropplæring, som et årlig tilbud til alle faglige ledere/instruktører.

10.3 Oppsummering

Undersøkelsen viser at det er en del variasjon i kompetansen blant prøvenemndsmedlemmene og faglige ledere/ instruktører i fylkene og at fylkeskommunen har et ønske om et mer enhetlig system som kan sikre en mer entydig vurderingspraksis. Fylkeskommunene etterlyser også mer deltakelse og interesse for kompetanseutvikling for både prøvenemndsmedlemmer og faglige ledere/instruktører.

Litteratur

- Barstad, Johan, Ragnar Audunson, Ellen Hjortsæter & Barbro Østlie (2007): *Skulebibliotek i Norge Kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring* Arbeidsrapport nr 204 Volda: Høgskulen i Volda/Møreforskning.
- Borgen, Jorunn Spord og Synnøve S. Brandt (2006): *Ekstraordinært eller selvfølgelig? Evaluering av den kulturelle skolesekken i grunnskolen*. NIFU STEP Rapport 5/2006.
- Hagen, Anne og Torgeir Nyen: Kompetanse – for hvem? Sluttrapport fra evalueringen av ”Kompetanse for utvikling. Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen 2005 – 2008”. Fafo-rapport 2009:21.
- Hansen, Åse M. (1997): *Skulebibliotek i grunnskolen: en kartlegging* Oslo: Nasjonalt læremiddelssenter.
- Høst, Gitlesen og Michelsen: ”Læreplasser mellom politikk og konjunkturer” i Høst (red.)(2008): *Fag og yrkesopplæringen i Norge - noen sentrale utviklingstrekk*.
- OECD (2009): *Creating Effective Teaching and Learning Environments: First Results from TALIS*.
- Utdanningsdirektoratet (2009): *Utdanningsspeilet 2008. Tall og analyse av grunnopplæringen i Norge*.